

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 39.

Fredagen den 1 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Sedan kamrarna stannat i olika beslut angående bankoutskottets i utlåande nr 32 punkten 36 gjorda hemställan beträffande motionen nr 278 i andra kammaren av herr Olsson i Berg, företogs nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskott i dess memorial nr 51 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller att förevarande motion II: 278 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid punkten 36 av utskottets utlåande nr 32 fogade reservationen och alltså, i anledning av förevarande motion II: 278, medgivit, att fanjunkaren Ludvig Bernhard Sundblads änka Hulda Paulina Sundblad, född Ericsson, må från och med den 1 januari 1928 under sin återstående livstid, så länge hon förbliver i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd av 384 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 37.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 622, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 30 ja och 168 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 109 ja och 205 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 183 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till herr Magnussons i Skövde motion, II: 442, avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 137, i vad den avser förening av Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

dels med avslag å herr Magnussons i Skövde motion, II: 442, beslutat, att Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor skola från och med den 1 januari 1929 förenas till en domsaga, vilken efter sammanslagningen skall benämnas Vadsbo härads domsaga;

dels ock fastställt avlöningsförmånerna för häradshövdingen i sistnämnda domsaga sålunda:

lön	.....	kronor	4,500
tjänstgöringspenningar	.....	»	1,400 5,900.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 53;

Nej — 60.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 623, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 95 ja och 110 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 148 ja och 170 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Justerades protokollen för den 25 nästlidne maj.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av inkomsten av statens aktier i Luossavaara—Kirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner;

nr 273, i anledning av väckta motioner om anslag till påbörjande av en banbyggnad från Övertorneå till Pajala;

nr 274, i anledning av väckta motioner om understöd åt behövande elever vid vissa anstalter för yrkesundervisning;

nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under eklestiastikåret 1928—1929 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 47, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 37, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt nordiska museets personal;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 224, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt att med civil befattning förena beställning å arméns och marinens övergångsstater;

nr 284, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till socialstyrelsen och dess verksamhet, riksförsäkringsanstalten och dess verksamhet m. m., pensionsstyrelsens verksamhet m. m. samt länsstyrelserna jämte i en av dessa frågor väckt motion;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om återbetalning av lånemedel;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 291, i anledning av väckt motion om tillfällig löneförbättring för lärare vid folkhögskolor;

nr 292, i anledning av väckt motion om provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare vid de allmänna läroverken och andra läroanstalter m. m.;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning rörande flygvapnets anslag till tryckningskostnader;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skeppsgossehärens i Marstrand förläggning;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till förvaring m. m. av torpeder vid flottans varv i Stockholm;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till anskaffande av flygmateriel m. m.;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt vissa befattningshavare vid bergsskolorna i Filipstad och Falun;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; samt

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Malmö asyls område m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 342, angående rätt till restitution av tull för vara, för vars användning till framställning av exportvara hinder uppstått; och

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillfällig höjning av beloppen för den i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper stadgade stämpelavgiften.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 40, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen.

Vid föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 41, angående arvode åt extra kammarrådet E. H. Schalling, vilken inom utskottet biträtt vid behandlingen av viss fråga, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 184, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa utav Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag angående privatläroverken, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att för den händelse den nyss godkända voteringspropositionen bleve godkänd jämväl av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammares talman gemensam omröstning i ämnet komme att äga rum vid morgondagens sammanträde.

Vid punktvis skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 185, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande statsbidrag till kommunala flickskolor m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 6, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avläten, den 9 mars 1928 dagtecknad proposition (nr 161) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft vissa inom riksdagen väckta motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 291, av herr *G. Möller* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 463, av herr *P. A. Hansson* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till arbetslöshetens bekämpande anvisa för budgetåret 1928—1929 ett extra reservationsanslag — att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med i nämnda motioner angivna riktlinjer — å 8,000,000 kronor.

I en inom andra kammaren av herr *O. Järte* m. fl. väckt motion, nr 519, hade hemställts, att riksdagen måtte, i överensstämmelse med de förslag till ändring i nuvarande grunder för den statliga arbetslöshetspolitiken, som i motionen framställts, för arbetslöshetens bekämpande under femte huvudtiteln för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 1 miljon kronor.

I en inom andra kammaren av herr *J. P. Dahlén* m. fl. väckt motion, nr 469, hade vidare hemställts,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161 måtte bevilja ett förslagsanslag å 30 miljoner kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnandet av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa.

att riksdagen måtte såsom villkor för anslaget användande föreskriva, att arbetslöshetskommissionen skulle avskaffas samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa skulle organiseras så, att ledningen därav lades direkt under socialdepartementet och att kommunerna erhöles rätt att driva en självständigare arbetslöshetspolitik,

att riksdagen vid beviljande av ovan nämnda anslag måtte fastställa sådana direktiv för hjälpverksamheten, att alla oförvällat arbetslösa skulle i möjligaste mån beredas arbete vid av kommuner eller stat anordnade produktiva hjälparbeten och att, därest i något fall sådant arbete ej kunde beredas de arbetslösa, dessa beviljades understöd efter de grunder, som i motionen framhållits.

Slutligen hade fru *Christina Ekberg* och fru *Olivia Nordgren* i en inom andra kammaren väckt motion, nr 520, med instämmande i yrkandet i motionen II: 463, hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:tt måtte anhålla om utfärdande av sådana föreskrifter angående statsbidrag till arbetslöshetshjälp, att i motionen angivna personer måtte komma i åtnjutande av sådant understöd, som omförmäldes i § 3 i kungl. kungörelsen angående statsbidrag till arbetslöshetshjälp den 7 juli 1922.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar Möllers m. fl., P. A. Hanssons m. fl., Dahléns m. fl., Järtes och fruarna Ekbergs och Nordgrens berörda motioner I: 291, II: 463, 469, 519 och 520, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet den 9 mars 1928 förordade grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Lindblad*, *Olof Olsson*, *Nilsson* i Malmö, *Asplund*, *Björck*, *Andersson* i Råstock, *Rydén*, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud*, *Törnkrivst* i Karlskrona och *Andersson* i Höör, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Möllers m. fl. och P. A. Hanssons m. fl. samt Dahléns m. fl. berörda motioner, I: 291, II: 463 och 469, samt med avslag å herr Järtes m. fl. motion, II: 519, i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanternas förordade grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 8.000.000 kronor; samt

II) att fru Ekbergs och fru Nordgrens motion (II: 520), i mån den icke kunde anses besvarad genom vad reservanternas förut anført, icke måtte till nägon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herrar *Widell*, *Bergqvist*, *Johansson* i Fredrikslund, *Clemedtson*, *Nilsson* i Bonarp, *Holmgren*, *Järte* och *Andersson* i Storegården, som ansett, att ut-

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

skottets yttrande bort hava den lydelse reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Järtes motion, II: 519, samt med avslag å herrar Möllers m. fl., P. A. Hanssons m. fl., Dahléns m. fl. och fruarna Ekbergs och Nordgrens berörda motioner I: 291, II: 463, 469 och 520, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanterna förordade grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 2.000.000 kronor; samt

3) av herrar *Nilsson* i Gränebo och *Olsson* i Kullenbergstorp, som ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Järtes motion, II: 519, samt med avslag å herrar Möllers m. fl., P. A. Hanssons m. fl., Dahléns m. fl. och fruarna Ekbergs och Nordgrens berörda motioner I: 291, II: 463, 469 och 520, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanterna förordade grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 3.000.000 kronor.

Herr **Möller**: Herr talman! Som kammaren vet, väckte undertecknad i följande den socialdemokratiska gruppens vägnar en motion, i vilken det framställdes vissa yrkanden, som icke avsågo någon förändring i de allmänna direktiven men däremot en ganska radikal förändring i de nuvarande konfliktdirektiven. Denna motion avvisades ganska snävt av statsutskottet i följande, sedan arbetslöshetskommissionen och socialstyrelsen yttrat sig.

Till årets riksdag har jag å den socialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar tillåtit mig förnya denna motion. Jag skall be att få nämna, vad det är för yrkanden, som äro gjorda här, särskilt beträffande de regler, som efter vår mening borde tillämpas inom arbetslöshetspolitiken. Det yrkas först, att staten skall utvidga sin hjälpverksamhet till att omfatta samtliga oförvilliga oförvållat arbetslösa och i detta syfte återupptaga i nödig utsträckning den kontanta understödsverksamheten. Jag vill erinra om att en sådan utvidgning av den statliga arbetslöshetshjälpen ligger fullkomligt inom direktivens ram, ehuru direktiven icke tillämpas på det sättet av arbetslöshetskommissionen eller av regeringen. Men om önskemålet skall uppfyllas, kan det icke ske på nödhjälpsarbetenas väg, därför att antalet arbetslösa är så stort, att det är praktiskt omöjligt att åstadkomma nödhjälpsarbeten för dessa väldiga skaror av arbetslösa. Det skulle kräva enorma anslag, mycket större än vid kontantunderstöd, och dessutom en kolossal administrations- och organisationsapparat. Det är därför, som vi måste gå in för att kontantunderstöd skola utdelas, och icke därför att vi på något sätt principiellt föredraga kontantunderstöd framför hjälp i form av arbete. Tvärtom hysa vi alltjämt samma uppfattning, som vi ständigt ha givit uttryck åt, att man, om man kan, i första rummet skall hjälpa genom att bereda arbetslösa arbete.

Den andra punkten innehåller ingenting annat än att nödhjälpslönerna böra fastställas med fullt beaktande av regeln, att de arbetslösa skola »kunna bereda sig uppehålla på den fastställda nödhjälpslönen». Det är endast vad som uttryckligen fastslogs i 1922 års skrivelse men som i vissa fall icke blivit tillämpat, i varje fall inte på ett tillfredsställande sätt.

Så yrkas det, att kontantunderstödet icke skall schematiskt fastställas till halva den för varje ort av arbetslöshetskommissionen fastställda grovarbetare-

lönen utan så avpassas att det kan giva den arbetslöse nödtorftig försörjning. Det är självfallet, att i vissa fall på vissa orter grovarbetarlönen är så pass låg, att om man alldeles schematiskt går på den linjen, att halv lön utbetalas, i händelse kontantunderstöd utgår, kommer det icke att bliva möjligt för den arbetslöse att försörja sig och sin familj därmed, utan då måste även andra hjälpkällor anlitas.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Dessutom yrkas, att arbetslöshetshjälpen skall så fördelas mellan kommun och stat, att kommunerna icke onödigt betungas, och vidare, att arbetslöshetshjälpen icke skall begränsas till vissa fack eller yrken.

Detta är de fem första punkterna, och jag vill ytterligare understryka, att ingen av dem rubbar de allmänna direktiv för arbetslöshetshjälpen, som äro fastställda av den svenska riksdagen. De falla fullständigt inom ramen för dessa. Att man överhuvud ansett sig nödsakad att framställa dessa yrkanden, beror på den praxis, som arbetslöshetskommissionen har tillämpat, och ingalunda på de gällande direktiven. Vi kunna emellertid fastställa, att den doktrin, som arbetslöshetskommissionen har följt, har gått ut på att arbetslöshetshjälpen så att säga är någonting tveeggat. Den hjälper de arbetslösa men stjälper eventuellt möjligheterna till arbetstillfällen i den öppna arbetsmarknaden. Vad denna sista punkt beträffar, vill jag visst inte förneka, att arbetslöshetshjälpen under vissa förutsättningar, om den är mycket hög, kan ha ett ogynnsamt inflytande på den öppna arbetsmarknaden. Detta är självklart, och det är icke därom någon diskussion står. Men vad vi bestrida, är, att en så restriktiv arbetslöshetspolitik, som den arbetslöshetskommissionen har tillämpat — denna praxis skulle för övrigt för länge sedan ha brutits, om den icke haft stöd av en enhällig borgerlig opinion i den svenska riksdagen — är nödvändig, för att man skall undgå de skadliga biverkningar av arbetslöshetshjälpen, som det så mycket talas om. Man kan nämligen konstatera, att det är ett jämförelsevis mycket ringa antal av de arbetslösa, som bliva hjälpta, ett så ringa antal, att det i regel icke torde ha överstigit 15 procent av de verkligt arbetslösa medborgarna i vårt land. Jag tänker nämligen inte på den statistik, som avser de hos arbetslöshetskommissionen anmälda arbetslösa, ty det är ett ringa fåtal av de arbetslösa, som överhuvud komma med i den statistiken. Ja, jag vågar säga, att därest man kände till hela antalet arbetslösa i vårt land, torde icke ens 15 procent av dem i regel ha blivit hjälpta. Det är en sådan restriktiv politik, som vi icke anse vara rimlig, och vi våga göra det påståendet, att den icke blott icke är rimlig ur de arbetslösas synpunkt utan att den är direkt samhällsskadlig.

Socialstyrelsen har gjort en utredning, för vars slutsatser, jag naturligtvis icke kan gå i god, vilken utredning bland annat visar, att i Stockholm en mycket stor del av de arbetslösa äro mer eller mindre asociala element. Ja, för uppkomsten av stora grupper asociala element genom den arbetslöshetspolitik vi ha fört har det många gånger varnats från denna talarstol från socialdemokratiskt håll. Jag har icke haft tillfälle att taga närmare del av socialstyrelsens utredning, men jag är tämligen säker på att man från borgerligt håll skall säga: »Ja, asociala element skall man väl inte hjälpa. Det är väl sådant folk, som inte hör hemma bland arbetslöshetskommissionens klientel.» Men man bör också ställa frågan: hur ha de blivit asociala? Är det männe inte så, åtminstone i många fall, att bristen på arbete och den behandling, som samhället har utsatt dem för, kommit dem att sjunka till botten? När en person blir arbetslös, får han se sitt hem spolierat, sina barns kläder falla i trasor, sitt bohag vandra till pantlånaren. Om i stället för en politik, som leder till sådana sociala konsekvenser, med all den demoralisation för den enskilde, som följer därav, samhället toge honom en smula under armarna och förklarade sig berett att söka uppehålla hans sociala standard

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

till en viss grad, åtminstone under den tid han är arbetslös, är jag övertygad om att antalet personer, som skulle gå moraliskt obrutna ur sin individnella arbetslöshetskris, skulle vara väsentligt större än vad det i denna stund är.

Men med ett anslag å tre miljoner kronor, jämte de besparingar, som finnas, kan man icke föra en annan arbetslöshetspolitik än den som hittills har förts. Och det är uppenbarligen statsutskottets mening, liksom regeringens, att praktiskt taget allt är bra som det är, och att man alltså icke behöver vidtaga några ändringar i den riktning, som vi socialdemokrater ha yrkat.

För all del, visst kan man ha en sådan uppfattning! Men det kan också hända, att vi om fem år fortfarande stå här och diskutera detta spörsmål, med påföljd att de asociala elementen icke längre utgöra allenast 60 procent, utan 70 procent av en ständigt växande arbetslöshetsskara. Jag vågar påstå, att de herrar, som så oreserverat ställa sig bakom den arbetslöshetspolitik, som hittills är förd i Sverige, då icke heller kunna undandraga sig ansvaret för att det frätsår, som denna arbetslöshet skapar inom samhället bland ohjälpta arbetslösa, utvidgas och växer både extensivt och intensivt.

Det är dessa faror, som äro en följd av den nuvarande arbetslöshetspolitiken, som vi ständigt försökt väcka de borgerliga till insikt om, och det är med anledning av sådana faror, som vi ständigt ha appellerat till de borgerligas samvete på denna punkt. Ty vi äro övertygade om, att det icke endast är i den enskilde arbetslöses intresse, som en annan arbetslöshetspolitik bör bedrivas i detta land, utan att det är i hela samhällets intresse — ja, att det är ett vitalt samhällsintresse, att en sådan förändring i arbetslöshetspolitiken äger rum.

Det har också sagts vid föregående års riksdag — jag vill uppriktigt säga, att det känns ganska hopplöst att upprepa det, men det kan ju hända, att någon gång vattendroppen ändå lyckas urholka stenen, och därför skall jag tillåta mig att åter hänvisa till det faktum, som man icke kan bestrida — att hela den doktrin, från vilken den nuvarande arbetslöshetspolitiken utgått, har inneburit, att genom en restriktiv arbetslöshetspolitik skulle arbetslösheten kunna upphävas. Genom en restriktiv arbetslöshetspolitik skulle de arbetslösa — jag förmodar att det är det amerikanska mönstret som här föresvävar vederbörande — tvingas att taga arbete till vilket pris som helst, och på detta sätt skulle förutsättningar för en ökad produktion uppstå, då nämligen produktionskostnaderna skulle sjunka, och denna ökade produktion skulle då efterhand kunna suga upp hela den stora arbetslöshetsskaran.

Ja, mina herrar, jag medger gärna, att det icke finns någon tillfredsställande statistik av vilken man kan draga några bestämda slutsatser om huruvida detta har lyckats. Men de siffror, som vi ha, tyda i varje fall icke på, att den arbetslöshetspolitik, som bedrives, haft någon som helst egentlig effekt i denna riktning. Jag vill härvid erinra om arbetslöshetsräkningen i fjol. Man finner av det betänkande, som är avgivet av arbetslöshetsförsäkringssakkunniga, att dessa närmast kommit till den slutsatsen, att arbetslösheten var väsentligt större än vad som framgick av arbetslöshetsräkningen. De kunna visserligen icke ge några siffror, men de ha försökt göra en analys av siffrorna inom två speciella fackförbund, nämligen inom metallindustriarbetareförbundet och grov- och fabriksarbetareförbundet, och ha därvid kommit till den ganska bestämda slutsatsen, att en rätt betydande procent av de arbetslösa inom dessa fackförbund icke anmält sig vid arbetslöshetsräkningen. Man kan alltså utgå från att de arbetslösa skara är väsentligt mycket större än de 60,000, till vilken siffra femtemajräkningen kom.

Går man så till arbetslöshetskommissionens siffror, finner man, att år 1924 i februari månad voro anmälda 15,900 arbetslösa, år 1925 i samma månad 21,600, år 1926 i samma månad 22,300, år 1927 i samma månad 25,400 och

år 1928 i samma månad 26,300. Detta betyder med andra ord beträffande februari månad alltifrån 1923 en kontinuerligt stigande linje för de hos arbetslöshetskommissionen anmälda arbetslösa. Om jag tar statistiken för april, den sista månad för vilken uppgift finns i år, är bilden endast en obetydlig- het annorlunda. Jag har nu icke siffrorna vad denna månad beträffar för 1923 och 1924 till hands, men siffran utgjorde för april 1925 14,800, för 1926 16,600, för 1927, 22,200, alltså en oavbruten stegring. För 1928 där- emot uppgick siffran till 19,600, alltså en minskning jämfört med 1927. Hur pass bestående denna minskning blir, vet jag inte, men i vilket fall som helst är 1928 års siffra väsentligt större än 1926 och 1925 års siffror.

Allt detta säger mig, och jag har även på teoretisk väg, om man så vill, blivit övertygad om att det icke gärna kan förhålla sig på annat sätt, att hela denna föreställning på borgerligt håll om att man skall kunna utrota arbetslösheten med en utpräglat restriktiv arbetslöshetspolitik i själva ver- ket är en illusion; det hela är en spekulaton, som verkligheten icke kommer att bekräfta. Och, som sagt, vad de nu föreliggande siffrorna kunna utsä- ga tyder alldeles bestämt på, att hela den föreställning, som ligger i bot- ten på den nuvarande arbetslöshetspolitiken och som har bestämt dess ka- raktär, är ohållbar. Den har i själva verket redan för flera år sedan gjort bankrutt.

Nu är det klart, att om staten skall fortsätta med sin nuvarande arbetslös- hetspolitik, så kan det inte medföra något annat resultat, än att kommunerna, framför allt de stora kommunerna, där arbetslösheten också är betydande och där de arbetslösas antal är stort, komma att i ännu högre grad än hittills taga frågan om arbetslöshetshjälpen i sina egna händer. Det kan ju hända, att som- liga tycka, att detta är en bra utveckling och att de inte ha något emot den. För min del är jag övertygad om, att det är ganska farligt att låta utvecklin- gen fortskrida på den vägen. I varje fall kan man i dag konstatera, att det inom den enbart kommunala hjälpverksamheten har skett en mycket stark för- skjutning från nödhjälpsarbeten till kontantunderstöd. Det har också skett en förskjutning i den riktningen, att kommunernas arbetslöshetshjälp har utvid- gats; statens har utvidgats i någon mån, men i mindre grad, och jag tror för min del, att den utvecklingen kommer att fortsätta, om inte staten förändrar sin egen arbetslöshetspolitik. Jag kan nämna, att under år 1926 var hela antalet nödhjälpsarbetare 6,235, de kontantunderstödda voro 2,033 — före den tiden hade det just inte förekommit några kontantunderstöd, om man undantar de värsta krisåren. Förra året — siffrorna gälla i de uppräknade fallen janu- ari månad — utgjorde antalet nödhjälpsarbetare 8,073, under det 2,214 voro kontantunderstödda. 1928 voro nödhjälpsarbetarna 8,082, de kontantunder- stödda 4,152. Jag vågar säga, att denna utveckling är karakteristisk. Den innebär, att medan i december 1926 av dem, som hjälptes kommunalt, endast 48 % hade understöd och 52 % gingo i nödhjälpsarbete, voro motsvarande siffror år 1927 73 % kontantunderstödstagare och 27 % nödhjälpsarbetare. Detta in- nebär, som sagt, en bekräftelse därpå, att de stora kommunerna mer och mer själva taga hand om arbetslöshetshjälpen och att vi inte kunna anordna nöd- hjälpsarbete i obegränsad utsträckning. Det säger sig självt. Det skulle ock- så ge anledning till konflikt med vederbörande fackförbund o. s. v., om det ut- sträcktes alltför långt, och då återstår intet annat än att gå kontantunderstö- dens väg.

Ja, jag vet, att en vädjan är lönlös, och jag skall därför inte framställa den. Det blir väl med denna fråga som med så många andra frågor, att väljarna få avgöra, vilka linjer de finna vara riktiga. Men då jag ser, att man på vissa håll inom riksdagen, inte precis i fråga om den praxis, som arbetslöshetskommissio- nen här tillämpat, men i fråga om konfliktdirektiven till och med vill skärpa

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.

Forts.)

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

dessas, så förstår jag, att här tjänar ingenting till att söka tala väl. Det måste bli strid, och för vår del skola vi ingalunda gå ur vägen för den striden.

Jag skall i detta sammanhang tillåta mig att göra en utvikning. Det har i pressen sagts, och jag tror också, att det under remissdebatten i år vid ett tillfälle sades från regeringsbänken, att 1925, när den dåvarande socialdemokratiska regeringen hade ansvaret, hade den av staten lämnade arbetslöshetshjälpen inte ens fullt den omfattning, som den har nu. Denna uppgift är riktig, det är inte fråga om det. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi utgingo från ett hopp, som visserligen sedan visade sig vara en illusion, men ett hopp, grundat på många uttalanden från folkfrisinnat håll, att vi 1926 skulle kunna lösa frågan om en arbetslöshetsförsäkring, och att då taga upp en stor strid hade väl varit meningslöst. Ty även om regeringen hade försökt att ändra arbetslöshetskommissionens praxis, så är det väl ingen, som inbillar sig, att det inte hade lett till en konflikt med en riksdag, vars borgerliga majoritet så strängt håller på denna praxis. Att vi överhuvud i det ögonblicket, då vi hade grundat anledning att hoppas, att vi skulle år 1926 kunna lösa frågan om en arbetslöshetsförsäkring, skulle bry oss om att låta det gå till konflikt med riksdagen, inte rörande direktiven, utan om deras tillämpning — arbetslöshetskommissionens dåvarande borgerliga majoritet var ju riksdagens ögonsten, och om den socialdemokratiska regeringen vågade röra vid den, så var det genast eld i knutarna här i bägge kamrarna — förefaller mig vara att ställa ganska orimliga anspråk på den regeringen. Att det skulle strida mot våra intentioner, det vi nu yrka, att det skulle vara en annan ståndpunkt, som vi i dag intaga, än den vi principiellt intogo det året, kan man ju försöka inbilla folk. Det lär inte bli många, som tro på det.

Ja, som sagt, allt vad vi yrka i de fem första av de punkter, som motionen omfattar, kan åstadkommas inom de allmänna direktivens ram. Det är nu inte fråga om ändring av de av riksdagen fastställda grunderna för arbetslöshetsanslagets användning. Vad däremot beträffar de två andra punkterna, där det säges, »att arbetslös bör principiellt anses stå utanför arbetskonflikterna och alltså avstängning från arbetslöshetshjälp icke ifrågakomma under strejk eller lockout», och likaså när det säges, att arbetsplats, vid vilken arbetskonflikt pågår, ej bör hänföras »till den öppna arbetsmarknadens arbetstillfällen och arbetslös alltså icke anses skyldig att taga anställning å sådan arbetsplats vid äventyr att arbetslöshetshjälpen eljest indrages», så innebära dessa punkter en radikal förändring av de nuvarande konfliktdirektiven, och denna förändring är enligt vår uppfattning av moraliska och sociala skäl påkallad. Jag tror, att man inte kan tillräckligt ofta upprepa, att strejkbrytardirektiven från 1926 äro unika, att de inte bara strida mot uppfattningen inom den svenska arbetarklassen, utan att de, såvitt jag har kunnat förstå av den gällande lagstiftningen, strida mot uppfattningen inom borgerliga politiska läger i alla länder utanför Sverige. Där är det så, att strejkbrytardirektiven ej blott icke finnas; deras regel är förbjuden att tillämpa i alla länder, där det råder obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, det vill med andra ord säga i England, Tyskland, Österrike o. s. v. I en hel rad av europeiska länder råder direkt förbud mot att tillämpa strejkbrytardirektiv i fråga om arbetslöshetshjälp. Ja, ni kunna naturligtvis säga, att de där utlänningarna inte förstå sin sak, och det är ju en ståndpunkt. Det kan man möjligen säga. För min del tror jag ju, att man är klokare där än den borgerliga majoriteten i den svenska riksdagen var, då den 1926 genöfnade dessa direktiv. I dessa länder har man förstått, att om man skall ha en arbetslöshetshjälp, så skall man inte förena den med direkt förödmjukande villkor. Man skall inte förena den med villkor, som uppröra rätts- och hederskänslorna hos de arbetslösa, vilka eventuellt skola få anvisning att lyda dessa villkor. Detta har man inte förstått i Sverige.

Såvitt jag kan begripa har man tyckt, att det var höjden av statsmannavisdom att i stället på denna punkt gå emot allt vad som gäller i andra länder och gå emot hela den solidaritetsgrund, på vilken arbetarrörelsen är uppbyggd, och emot en djupt grundad uppfattning inom den svenska arbetarklassen.

Vad den allmänna avstängningsregeln beträffar, som vi också angripa i motionen, finnes den heller inte, såvitt jag vet, i några främmande länders lagstiftning. Det är för övrigt rätt intressant att se, att av de arbetslöshets-sakkunniga herrar Carlström, Heckscher, Johansson och von Koch underkänna denna regel, sådan den är utformad i våra svenska direktiv. De säga i betänkandet, att de gå principiellt emot en försäkring, men om försäkring införes, så »förorda de ett stadgande, enligt vilket från ersättningsrätt skulle utslutas, förutom de i konflikten direkt indragna, sådana vilka blivit arbetslösa i anledning av konflikten och vilkas löne- och anställningsvillkor skäligen kunna antagas röna inverkan av densamma. Då sålunda för avstängning förutsättes, att vederbörande blivit arbetslös i anledning av konflikten, följer härav, att alla sådana, vilka redan före konflikten utbrött voro arbetslösa, icke i sin ersättningsrätt skulle påverkas av denna». Som ett litet tecken till att det rör sig skulle man ju kunna tolka detta och uttala en viss sympati för vad som här säges av herrar Carlström, Heckscher, Johansson och von Koch. Det visar ju, att kritiken kanske inte är alldeles utsiktslös ens mot de borgerligas mest hårdnackat och halsstarrigt intagna ståndpunkt, ty det betyder faktiskt, att man har underkänt den regel, som har retroaktiv verkan, och det är ju så att säga den svenska avstängningsregelns mekanism, ja, själva dess huvudmekanism, att den verkar retroaktivt. Det kan ju vara rätt intressant att erinra därom, att det var frågan om retroaktiviteten, som var föremål för den stora striden år 1923. Nu komma ändå de herrar, som ha direkt undersökt denna sak, och säga, att retroaktivitetsregeln inte är lämplig och att den inte bör tillämpas.

Ja, vi anse ju oss följaktligen ha ganska goda skäl att ställa oss på den ståndpunkt vi intagit även i fråga om konfliktdirektiven, och jag skall tilllåta mig, herr talman, utan att nu bli alltför utförlig, att yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande av herr Lindblad m. fl.

Jag ser, att både herr statsministern och herr socialministern ha avlägsnat sig, men det är väl inte omöjligt, att herr finansministern kunde föra vidare till dem en fråga, som jag tänkte ställa, innan jag lämnar talarstolen. Det har ju nämligen hänt något, sedan ärendet behandlades förra gången, och det som har hänt är, att arbetslöshetsförsäkringssakkunnigas mycket omfattande betänkande avgivits. Vi ha tidigare utgått ifrån, att man på gammalt borgerligt vänsterhåll ansåg, att en arbetslöshetsförsäkring borde införas, och vi skulle gärna vilja veta, om den nuvarande regeringen står på den ståndpunkten, att en arbetslöshetsförsäkring bör införas eller om den ansluter sig till herr Carlström, som principiellt avböjer införandet av arbetslöshetsförsäkring med statsbidrag i vårt land, d. v. s. då både obligatorisk och frivillig arbetslöshetsförsäkring. Detta betänkande är ju rätt märkligt så till vida, att det fanns två folkfrisinna i kommittén. Den ena av dessa, herr von Koch, ansluter sig principiellt till tanken att upprätta en arbetslöshetsförsäkring, visserligen enligt andra grunder än dem mina partivänner i kommittén gått på, men den andra, herr Carlström, står på den ståndpunkten, att en arbetslöshetsförsäkring inte bör komma till stånd. Jag tror, som sagt, att det vore önskvärt, om regeringen kunde tillkännage, vilken ståndpunkt den har i denna sak, om den följer herr Carlström eller herr von Koch.

Men så finnes det en annan sak, som också bör påpekas i detta sammanhang. Herr von Koch gör ju ett alternativt yrkande, enligt vilket fattigvård, arbetslöshetshjälp och helst även pensionsbidrag skola sammanföras i en lag om allmän hjälpverksamhet. Jag vet ju, att herr von Koch tillhör dem, vilka

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

ha förälskat sig i sådana regler, som i varje punkt medföra individuell prövning av anmälda hjälpbehov o. d., och därför förvånar det mig inte alls, att fattigvårdsinspektören gärna vill förvandla vårt land till ett samhälle, stående under hans uppsikt, men detta är ju inte någon för oss, i varje fall inte för mig, synnerligen tilltalande tanke. Riksdagen har i år begärt bland annat en utredning efter vissa grunder rörande folkpensioneringen i syfte att få den bättre. Det vore mycket intressant att få veta, hur regeringen ställer sig till den av herr von Koch framkastade tanken, ty den tanken innebär ju, att man åtminstone på vissa mycket viktiga områden i stället för försäkringsvägen skulle gå någonting, som inte kallas för, men i själva verket inte är något annat än fattigvårdsvägen. För min del tror jag det vore önskvärt, om man så snabbt som möjligt kunde avföra detta von Kochska alternativ ur den offentliga diskussionen, såvida man inte tycker, att ett samhälle av den typ, som herr von Koch då föreställer sig i fråga om all hjälpverksamhet, är något ideal att sträva efter.

Jag vågar alltså framställa dessa frågor till regeringsbanken. Jag förstår ju mycket väl, att regeringen inte kan ha någon ståndpunkt i fråga om detaljerna i det framlagda förslaget, men däremot bör den ju, alldeles oavsett vad arbetslöshetsförsäkringssakkunniga i övrigt föreslagit, kunna ha sin ståndpunkt klar i den frågan, om den efter detta betänkande anser, att en arbetslöshetsförsäkring bör komma till stånd eller ej, och om den anser, att man skall taga i övervägande att omlägga samhällets hjälpverksamhet till en hjälpverksamhet efter de linjer, som herr von Koch tänker sig.

I herr Möllers yttrande instämde herrar *Björck, Carl Svensson, Oscar Olsson, Bårg, Albert Bergström, Thulin, Wahlmark, Larsén, Olof Olsson, Johan Nilsson* i Malmö, *Gustav Hansson, Björnsson, Ström, Åkerberg, Sandler, Carl Eriksson, Dalberg, Waller, Veunerström, Östergren, Julin* och *Sigfrid Hansson*.

Herr **Hallin**: Herr talman! Jag har av en tillfällighet icke haft möjlighet att deltaga i statsutskottets sammanträde in pleno, när detta ärende företogs till behandling, men jag har på utskottets tredje avdelning i år liksom föregående år haft att brottas med den förvisso mycket besvärliga uppgift, som det här är fråga om. Jag skall därför, herr talman, be att få yttra några ord i frågan.

Jag skall då icke blösa i stridstrumpeten, som den siste ärade talaren gjorde, utan försöka lägga en fredlig syn på frågan, ty jag tror, att det är därigenom man allra bäst gagnar saken. Jag tror för min del, att man från borgerligt håll endast har en mening därom, att verklig, oförvårdad arbetslöshet ur social synpunkt är en så betänklig företeelse, att man ur, jag måste säga, ren samhällelig självbevarelsedrift icke kan underlåta att vidtaga åtgärder och ingripa till dess förekommande, mildrande och avhjälpande. Överväganden pågå ju också för närvarande om huru man i framtiden bäst skall kunna lösa dessa samhällsuppgifter.

Vad emellertid vi på borgerligt håll strängt fasthålla vid är, att dessa hjälpåtgärder, såväl nuvarande som framtida, icke få anordnas på sådant sätt, att det avsedda syftet blir förfelat. Raka motsatsen mot vad man vill uppnå kan lätt åstadkommas genom att det allmännas verksamhet blir oriktigt inställd. Det är här, så vitt jag förstår, som den stora klyftan går mellan borgerlig och socialdemokratisk uppfattning, och någon broslagning över denna divergens synes näppeligen ligga inom räckhåll. Åtminstone lär det icke vara möjligt, såsom detta ärende nu föreligger och som det presenterats kamrarna från statsutskottet.

När jag för min del har att här i kammaren taga ställning till de olika

förslag, som nu föreligga i utskottets utlåtande och i de vid detta fogade reservationerna — dels av herr Widell m. fl., dels av herrar Nilsson i Gränebo och Olsson i Kullenbergstorp — är jag givetvis i första hand benägen att ansluta mig till den förstnämnda, men då emellertid utsikterna att vinna majoritet för denna icke äro synnerligen stora, föranledes jag därför att övergå till den sistnämnda. Ett bifall till denna reservation är ju i stort sett liktydigt med bifall till utskottsförslaget, d. v. s. Kungl. Maj:ts proposition. Olikheten ligger däri, att det absoluta statliga maximibidraget till de s. k. statskommunala arbetena sättes till 2 kronor i stället för det av Kungl. Maj:t ifrågasatta beloppet av 3 kronor. Mycket goda skäl tala för en sådan begränsning. De större och bärkraftigare kommunerna bli alldeles i onödan premierade genom det högre beloppet. Redan enligt nu gällande grunder går hälften av statsbidraget för de statskommunala arbetena till Stockholms stad. Socialstyrelsen har givit uttryck åt samma synpunkt och förordat en nedsättning av maximumbeloppet. Jag vill därför vädja till de tre starka män, som dikterat statsutskottets utlåtande, att i de mindre stads- och landsbygdskommunernas intresse gå med på herrar Nilssons i Gränebo och Olssons i Kullenbergstorp reservation och därigenom trygga densammas antagande här i kammaren. Vad som saknas i sistnämnda reservation men som återfinnes i högerreservationens motivering är bl. a. den passus, att »arbetslöshetsutgifterna må i fortsättningen kunna inskränkas under den varmare årstiden i större omfattning än som hittills skett», och jag vill tillägga, att inskränkningen måtte ske tidigare på sommaren än vad som exempelvis skedde i fjol, för att därigenom bereda jordbruket ökad möjlighet att få förstärkt arbetskraft under skördetiden. Jag hoppas, att denna från jordbrukarhåll uttryckta önskan icke skall lämnas obeaktad, även om den icke kommer att inflyta i någon riksdagens skrivelse.

På grund av vad jag sålunda anför, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till den av herrar Nilsson i Gränebo och Olsson i Kullenbergstorp vid utlåtandet avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Widell, Lundell, Lindgren* och *Enhörning*.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr talman, mina herrar! Vid kritiken av statsåtgärderna till lindrande av arbetslöshetens följder tyckes det mig, att man ibland glömmar bort, att när statsmakterna från början gävo sig in på dessa åtgärder, så utgick man ifrån att omsorgen om de arbetslösa i första hand ålåg kommunerna och att statens verksamhet här endast kunde bli supplerande, d. v. s. att staten, där så behövdes, grep in och lämnade understöd åt de oförvällat arbetslösa i mån av de medel, som funnos tillgängliga, och de arbetstillfällen, som man kunde bereda. En annan huvudprincip för statens verksamhet på området har varit, att den enhetliga ledningen av verksamheten skulle vila hos arbetslöshetskommissionen. Om man fasthåller vid dessa båda utgångspunkter, och om man därjämte kan tillägna sig, jag skulle vilja säga, den generösa uppfattningen, att arbetslösheten inte är ett ont, som kan skrivas på den ena eller andra regeringens skuldkonto, att man överhuvud inte kan säga, att den beror på mänskliga felgrepp och mänsklig oskicklighet, utan att den är symptom av en ekonomisk kris, som drabbar åtskilliga andra folk utom oss, så menar jag, att diskussionen i ämnet kanske skulle kunna något förkortas. Och kan man tillägna sig en sådan där, på samma gång resignerad och generös uppfattning, så kanske det ständiga hackandet på arbetslöshetskommissionen också skulle kunna något inskränkas. I själva verket är det väl så, att arbetslöshetskommissionen har en mycket tung och otacksam uppgift, och på samma gång föreställer jag mig, att de, som bära arbetets tunga, på grund av sin erfarenhet, sina insikter och sitt nit verkligen äro förtjänta

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

av statsmakternas förtroende. Jag menar, att det inte skulle skada att emellanåt ge dem en smula arbetsro — varmed jag naturligtvis inte vill säga, att det skulle vara obehövt att fortfarande diskutera denna viktiga angelägenhet.

De socialdemokratiska motionärerna ha i år liksom i följel föreslagit åtskilliga förändringar i arbetslöshetspolitiken, av vilka somliga kunna genomföras utan ändring i direktiven, och de socialdemokratiska reservanterna ha nu anslutit sig till denna motion. De brister, som framställas såsom möjliga att avhjälpa inom de gällande direktivens ram, äro huvudsakligen fyra. Man anser, att de arbetslösa nödhjälpsarbetarna inte få en lön, som de kunna draga sig fram på. Vidare klagas det över att inkvarteringsförhållandena äro otillfredsställande. Ett annat klagomål går ut på att de platser, som ställas till förfogande, äro få, »inte på långt när alla bli hjälpta». Och slutligen klagas det över att staten icke tillräckligt kraftigt hjälper kommunerna att bära bördan av arbetslöshetens bekämpande.

Jag skall be att få redogöra för vad som beträffande var och en av de här anmärkta punkterna redan har gjorts eller under den närmaste framtiden är avsett att göras.

Vad då först beträffar lönernas otillräcklighet, så behöver jag ju bara erinra om de direktiv, som i det avseendet gälla för kommissionen och dess lönesättning. Det är mycket svårt att med de direktiven se till, att de löner, som nödhjälpsarbetarna få, inte i ett eller annat fall kunna bli för låga. Detta beror, som här flera gånger har påpekats, till väsentlig del därpå, att en stor del av nödhjälpsarbetarna äro ovana vid det grovarbete, som de sättas till, och särskilt i början kunna de därför inte äga den färdighet, som fordras för att de skola komma upp till en något så när normal prestation. Emellertid har jag förvissat mig om, att arbetslöshetskommissionen fortfarande har sin uppmärksamhet fäst på detta missförhållande, att den ständigt granskar ackordsättningen och att den vill sörja för att de löner, som nödhjälpsarbetarna få, inte skola sjunka ned under existensminimum. Något ytterligare i den saken synes för närvarande inte kunna göras.

Vad sedan den andra anmärkningen beträffar — att inkvarteringsförhållandena äro otillfredsställande — så har jag från kommissionen fått det besked, att sedan förra året en väsentlig förbättring skett i detta hänseende.

Det har uppförts en hel del nya baracker, och dessa äro byggda efter en ny, väsentligt förbättrad typ. I de gamla barackerna inkvarterades 25—30 personer i ett rum. Nu göras rummen för 6 personer. Luftkubiken var förut beräknad till, jag tror 8 kubikmeter. Nu är denna siffra höjd. Alla barackerna äro försedda med särskilda torkrum, och det har försäkrats, att den nya typen tillfredsställer billiga anspråk på bekvämlighet och hygien. Emellertid har från statsrevisorernas sida gjorts anmärkning på att förhållandena icke skulle vara så goda som önskligt hade varit. Jag anser, att detta är en mycket allvarlig sak. På hemställan av mig har Kungl. Maj:t därför anbefallt arbetslöshetskommissionen att i vår och i sommar låta verkställa en ingående undersökning av dessa förhållanden och likaså att omedelbart vidtaga åtgärder för att, om anledning till anmärkning förekommer, sätta logementen i sådant stånd, att de tillfredsställa de anspråk på sundhet, bekvämlighet och trevnad, som skäligen kunna uppställas med hänsyn till att det här är fråga om tillfälliga bostäder. Likaså har kommissionen anbefallts att vidtaga åtgärder för att åstadkomma en tillfredsställande ordning och mathållning i logementen, och slutligen har kommissionen anmodats att till den 1 oktober inrapportera vad i ärendet åtgjorts. Jag har redan fått en rapport från kommissionen, däri den säger, att den börjat anställa en grundlig undersökning och att den första undersökningen visat, att förhållandena äro tillfredsställande. Vidare har det anmärkts, att det är för få platser, som ställas till nödhjälpsarbetarnas för-

fogande, att det är för få som bli hjälpta. Vad den saken beträffar, vill jag gärna erkänna, att det är önskvärt, att man kan sysselsätta så många som möjligt av dem, som anmäla sig till att få arbete. Jag vet också, att kommissionen försökt åstadkomma ett ökat antal platser. Till bevis härfpå vill jag nämna några siffror. Antalet arbetare sysselsatta i statliga nödhjälpsarbeten, d. v. s. sådana arbeten, som kommissionen särskilt har att sörja för, utgjorde i februari 1925 3,047, i februari 1926 4,335 och i februari 1928 4,877. Hela antalet hjälpta, såväl i statskommunala arbeten som i statsarbeten, utgjorde i procent av hela antalet hjälpsökande under februari 1925 42.5 och under februari 1928 53.2 procent. Hela antalet i gång varande statliga nödhjälpsarbeten var under februari 1925 31 och under februari 1928 72. Jag anser dessa siffror tyda på, att det pågått en oavslutlig strävan att öka antalet arbeten och antalet platser vid nödhjälpsarbetena.

Slutligen har det anmärkts, att staten borde kraftigare än nu sker inskrida för att lätta kommunernas bördor för arbetslöshetens bekämpande. I det avseendet föreligger i propositionen ett förslag, att statsbidrag till statskommunala arbeten skall få utgå med intill 50 procent av det belopp, som sammanlagt utbetalas till de arbetslösa, vilka beretts arbete vid dylikt arbetsföretag. Därvid skulle nu enligt förslaget iakttagas, att statsbidraget för dag och person icke får uppgå till högre belopp än 50 procent av den för företaget fastställda nödhjälpslönen — mot nu högst 33 procent — och icke heller överstiga 3 kronor. Enligt nu gällande bestämmelser utgå dessa bidrag som bekant för dag och arbetslös med högst 1 krona för icke familjeförsörjare, med 1 krona 50 öre för barnlös familjeförsörjare; för familjeförsörjare med barn kan utöver sistnämnda belopp utgå ett statsbidrag av högst 30 öre för varje barn. Genom de åtgärder, som sålunda dels redan vidtagits, dels äro under undersökning, och dels nu föreslås att genomföras, skulle enligt min övertygelse de tillfälliga anordningar, som avses med nödhjälpsarbetena, i högre grad än för närvarande sker komma att tjäna sitt ändamål och bereda en mera effektiv och human hjälp åt de arbetslösa samt i en större omfattning än förut bispringa kommunerna.

Nu säger man, att detta är i alla fall endast palliativ. Herr Per Albin Hansson sade i andra kammaren, att det är en steril politik, och om jag fattade herr Möller rätt var han av samma mening. Jag vill då först och främst säga, att jag för min del icke anser, att all rättfärdighet är uppfylld med detta. Jag anser, att man fortfarande bör göra kraftiga ansträngningar för att om de behöves öka antalet platser för nödhjälpsarbetena. Jag har hos arbetslöshetskommissionen förvissat mig om, att kommissionen också är i färd med att bereda ett väsentligt ökat antal platser. Kommissionen har träffat avtal med domänstyrelsen att, om arbetslösheten har något så när samma omfattning eller icke väsentligen nedgår, i höst få flera större skogsarbeten på statens domäner att användas såsom nödhjälpsarbeten. Men icke nog härmed. Jag anser, att man bör taga under ingående övervägande, vad som kan göras för att förekomma det missbruk av nödhjälpsarbeten, att man tager arbeten, som under en rätt snart framtid skulle komma att utföras ändå i öppna marknaden, och använder dem såsom nödhjälpsarbeten. Det synes mig icke kunna förnekas, att hos en och annan kommun framträtt tendenser i den riktningen. Jag har i dagarna fått en skrivelse från landsorganisationen, som särskilt har tryckt på den punkten och uttalat allvarliga bekymmer över, att nödhjälpsarbetena på detta sätt taga bort arbetet för arbetarna i den öppna marknaden, varigenom man bidrager just till att behålla eller öka arbetslösheten. Jag undrar, om det icke ligger någonting befogat i dessa farhågor, och jag anser, att man så fort som möjligt bör ingående överväga, vad som kan göras för att motverka en sådan ingalunda önskvärd utveckling.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

När man hör herrar socialdemokraternas kritik mot den nuvarande arbetslöshetspolitiken och naturligtvis särskilt mot regeringen och arbetslöshetskommissionen, så ligger det nog nära till hands att göra den frågan: vad gjorde herrarna själva, när ni sutto inne med regeringsmaktens möjligheter? Såvitt handlingarna utvisa gjorde ni ungefär detsamma som den nuvarande regeringen. Ni sökte understödja arbetslöshetskommissionen i dess strävanden, och ni åskade hos riksdagen de anslag, som arbetslöshetskommissionen fann vara nödvändiga för verksamhetens upprätthållande. Men det kan icke förnekas, att det är av ett visst kuriositetsintresse att erinra om, att år 1925 regeringen icke blott icke begärde något förhöjt anslag utan icke något anslag alls, därför att det fanns behållning från föregående år. Om herrarna i regeringen då hade varit lika genomträngda av nödvändigheten av de reformer, som herr Möller i dag pläderat för, hade det väl legat bra nära till hands att just då slå ett slag för samma.

Nu vill jag icke förbise att, såsom herr Möller påpekade, den föregående regeringen år 1925 naturligtvis hade arbetslöshetsförsäkringen i tankarna. Regeringen tillsatte en kommitté för den sakens skull, men jag kan i anledning härav erinra, att även denna regering tillsatt en kommitté, och när den kommitténs utredning blir klar, vilket jag hoppas icke skall dröja så länge, är det icke omöjligt, att det resultat, till vilket den kommit, skall komma att visa sig vara lika värdefullt som det resultat, som arbetslöshetsförsäkringskommittén kommit till — varmed jag visst inte vill påstå, att den sistnämnda kommitténs arbetsresultat skulle vara av underhaltig eller mindervärdig beskaffenhet, men jag menar, att när vi få båda dessa utredningar färdiga, skola vi få ett mycket rikhaltigt och gott material för bestämmandet av de åtgärder, som skola företas.

Det har också väckts en motion från högerhåll i frågan, och en del högerreservanter ha i vissa avseenden anslutit sig till densamma. Vad herr Järte och medmotionärer klandra är först och främst det, att man begärt för högt anslag för arbetslöshetens bekämpande. Motionärerna ville nedsätta beloppet till 1 miljon kronor, under det att reservanterna nöja sig med att vilja sätta ned det till 2 miljoner kronor. Det kan vara riktigt som det säges i motionen, att det med hänsyn till kommissionens behållning icke är nödvändigt, att kommissionen får det belopp, som begäres. Men alltifrån kommissionens inrättande har det stått klart för statsmakterna, att kommissionen behöver något rörelsekapital för sin verksamhet, och på den grunden synes det mig inte vara så orimligt, att den nu får det anslag, som här har föreslagits.

Vidare yrka högermotionärerna, att kommissionens verksamhet skall avvecklas. Herr Järte yttrar, att verksamheten under sommaren helst bör helt inställas. Även förut har ju verksamheten inskränkts under sommaren, och enligt vad jag har mig bekant är kommissionen beredd att också under innevarande sommar väsentligt inskränka verksamheten på just de skäl, som anföras i motionen. Men att alldeles nedlägga verksamheten under sommaren skulle ha mindre goda följder med sig. Det kan i alla fall med bestämdhet förutses, att verksamheten måste återupptagas till hösten, och då skulle detta återupptagande tekniskt sett väsentligt försvåras, om under sommaren arbetet varit helt och hållet nedlagt. Jag tror därför, att det skulle vara mindre lyckligt, om kammaren understödde det yrkandet.

Vidare vilja motionärerna och även reservanterna, att man skall sätta ned maximibeloppet för statsbidraget till statskommunala arbeten från föreslagna 3 till 2 kronor. Om den saken kunna ju olika meningar råda. Jag vågar icke förneka, att vissa skäl kunna tala för denna sänkning, men skulle man i alla fall stanna vid de av regeringen begärda 3 kronorna, är därmed naturligtvis icke fastslaget, att bidraget i varje fall skall uppgå till maximum, utan det

innebär endast att kommissionen får ett något större svängrum vid bestämmandet av bidrag, och det tror jag icke skulle vara ur vägen.

Slutligen ha herr Järte och hans medmotionärer yrkat ändring av konflikt-direktiven. Man har åberopat en tvist, som pågått vid ett järnvägsbygge i Roslagen, och med hänsyn till de enligt motionärernas förmenande orimliga resultat, som där uppstått med anledning av arbetslöshetskommissionens avgörande, vill man ha ändring i själva direktiven. För närvarande är det som bekant så, att om det pågår en enskild konflikt utan allmänna verkningar och om arbetslöshetskommissionen i anledning därav skall avgöra, vilken lön som är den skäligen med hänsyn till de erbjudna löneförmånerna, skall den därvid rätta sig efter det kollektivavtal, som gäller för liknande arbeten, och det är då föreskrivet, att kommissionen endast skall taga hänsyn till de faktiskt utgående lägsta löner i yrket. I det avseendet yrkar herr Järte och medmotionärer och likaså högerreservanterna, att man i stället skall taga hänsyn till den grovarbetarlön, som kommissionen för bestämmande av nödhjulsarbetarlönerna fastställt för platsen i fråga. Jag vill icke förneka, att det även här kan finnas goda skäl för motionärernas yrkande och för reservationen, men jag är rädd för, att det icke är klokt att nu på rak arm gå med på förslaget och detta av det skälet att, medan man hittills ställt sig på den ståndpunkten, att arbetslöshetskommissionen genom sina åtgärder icke skall inskrida och söka verka reglerande på lönerna i den privata marknaden i vare sig höjande eller sänkande riktning, så skulle ett bifall till reservanternas framställning, såvitt jag kan se, innebära ett bestämt frångående av denna grundsats. Man skulle komma till, att kommissionen skulle reglera den privata marknads löner, när den så ansåg skäligt, i nedåtgående riktning. Jag tror, att det vore lyckligt, om man tänkte sig något mera för, innan man går in för den grundsatsen.

Jag tror således, att det icke är lämpligt att biträda högerreservationen. Jag tror icke heller, det vore klokt efter vad som förekommit under föregående år att genast gå in på en ändring av konfliktdirektiven i den riktning, som herr Möller och hans medmotionärer föreslagit. Herr Möller påstod, att de svenska direktiven skulle vara enastående hårda och han åberopade därvid en jämförelse med utlandet. Beträffande den saken vill jag meddela, att jag för något år sedan åhörde en redogörelse av chefen för danska arbetslöshetsunderstödsverksamheten, och därav fick jag den uppfattningen, att de danska direktiven, sådana de i praktiken utvecklats, i vissa avseenden vore väl så stränga som de svenska. Men jag har icke papperen här, och därför kan jag icke i detalj belysa det.

Nu har, såsom redan antytts, arbetslöshetsförsäkringskommittén avgivit sitt betänkande, och det torde icke dröja länge, förrän även den andra arbetslöshetsutredningen blir färdig med sitt arbete. Det är uppenbart, att det på grundval redan av de material, som arbetslöshetsförsäkringssakkunniga samlat, blir nödvändigt att i en rätt snar framtid fullständigt och ingående överväga, vad som kan göras för att på det mest lämpliga och praktiska sätt motarbeta arbetslösheten. När ett sådant övervägande kommer till stånd — jag kan icke närmare säga på vad sätt det skall ske — är det givet, att även konfliktdirektiven komma att tagas under förnyad omprövning, och just med hänsyn härtill synes det mig olämpligt att nu i år ändra dem.

Herr Möller framställde denna fråga: är regeringen i princip för arbetslöshetsförsäkring eller vill regeringen gå in för en hjälpverksamhet efter de linjer, som herr von Koch uppdragit i sin reservation? På den frågan måste jag svara, att regeringen till följd av det ganska brådskande och ihållande riksdagsarbetet under de sista veckorna ännu icke varit i tillfälle att taga arbetslöshetsförsäkringssakkunnigas förslag i övervägande, och regeringen har således ännu icke tagit ståndpunkt till det av herr Möller omnämnda spørsmå-

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Anslag till bekämpande av arbetslösheten

let. Men givet är, att det icke kan dröja så länge, förrän regeringen kommer att taga position i frågan.

(Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag skulle nästan vara beredd att be om ursäkt för att jag nödgats sätta mitt namn under ett betänkande, däri 21 av utskottets 24 ledamöter stå antecknade som reservanter. Till min ursäkt kan jag dock anföra, att statsutskottets beslut fattades utan votering. Ingen kunde ju tänka sig, att det skulle bli så många reservanter, när icke någon från någondera sidan ansåg sig vilja begära votering. Att döma av de starka uttryck, som fällts under debatten här i kammaren, vågar emellertid jag icke hoppas, att situationen skall bliva densamma i kammaren som i utskottet, att ingen vill begära votering. Jag vill därför framställa yrkande om bifall till utskottets förslag. Jag tror, att ett sådant yrkande bör göras, ehuruval vi som företrädare den meningen utgåra en ringa minoritet här i kammaren. Jag anser, att vad utskottet här förordar är en medelväg mellan de ståndpunkter, som företrädas å ömse sidor, och att utskottets förslag är av den beskaffenhet, att det i närvarande stund är bättre att taga den lösningen än att försöka driva fram vare sig den ena eller den andra ytterlighetsriktningen till ett beslut.

Jag vill säga, att inom utskottet en uppmaning riktades till mig, att jag såsom gammal förläkningsman skulle gripa mig an med ett medlingsarbete mellan de olika ståndpunkterna. Jag antydde då, att den enda väg, på vilken jag ansåg att en sammanjämkning skulle kunna ske därest icke Kungl. Maj:ts finge anses såsom lämpligen avvägd, vore att höja summan något, exempelvis till 4 miljoner kronor, och att sätta maximibeloppet för dag och person till 2 kronor 50 öre i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 3 kronor. Men samtidigt deklarerade jag, att jag för min del icke hade något som helst behov av att framställa något medlingsförslag, ty jag var tillfredsställd med Kungl. Maj:ts förslag. Det är ju så, att det finnes så mycket pengar besparade, att man, när budgetåret ingår, kan räkna med nära 8 miljoner kronor tillgängliga medel för arbetslöshetens bekämpande. Jag vill tillika säga, att jag förstår mycket väl, att det kan finnas familjer, där en inkomst av 5 kronor per dag är för litet och att man sålunda kan anse det skäligt, att Kungl. Maj:t och arbetslöshetskommissionen böra ha möjlighet att lämna statsbidrag intill 50 procent av 6 kronor eller 3 kronor.

Herr Hallin har meddelat mig, att han här riktat en vädjan till mig och min kamrat i denna kammare, som har samma uppfattning som jag, att vi skulle biträda, vad från ett par andra reservanter ifrågasatts, nämligen att maximera beloppet till 2 kronor. Med min uppfattning, som i stort sett sammanfaller med vad herr socialministern här har deklarerat, kan jag icke biträda ett sådant förslag. Jag delar socialministerns enligt min mening synnerligen humanitära syn på arbetslöshetsproblemet i alla dess delar, och jag delar därför även hans uppfattning i detta avseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Det sätt, varpå de arbetslösa behandlas i vårt land är ett mörkt blad i den svenska politiken. När man talar med utlänningar om förhållandena här, kunna de rent av icke förstå, huru det är möjligt, att i ett land, där arbetarklassen har ett så stort politiskt inflytande, det är sämre ställt i fråga om de arbetslösas behandling i samhället. Det kan icke bero på någonting annat, har jag sagt dem, än att de borgerliga numera inte räkna med arbetarklassen såsom valmän. De anse sig icke ha någon skyldighet att bevaka arbetarklassens intressen, utan det har blivit en renodlad representation, där arbetarklassen företrädes uteslutande av de socialdemokratiska representanterna i riksdagen, under det att de borgerliga stå alldeles främmande för detta spörsmål. Därför kan det vara så, att i andra län-

der arbetarklassen, när det gäller spörsmål som arbetslöshetsförsäkring och dylikt, blir bättre behandlad än i vårt land.

Jag har emellertid begärt ordet för att påtala en särskild detalj i arbetslöshetspolitiken. Jag skall be att få framföra en mycket stark protest på de grupper vägnar, som hittills principiellt utestängts från att på något sätt komma i åtnjutande av statens arbetslöshetshjälp. Jag har aldrig kunnat förstå klokheten och rättvisan i att vissa grupper redan på förhand utgallras och ställas vid sidan, så att de arbetslösa inom dessa grupper icke alls kunna komma i åtnjutande av någon hjälp. Bland dessa grupper befinna sig hamnarbetarna. Jag kan icke förstå, varför de, som tillhöra denna grupp, om jag tager den — det finnes ju även flera andra grupper som äro likställda — skola, om de bli arbetslösa, d. v. s. om de bli avskedade ur den ordinarie eller extra kåren, principiellt redan från första början vara utestängda från att komma i åtnjutande av understöd från den statliga verksamheten. Det är visserligen sant, att de kunna få understöd, men då skall det ske i den form, att kommunerna skola göra särskild framställning för deras vidkommande för att de skola bli medtagna. Det har såvitt jag vet icke inträffat — jo, det inträffade visst ett sådant fall i Kalix, där de fingo komma med; i samband med den stora arbetslöshet, som uppstod genom sågverkens nedläggande, tror jag, att man tog med några stycken. Men generellt äro de utestängda. Och dessutom är det så, att dessa arbetare ha svårare än andra att få arbete, då man vet, att det i alla hamnar endast finnes ett enda bolag, som bedriver verksamheten. Bli de utestängda från den firman, kunna de icke gå till någon annan. De måste därför söka sig någon ny sysselsättning. På grund härav befinna de sig i realiteten i en betydligt sämre ställning än andra arbetslösa. Jag nödgas därför vända mig till herr socialministern för att av honom eller kanske av någon annan få veta de egentliga skälen, varför den gruppen, liksom flera andra grupper för resten, skall vara utestängd från varje möjlighet att komma i åtnjutande av detta statliga understöd. Det måste väl vara möjligt att upplysa mig om, vilka etiska, moraliska eller andra skäl, som legat till grund för ett dylikt beslut. Det är en mycket egendomlig utgallring att redan från första början utestänga vissa grupper, vilka inte alls kunna få vara med vid fördelningen av dessa understöd. Det är ju helt naturligt, att dessa inte heller komma med i de räkningar av de arbetslösa, som äga rum, ty det är ju för dem rena lönlösheten att anmäla sig, när de principiellt äro uteslutna. Men de äro ju medborgare även de i vårt land och böra ha samma medborgerliga rättigheter som andra medborgare. Att år efter år vidhålla ett sådant förfaringsätt tyder nästan på vanetänkande eller ett schablonmässigt handlande, där man inte underkastar dessa frågor den förnyade omprövning som de kräva. Enahanda är förhållandet med utskottets hemställan. Här föreligger nu i den av herr Möller väckta motionen ett yrkande, att man skulle medtaga alla arbetslösa vid fördelningen av detta understöd. Nog skulle man väl då ha i utskottet kunnat underkasta den här frågan en ny omprövning. Nog skulle man kunnat intaga en sådan ståndpunkt, att man kunnat se, om det vore rätt eller orätt att vid fördelningen av anslaget göra sådana undantag som jag här antytt. Då emellertid här icke föreligger något uttalande i den riktningen, finner jag, att jag, även om jag skulle önska det, inte kan här framställa något speciellt yrkande, utan jag måste helt ansluta mig till den vid utskottets betänkande fogade reservationen, däri reservationerna kräva, att samtliga arbetslösa skola bliva delaktiga av sådant statligt understöd, som är av behovet påkallat.

Herr Nilsson, Petrus: När den förste talaren under denna debatt redan yrkat bifall till min reservation, skulle jag kunna inskränka mig till att med endast några få ord motivera mitt ståndpunktstagande i denna fråga.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

Beträffande arbetslöshetsverksamheten anser jag för min del att den bör så inrättas, att den icke bidrager till att öka de arbetslösas antal. Denna samhällsföreteelse är ju delvis en icke önskvärd produkt av kristiden, och det är väl särskilt från den tiden vi haft detta ganska besvärliga problem att brottas med. I det läge, vari frågan nu befinner sig, anser jag likväl inte, att man bör vidtaga någon förändring vare sig i grunderna eller direktiven för arbetslöshetens bekämpande.

Kungl. Maj:t och även utskottet ha nu föreslagit den ändringen, att till de s. k. statskommunala arbetena skulle av statsmyndigheterna medgivas större maximibidrag än vad nu är fallet. Man har därvid gått så högt som till tre kronor per dag och person. Detta gäller ju endast *det bidrag, som staten skall lämna*. Det är icke så som det av en del tidningar misstolkats eller missförstått, då dessa menat att jag för min del här i min reservation skulle ha hemställt om sådana direktiv, att *nödhjälpslönerna* skulle nedsättas till två kronor om dagen. Min hemställan avser endast statens bidrag. I övrigt skola ju arbetslönerna utgå efter nu gällande grunder. Detta kunde naturligtvis vara onödigt att säga inför denna församling, men då en dylik natursuppfattning stått att läsa i en del pressorgan, så kanske det inte är alldeles opåkallat att säga det. Det är alltså endast statsbidraget, som skulle höjas, och som skulle få uppgå till tre kronor. Jag får för min del säga, att om man fastslår sistnämnda belopp som maximibidrag, skulle det huvudsakligen bli en del större städer, som fastän de i skattehänseende äro vida kraftigare än andra kommuner, ändock komme i åtnjutande av detta högre bidrag. Men det blir en orättvisa mot en del smärre kommuner, särskilt mot landsbygdens mera skattebetungade kommuner. Det tror jag man redan nu kan fastslå, och ur den synpunkten är förslaget inte önskvärdt. Socialstyrelsen har också varit inne på samma tankegång, då den säger: »Ifrågasättas kunde emellertid, huruvida icke det med förslaget avsedda syftet kunde i tillräcklig mån vinnas även om det absoluta maximibidraget sattes något lägre än det av kommissionen föreslagna beloppet av 3 kronor; en sådan ytterligare begränsning kunde vara befogad med hänsyn till de största kommunernas starkare ekonomiska bärkraft.»

Därtill bör ej förbises, att om man går in på den här linjen, en del statskommunala arbeten kan komma att bli bestående under en lång tid framåt. Visserligen skall, innan arbetet sättes i gång, beslutet härom prövas av arbetslöshetskommissionen. Men när man i en kommun har — låt oss antaga en stad — anordnat arbeten av denna art och fått en arbetarstab, torde det nog inte vara så lätt att senare avveckla denna verksamhet, och kanske även kommunernas arbetare komma att finna att det inte är något så önskvärdt system, ty det tör ju hända, att de arbeten, som eljest skulle av kommunerna utföras som vanliga kommunala arbeten, sedermera komma att bli statskommunala nödhjulsarbeten. Och har man väl fått en stor stab av sådana arbetare, torde det nog inte vara så lätt att avveckla detta system. Även de synpunkterna har ju socialstyrelsen inte förbiset, och socialstyrelsen lämnar ju bland annat den upplysningen att här i Stockholm har man igångsatt en undersökning och funnit, att cirka 15 % av de vid nödhjulsarbeten sysselsatta arbetarna varit i socialt avseende lågt stående personer, och som därför inte förmått slita sig loss från nödhjulsarbetena utan varit bundna vid desamma till och med i tre år. Bli de ytterligare knutna vid dessa arbeten, torde de sedan få mycket svårare att söka sig arbete i den fria arbetsmarknaden. En sådan anordning tror jag inte är önskvärd att statsmakterna för sin del understödja; och detta är ytterligare en synpunkt, varför jag inte velat vara med om att befrämja ett system, som jag tror till sina följdverkningar inte kommer att visa önskvärda resultat. Socialstyrelsen säger om detta: »Dylika och andra omständigheter syntes göra det angeläget att med skärpt uppmärksamhet granska klientelet speciellt vid de

statskommunala arbetena samt eventuellt vid medgivande av dylika arbeten genom specialbestämmelser söka förhindra, att denna hjälpform — särskilt om den understöddes med ökat statsbidrag — komme att omfatta även personer, som rätteligen borde helt omhändertagas av kommunerna själva.»

Detta kan även bli följden av den här nya principen, som man ytterligare vill understödja. Jag anser mig därför, herr talman, inte minst av det första skälet, nämligen att man här skulle framför allt gagna de största och i skatteavseende kraftigaste kommunerna, men även därför att det till sina följdverkningar inte skulle medföra önskvärda resultat, böra yrka bifall till den av mig vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

På frågan om anslagsbeloppets storlek har jag ju ingen nämnvärd anledning att ingå, i synnerhet som herr Hallin nu yrkat bifall till min reservation, och ej till den reservation, däri hemställes om anslagets sänkning till 2 miljoner kronor. Och då man här inte ansett sig böra yrka bifall till denna hemställan, har jag ingen närmare anledning till att ingå därpå. Visserligen skulle beloppet tre miljoner kunnat sänkas något, men då förhållanden måhända kunna uppkomma, som man inte kan förutse, bör man naturligtvis ha så mycket reserverat i detta avseende, att det är tillräckligt. I övrigt, om det anslås 3 miljoner, skulle man även med en omfattning av den här verksamheten i ungefär samma utsträckning som under närmast föregående år ägt rum, kunna förbruka så mycket av besparingarna på anslaget, att man inte lade vad som egentligen hörde hemma på ett kommande budgetår på det årets budget utan att man så att säga konsumerade en del av de uppkomna besparingarna. Då det ännu icke går att överblicka framtiden under de kommande åren, är det kanske lika önskvärt att vi för budgetåret 1929—1930 ha några besparingar att tillgå, varför jag anser mig kunna i detta avseende yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

På den socialdemokratiska reservationen, som syftar till någonting helt annat, anser jag mig ej nu böra ingå.

Jag hemställer alltså om bifall till den reservation, som avgivits av mig och herr Olsson i Kullenbergstorp.

Herr Winberg: Herr talman! Det har under senare år varit skäligen tröstlöst att deltaga i debatterna om statens arbetslöshetspolitik, och det blir inte mindre tröstlöst, när frågan föreligger som nu i riksdagens alla senaste timma till avgörande. Och när statsutskottet kommer med ett utlåtande, vari tjuguen av utskottets 24 ledamöter äro reservanter, så anger detta tydligt nog vilken förvirrad ställning det är och att benägenhet saknas att överhuvud komma någonstans.

Den senaste ärade talaren var inne på frågan, om vilka nackdelar det nuvarande systemet medför även för arbetargrupperna, och jag är den förste att erkänna, att det visserligen inte är någonting tilltalande för de arbetare, som nödgas inrangeras under detta system för den hjälpverksamhet, som staten anordnat. Men då han också yttrade, att de arbetslösas antal skall så fort som möjligt förminskas, så att vi skulle kunna komma ifrån den kvarleva eller konsekvens från kristiden, som heter arbetslösheten, så visar det, att man fortfarande har samma uppfattning som man hade kanske då mera förklarligt nog, strax som kristiden inträdde, och som präglade statens hela arbetslöshetspolitik och framförallt arbetslöshetskommissionen såsom uppbärare av samma uppfattning, nämligen att det var en tillfällig företeelse och det gällde därför ur statens intressesynpunkt att bedriva en sådan politik, att man så att säga pressade de arbetslösa, eller dem, som kommit att få arbete på de områden där staten anordnade det, pressade dem, säger jag, så att säga ut ifrån detta nödhjulsarbete och ut på den allmänna marknaden, så att hela denna sak så fort som möjligt skulle kunna avvecklas. Det var begripligt, om man hade denna upp-

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

fattning först, då kristiden inbröt, men det är obegripligt att man allt fortfarande synes ha samma uppfattning, då man får bestämda bevis för, att arbetslösheten numera blivit *en konstant företeelse*, och att de arbetslösas antal så långt från att förminska, förökas i synnerligen stor utsträckning. Därför går det naturligtvis inte längre att följa dessa riktlinjer. Här gäller det ju att tillämpa så stränga direktiv som möjligt, därför att allt detta skall avvecklas och vi skola komma in på sundare banor! Det är inte arbetarna, som kunna skaffa sig arbete själva, utan arbetstillfällena bero på de ekonomiska förhållandena i samhället, vilka äro bestämmande för frågan, huruvida arbetslösheten är större eller mindre.

Jag kan till fullo instämma i vad som här förut yttrats i dag, att den arbetslöshetspolitik, som svenska staten drivit nu under snart tio år, har för länge sedan gjort bankrutt i det avseendet, att den skulle vara avsedd att i verklig mening lindra eller avhjälpa arbetslösheten och försöka få i gång arbeten, så att man skulle komma in i mera normala gånger igen. Det har framhållits flera gånger, men jag är nödsakad att upprepa det ännu en gång, att den politik, man bedrivit, har haft de verkningarna, att man dragit in under nödhjulsarbetenas räjong arbeten, som ingalunda äro av nödhjulsarbetens natur, utan som äro av sådan natur, att de ovillkorligen skulle utföras ändå. Och den arbetslöshetspolitik, man tillämpat på dessa arbeten, har givetvis varit ägnad att inverka på lönestandarden för arbetarklassen i allmänhet. Just genom detta har den haft sina verkningar åt olika håll. Men vad som framför allt är anmärkningsvärt anser jag vara, att hela detta system lyckats tillvinna sig sådant allmänt ogillande för att inte säga avsky från arbetarhåll, att även det rent ekonomiska utbytet av detta system, där produktiva arbeten annars givetvis skulle varit riktigast, även det ekonomiska utbytet härvidlag har blivit synnerligen dåligt. Det är självklart att det kommer att bli det, så länge förhållandena äro sådana, som de äro. De utgöra i viss mån en bestraffning av dem, som råkat komma inom de arbetslösas led.

Nu föreligga här en hel del motioner i år liksom det gjorde föregående år. Dessa motioner skall jag inte upptaga till närmare granskning. Jag skall endast inskränka mig till en punkt i en reservation, som avgivits av herrar Widell, Bergqvist m. fl., där man är inne på en fråga, som socialministern förut berört. Den återfinnes på sidan 9 i utskottets utlåtande, och där säges det, att vid tolkningen av ett visst direktiv »har det tillägget ansetts böra göras, att såsom skälig lön i direktivets mening för grovarbetare den lön skall beräknas, som arbetslöshetskommissionen för nyssnämnda syfte fastställt såsom giltig på orten».

Skulle man besluta sådana direktiv, skulle därav följa inte bara den allmänna inverkan på löneställning och lönestandard, som helt naturligt den stora arbetslösheten och statens nödhjulsarbete, såsom jag nämnde, medfört, utan man skulle här fastslå, att det här är arbetslöshetskommissionen, som egentligen skall bli den bestämmande, då det gäller att fastställa normala löner för de olika orterna. Där är man inne på ett område, som är synnerligen farligt. Och om hela denna statens arbetslöshetspolitik förut har åstadkommit synnerligen bittra känslor bland arbetarklassen, skulle det sannerligen bli ytter värre med ett införande av sådana bestämmelser i arbetslöshetskommissionens direktiv.

Socialministern framhöll också, att om man toge hänsyn till det och det, skulle detta ständiga hackande på arbetslöshetskommissionen komma att upphöra, och man skulle även i annat sammanhang ha menat att även mot socialstyrelsen beträffande dess handläggning av spörsmål sådana som dessa kan resas mycket grava anmärkningar från olika håll. — Jag skall i det sammanhanget givetvis inte närmare ingå på saken, men jag skall säga, att det är begripligt kanske om en massa av arbetarna känner sig synnerligen upprörda nära nog av

att personer, som även äro motionärer här i år i riksdagen och reservanter i föreliggande utskottsutlåtande, personer, anställda inom socialstyrelsen och i en mer eller mindre framskjuten ställning eller med uppgift att åtminstone i rätt stor utsträckning anlägga sociala synpunkter på frågor, som föreligga, i övrigt uppträda som väl avlönade politiska medarbetare i politiska tidningar, och gång efter annan uppträda i riskdagen på sådant sätt att man spårar den mest deciderade arbetsgivarsynpunkt i deras uppträdande, det är begripligt, säger jag, om arbetarna fråga sig hur det egentligen är ställt inom de organ, som skola hava att ur sociala synpunkter handlägga en hel del för arbetarklassen ganska viktiga spörsmål. Man kan invända, att det är en sak, som inte närmare sammanhänger med den föreliggande frågan, men den gör det på sådant sätt, att man genom ett dylikt uppträdande alstrar fullkomligt olidliga förhållanden på området ifråga, ehuru det här skulle vara meningen att i någon mån hjälpa till att rätta till det sådant som det nu blivit på grund av kristiden.

Då jag har den bestämda uppfattningen, att den nuvarande arbetslöshetspolitiken från svenska statens sida inte bara är mot arbetarna inhuman, utan att den därtill är fullkomligt ineffektiv såsom åtgärd gentemot arbetslösheten, sådan den föreligger, då vi vidare alla numera ha bevis för att denna arbetslöshet inte är någon tillfällig företeelse, utan att den hotar att bli permanent på grund av alla rationaliseringsåtgärder, som vidtagits på alla områden i syfte att minska arbetarnas antal och istället få så mycket som möjligt utfört med maskinell kraft, då är jag också på det klara med, att vi icke i fortsättningen kunna hava detta på visst sätt låtgäsystem, som man på senare tid uppfattat det från riksdagens sida beträffande arbetslöshetspolitiken. Detta system kan inte i längden fortgå utan att detta medför synnerligen allvarliga konsekvenser. Nu vore det på tiden att man inriktar sig på att taga som utgångspunkt det faktum, att man här har att göra med en permanent företeelse, som kräver någon-ting annat än att bara anslå någon miljon om året, och sedan fortsätter arbetet utifrån de utgångspunkterna, att det här är något tillfälligt, att vi så fort som möjligt skola vänja arbetarna ifrån att vara anställda i statens nödhjälpsarbeten eller att få tillfälligt understöd. Det är ingen lösning på frågan vare sig man anslår 2, 3, 4, 5 eller 8 miljoner, så länge man fortfarande vidhåller de riktlinjer som här ifrågakomma.

I andra kammaren har av herr Dahln m. fl. väckts en motion, som tager sikte på dessa omständigheter, och där det kräves andra utgångspunkter och andra direktiv för tillvägagångssättet, för såvida det över huvud skall bli ett verksamt bistånd från statens sida i kampen mot arbetslösheten och framför allt för att de arbeten av produktiv art som man genom anslag från statens sida möjliggör för kommunerna att utföra också komma att utföras under sådana förhållanden, att de inte av arbetarna komma att betraktas som något likvärdigt eller sammanfallande med fattigunderstöd, ty så länge man det gör, är det en synnerligen dålig affär för staten eller kommunerna att bedriva dessa arbeten. Det hjälper icke att man på lönerna prutar några öre i timmen. Det blir betydligt sämre resultat av det hela, om man gör det, än om man betalar något så när ordentliga löner, och det hela skulle få en helt annan läggning, om man tillämpade andra direktiv för efterföljd. Som saken nu är, är det, som jag sade i början av mitt anförande, skäligen tröstlöst att tänka sig att riksdagen i detta ögonblick skulle vara färdig att taga i håll med saken på något grundligare sätt än som är vanligt i denna fråga. Men då jag är fullkomligt övertygad om att det icke går i längden att skjuta ifrån sig detta, utan att man en vacker dag måste taga upp det till allvarlig behandling från andra, mera praktiska och mera humanitära synpunkter, än som hittills varit fallet, hemställer jag i alla fall, herr talman, om bifall till den av herr Dahln m. fl. i andra kammaren väckta motionen.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Herr **Möller**: Herr talman! Det finns en sak, som herr socialministern yttrade, och som jag inte riktigt förstår. Han sade, att med gällande direktiv är det svårt att få tillräcklig lön för att folk skall kunna leva på våra nödhjälpsarbeten, ty det är så många, vilkas yrkesskicklighet på dessa områden är så dålig. Ett faktum är, att 1922 uttalade — det ingick i den stora kompromissen den gången — riksdagen uttryckligen, att nödhjälpslönerna skulle fastställas bland annat med den regeln för ögonen, att de arbetslösa kunde bereda sig uppehälle på den fastställda nödhjälpslönen. Det ingår i de gällande direktiven. Det är bara det, att arbetslöshetskommissionen bryr sig inte om det, ty den har fått ett slags carte blanche att föra en sådan politik på det sätt den behagar. Så är det verkligen. Det finns inte några hinder i det fallet att kommissionen för vederbörande, om de äro kontorister eller andra, som inte äro vana vid sådant arbete — det kan ju taga lång tid att vänja sig vid det — justerar lönerna till deras förmån enligt gällande direktiv och enligt de direktiv som det verkligen var meningen skulle tillämpas och det var den väg, som det verkligen var avsikten att gå, då den stora kompromissen gjordes 1922, ty det direktivet är inte upphävt.

För övrigt nödgas jag i anledning av socialministerns uttalade erinran rörande den föregående socialdemokratiska regeringen skriva litet historia. Det kan inte hjälpas. Det har ju blivit en vana i polemiken mellan den socialdemokratiska oppositionen och den nuvarande regeringen, att den senare ständigt tar fram någonting, som skulle vara graverande för oss, och anför med avseende å samma synpunkter, som vi göra anmärkning på, isolerade fall, så som man bäst behagar, från den föregående regeringens tid, utan att taga hänsyn till omständigheterna i övrigt och i sin helhet. Den där metoden tvingar oss naturligtvis, om den skulle fortsätta, att lägga sakerna till rätta ordentligt, så att det inte blir en fullständigt falsk bild, som slutligen framstår för det allmänna medvetandet. Hur var läget då den nuvarande regeringen tillsattes? Jo, läget var det, att så vitt man då kunde bedöma befann sig arbetslösheten i en krympning, i den mån man av siffrorna kunde bedöma saken. Det såg ut, som om den skulle komma att upphöra. Jag vill nämna, att i februari 1923 fanns hos arbetslöshetskommissionen anmälda 49,200 arbetslösa. Ett år därefter fanns motsvarande antal uppgå till bara 15,900. Under december, som tillhör de värsta arbetslöshetsmånaderna, fanns det 12,600 arbetslösa, och arbetslöshetskommissionens siffror hade sjunkit med en våldsamt fart. Man sade sig naturligtvis då, att därest detta kommer att fortsätta, behövs det inte så förfärligt mycket pengar för hjälpverksamheten. 12,600 personer är ju jämfört med dagens siffra en ganska lindrig siffra i alla fall för arbetslösheten. Jag vill minnas, att den 1 november 1924, alltså ungefär vid den tidpunkt, då regeringen tog ställning till saken, fanns det en reservation på över 8 miljoner hos arbetslöshetskommissionen. Då vi vågade hoppas på, att arbetslösheten under 1925 skulle bli ännu mindre, är det klart, att vi kunde utgå från att det beloppet skulle räcka, särskilt som vi inte hade för syfte att göra någon egentlig förändring i arbetslöshetsanslagsdirektiven med hänsyn till vad vi tänkt föreslå om arbetslöshetsförsäkring. Ty socialministern får väl ändå medge, att det är ett motiv för att inte föreslå en mera bestämd omläggning, detta, att vi hoppades med arbetslöshetsförsäkringens hjälp kunna väsentligen underlätta problemet, huru detta nu än skulle ske med nödhjälpsarbeten och sådana saker. Det är väl ett motiv, som så lät oss säga skulle kunna godkännas som riktigt, rimligt eller lät oss säga som ett renhårigt motiv? Vad hade vi att räkna med? Jo, 1923 hade riksdagen givit den dåvarande brantingska regeringen den erfarenheten, att om den vågade sig på att göra något, som arbetslöshetskommissionen ogillade, så var det någonting här som mycket snabbt sopade bort det. Det som skedde år 1923 var en humaniseringsregel, som jag överhuvud

taget inte förstår hur man kan opponera sig emot, om man har något mänskligt hjärta. Vi visste ju, att om vi försökte säga till arbetslöshetskommissionen, att nu skall politiken humaniseras i vår anda, så skulle det ha lett till en omedelbar stormlöpning i riksdagen, inte från socialministerns dåvarande partivänner, men ifrån många av hans nuvarande regeringskamrater. Liberalerna hade ju faktiskt, på den tiden i varje fall, en väsentligt mjukare uppfattning, om hur dessa problem skulle tagas, än de nu under herr Ekmans ledning tyckas bry sig om längre att upprätthålla. Allt detta är väl ändå fakta, det är inte något, som jag står och finner på härifrån talarstolen. Det var väl ändå på det sättet, att när vi försökte se till att Stripakonflikten icke tillspetsades, skrev riksdagen dessa beryktade strejkbrytardirektiv på initiativ från frissinnat håll, på initiativ från den nuvarande statsministern själv förresten. Den saken var alldeles klar. Då föredrogo vi som sagt att låta det hela vänta.

Så säger socialministern: vad var det den föregående regeringen gjorde? Jo, den tillsatte en kommitté och det ha vi också gjort. — Ja, men förlåt mig, var det inte på det sättet att den dåvarande socialdemokratiska regeringen hade ett utarbetat förslag — det skulle förvåna mig om det inte finns något exemplar kvar i socialdepartementet — som var fullt klart att läggas fram på riksdagens bord? Men då kom ett besked från den s. k. granskningskommittén från folkfrissinnat håll, att detta förslag inte komme att accepteras. Det var strecket i vår räkning, så att säga. Vi hade verkligen inte hoppats, att förslaget skulle accepteras utan vidare, det drömde vi naturligtvis inte om, men vi hade hoppats att det skulle kunna bilda utgångspunkt för förhandlingar om en kompromiss, som i alla fall skulle kunna utgöra grunden för och leda till en lösning av arbetslöshetsfrågan. Men, som sagt, då kom detta besked, och då var ingenting att göra. Beskedet gick ut på att man i varje fall inte ville ha detta försäkringsförslag, men att man möjligen kunde tänka sig något annat. Det var därför denna nya kommitté tillsattes, inte därför att vi i och för sig önskade något nytt utredningsarbete, utan för att tillmötesgå anspråken från vissa håll. Svaret ligger nu framför oss från den ena folkfrissinnade representanten och innebär ett principiellt avvisande av arbetslöshetsförsäkringen. Det är ju emellertid en sak, som inte hör hit. Men jag tycker — om det tillåtes mig att säga det — att det inte är fair play att helt enkelt söka åberopa 1925 års ståndpunktstagande och jämföra det med ståndpunktstagandet 1928, efter som omständigheterna då voro så totalt annorlunda än vad de äro i den dag, som i dag är.

Om regeringen vill gå in för ett principiellt och sakligt försvar för de linjer den följt, skall den naturligtvis göra det, men den skall inte försvara sig med att tala om, hur den föregående regeringen uppfört sig. På den punkten måste jag säga, att herr socialministern inte gjorde sig något vidare besvär att ens i någon mån försvara sig. Konfliktdirektiven ville han inte röra vid nu. Det kan ju hända att man någon gång i framtiden kan taga upp dem i samband med försäkringsfrågan o. s. v. Men det svaret att herr socialministern har ett intryck från ett danskt föredrag, att de danska konfliktdirektiven skulle nästan vara värre än de svenska, kan jag för min del inte anse ha så förfärligt stor räckvidd eller giltighet. Vi kunna ju läsa lagarna, sådana de äro i de övriga länder, där obligatorisk försäkring finns införd, och där finner man att det är direkt förbud mot åtgärder av det slag, som våra strejkbrytardirektiv anbefalla, för att inte säga i vissa fall befalla. Det är ett faktum, som man inte kan trolla bort eller komma ifrån genom att åberopa intryck från ett danskt föredrag. Det skulle väl ändå vara högst besynnerligt, eftersom den danska arbetslöshetsförsäkringen handhaves av fackföreningarna — det är en frivillig försäkring byggd på Gentsystemet — om de danska fackföreningsstyrelserna skulle säga att man inte får arbetslöshetsunderstöd, om man inte vill

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

ta strejkbrytararbete. Det kan jag aldrig tro att det kan vara riktigt. Vad sedan avstängningsregeln beträffar erkänner ju till exempel försäkringskommittén utan vidare, att det inte finns något land, där den tillämpas på samma sätt som i Sverige. Det står visserligen något om att i Danmark går man ganska långt, men man får inte närmare besked om, hur långt man går. Men eljest förklaras det uttryckligen, att den svenska avstängningsregeln finns inte någonstans i världen; och en mycket stark majoritet i kommittén har ju som sagt anslutit sig till den ståndpunkten att därvidlag böra de svenska konfliktdirektiven ändras, så att frågan om arbetslöshetshjälpen bara blir en följdföreteelse och inte en företeelse med retroaktiv verkan.

Ja, detta är i det väsentliga vad jag har att säga beträffande det anförande, som herr socialministern höll. Det finns emellertid en punkt, som jag skulle vilja fråga en gång till om, och det är hur regeringen tänker behandla ärendet i fortsättningen. Jag tror, att jag törs våga det påståendet, att en förutsättning för en socialdemokratisk medverkan i den kommitté, som skulle undersöka arbetslöshetens problem från utgångspunkten av att man skall ta reda på orsakerna och därefter möjligen kunna finna på något medel att avhjälpa eller åtminstone förminska arbetslösheten, är att en sådan utredning inte finge försinka frågan om arbetslöshetsförsäkringen. Vi ha absolut ingen lust att, eftersom vi — jag törs säga ordet — känna oss lurade förut från det folkfrisinnade partiets sida i fråga om försäkringen, låta lura oss en gång till. Men skall en hopkoppling ske på det sättet, att regeringen överhuvud taget inte vill befatta sig med frågan, förrän den nya kommitténs utlåtande föreligger, så skulle vi önska att få bättre besked därom, ty det fanns ett ord i socialministerns anförande, som tydde på att man inte vill ta ståndpunkt, förrän denna utredning föreligger. Jag bad ju inte att få veta regeringens ståndpunkt till det framlagda försäkringsförslaget, utan jag bad att få veta, om regeringen står på den ståndpunkten, att man bör i Sverige införa en arbetslöshetsförsäkring, eller om den i likhet med herr Carlström anser att en försäkring är principiellt förkastlig. Det var det jag bad att få veta och inte hur man ställer sig till alla möjliga detaljer i förslaget, men den frågan misstänker jag att ingen svarar på, ty det är inte något svar, om regeringen säger att den inte kunnat ta ståndpunkt till de förslag, som föreligger.

Herr Pålsson: Herr talman! I sitt första anförande uttalade herr Möller, att man borde undvika att med sådana arbetslöshetsdirektiv, som det är frågan om, utmana hederskänslan hos arbetarna. Men de 10,000 asociala, som socialstyrelsen påvisar finnas i städerna och som äro fullkomligt arbetslustiga, men ändock ha anspråk på att jämnt och samt underhållas av samhället, de böra väl i alla fall undantagas. Jag måste på samma gång säga, att skall staten biträda med hjälp åt de arbetslösa, så måste naturligtvis direktiven hållas stränga, så att man når det mål man vill nå, nämligen en småningom skeende återgång till vanligt arbete. Herr Möller nämnde heller ingenting om vad han ansåg om fackföreningarnas sätt att kränka hederskänslan hos människor. Det är dock alldeles uppenbart att under de sista åren har hederskänslan hos de människor, som stå utanför fackföreningarna, kränkts vid många tillfällen. Jag behöver bara nämna fru Björns från Borlänge öde. Det är faktiskt ett människoöde, som blivit kränkt, och det har upprört många medborgare i landet att denna enskilda kvinna inte får lov att försörja sig själv och sin familj till följd av fackföreningarnas angrepp. Då man alltså vill att staten skall undvika att genom några ingripanden utmana den s. k. hederskänslan, så bör man också hålla på den principen, att de enskildas hederskänsla inte utmanas från fackföreningshåll. Det är klart, att om man vill att staten fortfarande skall inskrida för arbetslöshetens bekämpande genom anslag, så måste man

också ge staten vissa rättigheter, som den skall få handhava. Fackföreningarna ha ju genom sitt organisationsarbete sökt höja sina medlemmars inkomster över den nivå, som andra, vilka icke äro sammanslutna i föreningar, kunnat tillkämpa sig, men därigenom ha de också ställt sig utanför den försyn, som staten bör ha mot alla människor, som lida nöd. Genom att ställa sig utanför samhället, så att säga, och själva på konstlat vis söka höja sina inkomster utöver vad andra kunna få, ha fackföreningarna påtagit sig skyldigheten att ombesörja en arbetslöshetsförsäkring för sina i föreningarna inskrivna medlemmar och deras anhöriga. Detta är naturligtvis sagt i största allmänhet, då det ju därvidlag kan finnas undantag. Staten måste emellertid ha skyldighet att sörja för *de* arbetslösa, som inte äro inskrivna i fackföreningarna. De lita helt och hållet på statens försyn, och här har staten en skyldighet att ingripa för avhjälpande av arbetslöshetens följder. Det är klart, att om staten allt fortfarande skall ingripa i det hela och därmed konservera arbetsinkomsterna för alla de fack, som nått utöver vad den allmänna inkomststegringen har givit, så måste staten även trygga arbetets frihet. Fackföreningarnas motstånd mot att släppa in nya medlemmar, som vilja vinna inträde i facket, för att genom sådana restriktioner på ett konstlat sätt uppehålla lönenivån för sina medlemmar, måste naturligtvis brytas, i händelse staten skall lämna arbetslöshetsunderstöd till alla utan undantag. Det är två saker, som staten således har att iakttaga. Den första är att hjälpa alla dem, som inte skyddat sig själva genom att bilda fackföreningar, och det andra att ombesörja att de unga, som träda in i förvärvslivet, finna öppen plats i alla fack, där de känna sig kallade och hågade att komma in.

Nu har ju detta liksom allt annat detta år blivit en stridsfråga mellan de två åskådningarna, den socialistiska och den borgerliga, och den striden kommer av allt att döma att fortsätta. Vi ha ju sett socialismens väsen och mål. Dess väsen är enligt herr Wigforss avund, och dess mål är lika ekonomiska villkor åt alla. Om detta villkor, lika åt alla, blir rättesnöret, är det tydligt att det blir detsamma som lika fattigdom åt alla. Om detta har ju herr Wigforss sagt att fattigdomen kan bäras, om den delas av alla. I motsats till detta är den borgerliga konservatismens lösen: socialt samförstånd och vilja att höja det allmänna väståndet. Detta kan naturligtvis endast ske så småningom, därför att man kan inte gå brådstörtat till väga i sådana saker. Är det nu möjligt för den borgerliga konservatismen att uppnå detta mål? Ja, för oss, som äro äldre och ha upplevda minnen från 80- och 90-talen under förra århundradet, är det givet att det borgerliga konservativa samhället kan nå detta mål. Jag minns den tid, då grovarbetarna, i detta fall tröskmännen på landsbygden, som voro den tidens grovarbetare, hade en krona om dagen. Nu ha grovarbetarna på landsbygden nått till 4:50 om dagen. Att ha kommit så långt på 50 år måste ju vara ett underverk, och vem har åstadkommit det? Jo, det är den konservativa borgerligheten, som stått för regimen under dessa år. Även ur de statsanställdas synpunkt måste man medge, att det är en oändlig skillnad mellan 80—90-talen och nu, en skillnad, som är åstadkommen på samma sätt genom den konservativa borgerlighetens förtänksamhet, sparsamhet och duglighet. Då frågar man sig: kan man tänka att det skall gå också i framtiden? Ja, med bevisen från de gångna 50 åren för ögonen är det väl ingen, som kan tvivla på, att om den borgerliga staten får fortsätta som den börjat, då kan den även för framtiden göra ekonomiska underverk. Naturligtvis kunna de statsanställda inte beräkna att bli de första, då det gäller att komma fram i lönehänseende. De ha det rätt bra, det måste jag säga, i jämförelse med lantarbetarna och de minst betalda inom yrkena. De senare böra alltså stå i första rummet, då vi hoppas att allt framgent liksom under de gångna 50 åren kunna förbättra villkoren för dessa små. Det är alldeles tydligt, att om den bor-

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

Anslag till be-
kampande av
arbetslösheten.
(Forts.)

gerliga staten fick vara ostörd av dessa sociala förvecklingar, skulle det gå bra mycket lättare att ordna för framtiden för dem, som stå lägst i ekonomiskt avseende. Men de strejker, som uppstå och vara långa tider, kosta ju landet oändligt mycket, huvudsakligast därför att man inte vill ge efter, fastän resultatet av strejker och lockouter blir ytterligt litet för parterna.

Då man ser på vad den borgerliga staten kunnat åstadkomma under den generation, som nu lever, är det ju underbara siffror, som man kan dra fram. Vem skall betala de 1,600 miljonerna till den pensionsfond, som vi för närvarande hålla på att bilda och som skall vara färdig någon gång på 1960-talet? Ja, det är, så vitt jag förstår, borgarstaten, som kan ordna det så väl för sina medlemmar, att man kan komma ut med så stora belopp. Vem har gjort de stora sociala förbättringarna beträffande sjukvård, sinnessjukvård och undervisning och uppfört alla dessa praktbyggnader för dessa ändamål, som resa sig runt omkring i Sveriges land och som faktiskt icke kunna betalas på de 25 år, vartill regeringen begränsar lånetiden vid upptagande av lån? Det är ekonomiskt mycket, mycket stora saker, som vila på den nuvarande generationen. Men den ser ut att kunna bära dem, och det vittnar väl gott om den regim, som nu råder.

Då det nu gäller att yrka bifall till något av de förslag, som föreligga, vill jag, herr talman, oaktat jag närmast sympatiserar med herr Nilssons i Gränebo yrkande, ändå ansluta mig till utskottets förslag, därför att den borgerliga samling, som skulle kunna ske omkring detta, skulle vara välgörande även för framtiden. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandén: Det var med ett visst intresse, blandat med förvåning, som jag avlyssnade herr Pålssons nu hållna anförande. Herr Pålsson talade rätt mycket om de asociala individerna, som lära rekrytera de arbetslösa skara. Problemet om de asociala har ju i någon mån varit uppe i kammaren vid ett tidigare tillfälle, nämligen då det var fråga om anslag till yrkesundervisning för arbetslösa. Jag tror inte det skulle skada, om herr Pålsson tog sig en funderare på hur den skara av antisociala individer, som vi ha att dragas med, har uppkommit och hur den vidmakthålles. Det är ju så att i de stora brukssamhällena, bland annat i de bygder, där jag själv hör hemma, har det under gångna tider varit på det sättet, att arbetet gått i arv från far till son under generationer. Under de senare åren ha åtskilliga förändringar inträffat. Arbetslöshet till följd av driftsinskränkningar har drabbat brukssamhällena. Rationaliseringen av driften har också verkat i sådan riktning, att inskränkning i arbetarantalet har måst genomföras. De ungdomar, som under vanliga förhållanden skulle haft sin säkra anställning vid dessa bruk, ha inte kunnat finna sysselsättning vid desamma, utan ha fått stanna hemma hos sina föräldrar så länge som möjligt. De ha, dessa ungdomar, inte fått någon som helst yrkesundervisning, helt enkelt därför att det inte funnits någon möjlighet för dem att förvärva någon sådan. De ha nödgats leva på sina föräldrar, så länge föräldrarna orkat ha dem i sina hem. Många gånger har det ju dock inträffat, att inte bara barnen, sönerna framförallt, utan även familjeförsörjaren-husfadern blivit ställd utan arbetsinkomster. Resultatet har blivit att sönerna efter fruktösa ansträngningar att få arbete nödgats ge sig ut på landsvägarna. Många av dem ha blivit vad man i dagligt tal kallar »nasare» eller »dörrknackare», de sälja kängsnören och sådant, därför att detta varit den enda möjligheten för dem att vinna livets uppehälle och nödtröft. Arbetslöshetsunderstöd ha de inte kunnat få, och nödhjulsarbete ha de inte heller kunnat erhålla. Man kan ju fråga vad i all världen de skola ta sig till? Kommunerna i Bergslagen till exempel äro så skattetyngda, att de inte ha möjlighet att själva anordna arbeten, utan de måste lämna många arbetslösa vind för våg.

Enligt herr Pålssons mening beror det på fackföreningsrörelsen att asociala individer uppstå. Jag tror inte det. Visserligen ha regulativa åtgärder i fråga om anställning tillämpats av vissa fackföreningar, och det finns ju fortfarande någon enstaka fackförening som tillämpar sådana. Men dessa höra till undantagen. Det finns knappast någon fackförening, som hindrar människorna från arbete, som herr Pålsson tycks förutsätta. Det stora antalet arbetslösa beror säkerligen på bristen på arbete samt på andra samverkande faktorer.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.
(Forts.)

Herr Pålsson var också inne på det i dessa dagar flitigt debatterade fallet om en bageriidkerska uppe i Borlänge, som skapat sig en snart nog herostratisk ryktbarhet. Jag vet inte, om detta kan förklaras med att hon är medlem av allmänna valmansförbundet eller på något annat. Herr Pålsson skulle dock inte taga skada till sin själ, om han i stället för att endast lyssna till Svenska Dagbladet också toge del av den andra partens skildringar av de faktiska förhållanden, som råda i Borlänge, och som givit upphov till den konflikt, som råder mellan fru Björn och svenska livsmedelsarbetareförbundet. Jag tror, att herr Pålsson fått saken om bakfoten. Det finns även i det fallet förklarande ting, som förtjäna att framhållas, om man vill bilda sig en inte alltför ensidig uppfattning av vad som verkligen försiggått.

Slutligen vill jag säga, att då herr Pålsson talade om underbara siffror, så föreföll det mig, som om alla siffror bleve underbara i herr Pålssons mun. Det är inte bara vid detta tillfälle, som jag med intresse åhört herr Pålssons inlägg mot herr Wigforss' motion om arvsskatten. Det förefaller mig, som om herr Pålsson hade blivit så förskrämd av denna motion, att han alldeles mistat förmågan att förstå, en förmåga, som jag eljest trott herr Pålsson besitta.

Herr talman, jag ber att få instämma i det av herr Möller gjorda yrkandet.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr Lindley framställde till mig den frågan: varför skola vissa grupper av arbetare vara uteslutna från arbetslöshetsunderstöd?

De avstängda grupperna äro skogsarbetare, flottningsarbetare, lantarbetare och stuveriarbetare. Anledningen till att dessa grupper avstängts från arbetslöshetshjälp torde väl ha varit den, att arbetslösheten bland dem i regel ej är av samma svårartade karaktär som bland andra arbetargrupper och att man därför ansett att det i allmänhet inte skulle föreligga samma behov av statens inskridande till förmån för dem som beträffande andra arbetargrupper. Jag vill emellertid erinra, att om av särskild anledning behov skulle uppstå att upplåta platser vid nödhjulsarbetena eller eljest lämna statligt understöd åt dessa s. k. utestängda arbetargrupper eller det eljest skulle föreligga behov av att till förmån för dem ändra gällande bestämmelser, så finns enligt direktiven möjlighet för arbetslöshetskommissionen att på ansökan lämna dispens från respektive bestämmelser.

Herr Möller framhöll i sitt svar till mig, att motivet för den socialdemokratiska regeringen att ej begära något nytt anslag av riksdagen år 1925 var att regeringen väntade att genom arbetslöshetsförsäkring väsentligt kunna underlätta åtgärderna till hämmande av arbetslöshetens följder. Herr Möllers förklaring må gälla vad den kan, men efter de utredningar, som nu äro verkställda, står det i alla fall fast, att även en arbetslöshetsförsäkring inte kan komma till rätta med den kroniska arbetslöshet, under vilken vi nu lida, ty enligt det förslag, som föreligger, är det ju endast de mera tillfälligt arbetslösa, som själva varit i arbete någon längre tid, som skulle få gott av arbetslöshetsunderstödet.

Herr Möller vidrörde i sitt anförande också vad jag sagt om de danska direktiven, och vidhöll, att de svenska hänvisningsdirektiven äro strängare. När jag i förbigående tillät mig åberopa de danska förhållandena, tänkte jag verkligen

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.

(Forts.)

inte på hänvisningsdirektiven, utan på de danska bestämmelserna om avstängning av försäkringstagare från understöd. Det är i detta avseende, som enligt de upplysningar jag fått tillämpningen i Danmark ibland leder till ganska stränga resultat, som icke komma så långt efter de svenska.

Herr Möller frågade vidare, om den nuvarande regeringen icke vill befatta sig med frågan om ytterligare åtgärder till avhjälpande av arbetslöshetens följder, förrän även den senare utredningen, den s. k. arbetslöshetsutredningen, är avslutad. Det var min mening att i det avseendet förklara, att redan den utredning, som föreligger från de s. k. arbetslöshetsförsäkringssakkunniga, är tillräckligt innehållsrik för att påkalla ett övervägande av vilka åtgärder, som under den närmaste framtiden kunna behöva vidtagas.

Herr Möller var ej nöjd med det svar jag lämnat på hans fråga, om regeringen ville gå in för arbetslöshetsförsäkring eller ej. Jag svarade honom, att regeringen icke har behandlat de sakkunnigas förslag. Herr Möller ville veta, om regeringen är för arbetslöshetsförsäkring eller ej. Jag vill därför framhålla, att då här föreligger ett av en särskild kommitté utarbetat betänkande med alternativa förslag för den ena och den andra formen av arbetslöshetsförsäkring och då i detta betänkande lämnas en, såvitt jag kan finna, ganska uttömmande utredning av hela problemet, antar jag, att herr Möller ej skulle vara nöjd, om jag helt generellt säger, att regeringen är intresserad för arbetslöshetsförsäkringen så där i allmänhet. Det är ett svar, som herr Möller har skäl att icke vara tillfredsställd med. Då jag icke kan ge honom ett bestämt besked, om regeringen kan i huvudsak acceptera det ena eller andra alternativet, anser jag, att det är bättre att tills vidare icke uttala sig om spørsmålet i allmänhet.

Herr Winberg: Herr talman! Jag har hört många mer eller mindre underliga apologeter uppträda till det kapitalistiska samhällets försvar, men jag har aldrig hört någon, som gått så långt som herr Pålsson i sin iver. Han förklarade nämligen, om jag hörde honom rätt — och det tror jag, att jag gjorde — att de som gått in i en fackförening ha ställt sig utanför samhället. Det är verkligen en härlig liberal förkunnelse av anno 1928! De som gått in i en fackförening för att tillvarataga sina intressen skulle ha ställt sig utanför samhället; och han fullföljde sin tankegång sålunda, att han förklarade, att samhället egentligen icke har skyldighet att göra något för dem, utan dess skyldighet sträcker sig endast till dem, som stå utanför fackföreningarna. Vad skall man säga om sådant, mina herrar? Man kan inte annat än beklaga, att dylika uttalanden förekomma vid behandlingen av en sådan fråga som denna.

Herr Pålsson målade vidare upp en mycket vacker tavla, då han skildrade allt som det kapitalistiska samhället har gjort. Ja, det må nu så vara, herr Pålsson, men hade det inte varit riktigare, om herr Pålsson hållit sig till den sak, som här föreligger, och försökt förklara, varför detta präktiga kapitalistiska samhälle, som gjort så mycket, icke kan bemästra t. ex. arbetslöshetsproblemet? Det är den sak, som vi nu tala om. Är det inte bättre att lämna en förklaring, huruvida man inte vill försöka lösa detta problem eller inte kan göra det?

Vidare sade herr Pålsson, att det borgerliga eller, som han uttryckte sig, det borgerligt kapitalistiska samhället skulle kunna göra mycket mera, om det finge vara i fred. Ja, det är just frågan det, min bäste herr Pålsson! Tror vare sig herr Pålsson eller någon annan, att allt detta som samhället i enlighet med hans skönmålning utträttat på det sociala området har gjorts alldeles självmant av representanter för det kapitalistiska borgerliga samhället? Nej! Varför har det egentligen skett, det lilla, som gjorts under den allra senaste tiden? Jo, därför att det borgerliga kapitalistiska samhället inte fått vara alldeles

i fred, har man varit tvungen att göra något. Under gångna århundraden har det fått vara nästan fullständigt i fred, och därför har heller ingenting blivit gjort. Herr Pålssons argumentering här i dag skulle kunna ge anledning till en hel del reflexioner, men jag tror, att herr Pålsson själv på ett eklatant sätt bevisat, att det är farligt att uppträda i sådana här frågor med dylika kringgående rörelser och tala om andra saker än den som föreligger.

Slutligen beklagade sig herr Pålsson över att en hel del människor inte få komma in i fackföreningarna. Jag vet, att det är en gammal visa, som går igen i den borgerliga pressen. Men det kan nog vara nödvändigt, herr Pålsson, att läsa några andra tidningar än bara den ena sidans. Jag har varit med i ett fackförbund i tjugufem år, och jag vet, att vi inte avvisat en enda människa, som ansågs höra hemma i detta förbund. Men vad har den saken för övrigt med den nu föreliggande frågan att göra? Kan herr Pålsson bevisa, att det blir flera arbetstillfällen, om flera personer få komma in i fackföreningarna? Arbetstillfällena bli ungefär desamma, och det är detta, som är den springande punkten. Man skall inte försöka att på detta sätt gå omkring en sak och tala om något annat, utan man får vara så god och behandla den fråga, som föreligger. Det är den rådande arbetslösheten och vad man på borgerligt håll kan och vill göra för att bemästra detta problem. Sedan kan man alltid taga upp övriga spörsmål till behandling.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Wigforss: Jag skall inte säga många ord, fastän herr Pålsson apostroferade mig. Jag vill bara konstatera, att det är alldeles oriktigt att försöka göra denna strid om de arbetslösas behandling eller arbetslöshetsförsäkringen till en strid mellan borgerlighet och socialism. Det beklagliga är, att det i vårt land har utvecklats sig därhän, att de borgerliga synas samla sig på en enig linje rörande både de arbetslösas behandling och arbetslöshetsförsäkringen, medan socialdemokraterna ensamma få företräda den andra linjen. Men detta är så långt ifrån normalt, att det, om man ser på saken i stort, är en ren abnormitet. Det är detta jag först velat säga till herr Pålsson. Går man till ett land som England, råda där inte några delade meningar om att de arbetslösa böra hjälpas genom försäkring. Om herr Pålsson sett de sakkunnigas sista utlåtande, skulle han ha funnit, att den studiedelegation, som begav sig till England, haft konferenser med medlemmar av de mest skilda politiska partier, med arbetsgivare, arbetare och utomstående, och man hade inte träffat på någon, som önskade, att arbetslöshetsförsäkringen skulle försvinna, eller som önskat, att den icke hade kommit till, och detta trots att fackföreningarna i England föra precis samma politik som de svenska. Det var den första punkten.

Men den andra punkten är i grund och botten mera betydelsefull. Herr Pålsson — och jag är rädd för att han har många meningsfränder här — tycks föreställa sig, att fackföreningarna och de sociala striderna samt allt som därmed sammanhänger äro en följd av socialismen. Jag får säga, att om herr Pålsson har rätt, vilket han i stor utsträckning har, i sitt lovtal över vad det kapitalistiska produktionssystemet uträttat för att förbättra människornas läge och bereda möjligheter till välstånd, får han finna sig i att också taga avigsidorna av detta system, de avigsidor, som just bestå däri, att samhället klyves i dessa båda samhällsklasser, ägare och lönarbetare. Vill man peka på den ljusa sidan, får man också peka på den mörka, och herr Pålsson kan inte komma ifrån att det, som han finner så obehagligt och som han tillskriver socialisterna, i grund och botten är en ren och nödvändig konsekvens av hela det kapitalistiska ekonomiska systemet.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Anslag till be-
kämpande av
arbetslösheten.
(Forts.)

När man hör herr Pålsson, kan man till sist bara göra en reflexion, som jag skall anknyta till vad han sade om socialisternas avundsjuka, för vilken jag särskilt skulle vara en representant. Ja, hur avundsjuk jag än är, kan jag inte sträcka min avund så långt, att jag avundas det liberala partiet en sådan representant som herr Pålsson!

Häri instämde herr *Larsson, Jacob*.

Herr Sandler: De frågor, som framställts till regeringsbanken av herr Möller, ha endast i så måtto föranlett socialministern till ett svar, att han meddelade kammaren, att inväntandet av den senare arbetslöshetsutredningen, om jag fattade honom rätt, icke behöver föranleda ett uppskov med regeringens prövning av det nu föreliggande betänkandet. Det är naturligtvis bra, att vi fått besked om att regeringen sålunda kommer att upptaga det nu framlagda kommittébetänkandet till prövning. Jag menar emellertid, att man från regeringsbanken hade bort kunna ge något besked om sina intentioner även beträffande den principiella inställningen till försäkringslinjen. Det är — jag vågar understryka det — att undansticka sig bakom formella hänsyn, om regeringen nöjer sig med att säga: »här föreligger ett betänkande, som skall upptagas till prövning, och förrän det skett, kan regeringen inte ge besked.» En regering, i vars intentioner det hade ingått att söka lösa denna fråga efter försäkringslinjens väg, hade varit fullständigt oförhindrad att tillkännagiva en sådan avsikt, med alla möjliga förbehåll sedan beträffande prövningen av de framlagda förslagen. Jag nödgas sålunda på denna punkt konstatera, att något svaromål, som ger upplysning om regeringens verkliga avsikter och verkliga ställning till försäkringslinjen, icke har avgivits.

Detta är ju fullständigt i linje med hans excellens statsministerns svar för ett par dagar sedan, då det frågades om regeringens avsikter beträffande en annan angelägenhet, som i hög grad intresserar den svenska arbetarklassen, nämligen frågan om regeringens intentioner med avseende på den del av det s. k. arbetsfredsproblemet, som icke har förevarit till behandling vid årets riksdag. Då fingo vi kort och gott det beskedet, att den saken har regeringen inte någon anledning att nu svara på.

Jag erinrar slutligen därom, att regeringens förbehållsamhet beträffande sina egna avsikter har varit till den grad påtaglig, att regeringen till och med i ett fall, där regeringen för riksdagen framlagt en proposition och det ställdes denna fråga: »menar regeringen nu 5 eller 5½ procent med det framlagda förslaget?» — var och en vet, att jag talar om kommunalskattepropositionen — inte ens beträffande denna av regeringen själv framlagda proposition kunde ge ett svar på frågan, om man avsåg vad som stod i propositionen — eller någonting annat. Det fick ju överlämnas som en slags gissningsgåta åt riksdagen och allmänheten att utfundera, vad som var regeringens avsikter, och det blev uppenbart, först sedan det konstaterats, med vilken majoritet man överhuvud taget kunde bringa frågan till en lösning! Detta är ju omständigheter, som man måste komma att hålla i minnet från denna riksdag.

Vad herr Pålssons inlägg beträffar, har han lyckats uppresas för herr socialministern en, som jag tror, för denne skrämmande bild av vart svensk liberalism nu har tagit vägen. Jag skulle inte ha kunnat klargöra detta så bra, som herr Pålson har lyckats genom sitt anförande.

Herr Lindley: Herr talman! Socialministern var vänlig nog att för mig angiva skälet till att vissa yrkesgrupper blivit uteslutna från arbetslöshets hjälp. Det skulle vara, att det inom vissa yrkesgrupper förekommer mindre arbetslöshet än inom andra. På grund av att det som regel förekommer mindre

arbetslöshet där, skola alltså de enskilda fallen bedömas mera obarmhärtigt än inom andra områden. Jag måste verkligen säga, att jag finner detta i högsta grad orättvist, ty de enskilda fallen böra väl ändå behandlas efter samma principer. Jag kan inte förstå, att den omständigheten, att det råder mindre arbetslöshet på ett visst arbetsområde, skall medföra, att detta ovillkorligen behöves ställas utanför.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

(Forts.)

Nu säger socialministern, liksom även jag påpekat, att det ju kan åstadkommas ett undantag genom att den lokala arbetslöshetskommittén gör en särskild framställning. Men då man icke ens kan bereda understöd åt alla de arbetslösa inom de godkända kategorierna, är det tydligt, att det måste vara några alldeles särskilt behjärtansvärda fall, som här eventuellt skulle kunna komma under omprövning och föranleda ett frångående av regeln. Såvitt jag vet, har det också knappast inträffat, att arbetslöshetskommittéerna på de olika orterna ha försökt placera dessa redan från början uteslutna. Att detta är en orättvisa, är tydligt, och jag hemställer, att man till allvarlig omprövning upptager frågan, huruvida det är nödvändigt att utesluta vissa kategorier. Denna uteslutning har åstadkommit misstämning bland dem som drabbats därav, i det de anse sig orättvist behandlade, och staten bör väl ändå inte behandla vissa medborgare på ett orättvist sätt i jämförelse med de övriga.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Lindblads m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herrar Nilsson i Gränebo och Olsson i Kullenbergstorp anförda reservationen; samt 4:o) att kammaren skulle bifalla herr Dahléns i ämnet väckta motion.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Möller begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition;

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 178, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lindblad m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringpropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. första
och andra
flygkårens
förläggning.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående första och andra flygkårens förläggning jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 175 framlagda förslag samt med avslag å herr B. Holmgrens och herr Törnkvists i Karlskrona motion II: 460 ävensom å herr Laurins motion II: 466 besluta, att första flygkåren skulle förläggas till Västerås och andra flygkåren till Hägernäs-Karlskrona.

I herr *Holmgrens* och herr *Törnkvists* i Karlskrona berörda motion hade hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 175 angående 1:a och 2:a flygkårens förläggning i vad anginge 2:a flygkåren, ville besluta, att 2:a flygkåren skulle förläggas till Karlskrona-Hägernäs.

I herr *Laurins* motion hade hemställts, att riksdagen ville vidtaga den förändringen i Kungl. Maj:ts proposition nr 175, att 2:a flygkåren förlades till Vaxholm-Rindön, alternativt Vaxholm-Rindön-Hägernäs.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Widell*, *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *K. E. Andersson* i Eliantorp, *Clemedtson*, *Rydén*, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Holmgren*, *Strindlund* och *Ward* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till herrar B. Holmgrens och Törnkvists i Karlskrona berörda motion II: 460 ävensom med avslag å herr Laurins förevarande motion II: 466 besluta, att första flygkåren skulle förläggas till Västerås och andra flygkåren till Karlskrona-Hägernäs.

Herr Widell: Herr talman! I fråga om andra flygkårens förläggning har det rätt delade meningar inom statsutskottet. Medan utskottets majoritet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om kårens förläggande med huvuddelen till Hägernäs och ett detachement till Karlskrona, ha elva reservanter, bland dem jag, tillstyrkt en i ärendet väckt motion om att huvuddelen av kåren skulle förläggas till Karlskrona. För min del anser jag fortfarande, att de starkaste skälen kunna anföras till förmån för reservanternas förslag; och särskilt befarar jag, att den kostnadsberäkning, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag, icke kommer att visa sig fullt hållbar. Emellertid har andra kammaren redan med stor majoritet bifallit utskottets förslag. Då det enligt min mening måste anses absolut nödvändigt, att ett positivt beslut i förlägningsfrågan fattas vid innevarande riksdag, och ett sådant beslut kan komma till stånd endast i händelse av samstämmiga beslut i båda kamrarna, nödgas jag, herr talman, nu fråntråda reservationen och yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Widells yttrande instämde herr *Carlsson*, *Carl*, och herr *Petrén*.

Herr Forsberg: Herr talman! Med anledning av andra kammarens gårdagsbeslut ber jag att få säga några ord för Karlskrona, vars representant jag är såsom vald av Blekinge landsting. Jag skall, herr talman, bliva mycket kort och icke gå något närmare in på detaljer, men jag anser det vara min skyldighet att ändå påpeka en del av de fördelar, som skulle hava vunnits för flyget, om kåren förlagts till Karlskrona.

Ur strategisk synpunkt, säga de sakkunniga, som utrett frågan, kunna dessa platser, Hägernäs och Karlskrona, vara ungefär likvärdiga. De viktigaste synpunkterna här äro ju dels den strategiska och dels hänsynen till de kostnader, som äro förenade med dessa förläggningar. Vad då kostnaderna beträff-

far, skulle de vid ett bifall till karlskronaförslaget inalles ha uppgått till 1,125,000 kronor, medan förläggningen till Hägernäs kommer att gå till 1,775,000 kronor, d. v. s. 650,000 kronor mera.

Ur övningssynpunkt kan Karlskrona anses vida överlägset Hägernäs. Karlskrona är, som herrarna kanske veta, isfritt hela året om. Om Hägernäs kunna vi icke säga detsamma. Till förmån för Karlskrona talar den omständigheten, att vi ha flygvapnets skjutfält vid Rinkaby beläget i närheten. Vad beträffar övningar i bombfällning och torpedskjutning, är det icke gynnsammare förhållanden vid Hägernäs än vid Karlskrona.

Ur vanlig förläggningssynpunkt är Karlskrona, om jag får använda det uttrycket, förstklassigt. Kungl. Maj:t har märkvärdigt nog föreslagit, att förläggningen skall ske å logementsfartyg vid Hägernäs, men samtidigt ansett, att för skeppsgossarnas del förläggning till sådana logementsfartyg icke är särdeles lämplig. Detta är enligt min mening särdeles förvånande.

I Karlskrona har man, som herrarna kanske veta, redan luftvärnsartilleri. Vid Hägernäs måste man däremot vidtaga nya anordningar härvidlag. Likaså har man redan järnvägsspår vid Karlskrona, medan sådana måste nyanläggas vid Hägernäs.

Jag anser, herr talman, det beslut, som fattats av andra kammaren, mer än beklagligt, men som saken nu ligger, kan jag icke rösta för reservationen, som min mening hade varit från början, utan jag nödgas gå på den linje, som ledamoten av statsutskottet herr Widell här uttalat sig för.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Bara ett par ord. De båda föregående ärade talarna ha yrkat bifall till utskottets förslag, fast jag måste tillstå, att det synes inte vara så vidare hjärtligt menat. Emellertid, hade det varit inskränkt till ett enkelt bifall, skulle jag inte besvärat kammaren med de få ord jag nu nödgas yttra.

Den förste ärade talaren försökte göra gällande, att de starkaste skälen fortfarande tala för en förläggning till Karlskrona—Hägernäs i stället för tvärtom. Till stöd härför framhöll han, att de ekonomiska beräkningar, som framlagts beträffande en förläggning Hägernäs—Karlskrona, icke skulle vara hållbara. Den ärade talaren har från början varit med om en förläggning Hägernäs—Karlskrona men ställde sig tveksam, då det gällde att förlägga manskapet i logementsfartyg ute vid Hägernäs. Han trodde nämligen, att man i framtiden skulle behöva bygga en kasern för denna förläggning. Det skälet kan jag naturligtvis förstå, även om det inte är vidare starkt. Med den kännedom vi ha om en dylik förläggning i Marstrand är det naturligtvis icke lockande att upprepa den på ett annat ställe. Men här är det gamla pansarfartyg, som skola användas, ej gamla logementsfartyg, och eftersom manskapet blir fåtaligt, bli utrymmena och bekvämligheterna ombord helt andra än på ett gammalt logementsfartyg. Man har bad, dusch och alla sådana förmåner ombord. Dessutom är det här fråga om personer, som ständigt äro förlagda på fartyg och följaktligen äro vana vid därav betingade förhållanden. Det är värnpliktiga från sjöförsvaret, som det här gäller. Jag anser således, att det icke skall behöva bliva tal om någon kasern där ute.

Däremot ha reservanterna glömt att påpeka en ekonomisk konsekvens av deras förslag. Karlskrona ligger på ett så långt avstånd från Västerås, där flygverkstaden är förlagd, att man från en karlskronaförläggning icke kunde använda denna verkstad. Om däremot huvudförläggning bestämmes till Hägernäs, kan man använda västeråsverkstaden, som är mycket förstklassig. Med en huvudförläggning till Karlskrona skulle man alltså nödgas bygga en verkstad. Detta skulle i avsevärd grad öka de kostnader, som reservanterna hava räknat med.

Ang. första
och andra
flygkårernas
förläggning.

(Forts.)

Ang. första
och andra
flygkårens
förläggning.
(Forts.)

Den siste ärade talaren yttrade, att en förläggning i enlighet med utskottets förslag skulle kosta 650,000 kronor mer än den andra. Jag vet inte, varifrån han fått denna siffra, och jag skall inte heller gå in på den, men den är fullkomligt felaktig. När han talar om strategiska synpunkter, måste hans blick i någon mån vara färgad av hans lokalsynpunkter. Den kår, som skall förläggas vid Hägernäs, skall utföra bevakning längs ostkusten från Karlskrona ända upp till Boden. Vad är väl naturligare än att denna kår då förlägges i närheten av Stockholm, varifrån man den ena gången kan förflytta en avdelning till Boden och en annan gång ett stycke söderut? Man kan inte då komma och tala om att det ur strategisk synpunkt är bäst att ha förläggningen i ytterändan av detta långsträckt land. Dessutom skola av denna kår avdelningar förläggas borta i Göteborg och där biträda vid lämpliga och behövliga tillfällen.

Då den siste ärade talaren också talar om att det behövs luftvärn, ifall man skall lägga kåren vid Hägernäs, så är det riktigt, men det har bara det med sig, att det behöves, även om man skulle antaga reservanternas förslag, ty i Hägernäs är det byggt förstklassiga hangarer. Skall någon ha luftvärn, och om det skall vara behövt någonstans, så måste det givetvis vara vid dessa hangarer.

Ja, herr talman, jag tror också, att saken är avgjord, men jag har ansett det vara behövt att säga dessa få ord. Jag får nu endast tillägga, att utskottets förslag är det klokaste och bästa såväl ur ekonomisk som ur strategisk synpunkt. Det skulle helt enkelt vara orimligt, ifall man skulle följa reservanternas linje.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Leander: Herr talman! Herr Widell har framhållit, att det är nödvändigt, att första kammaren fattar samma beslut som andra kammaren redan fattat. Jag förstår inte, varför det skulle vara nödvändigt, om denna kammare finner, att det beslut, som medkammaren har fattat, inte är klokt eller ändamålsenligt. Emellertid begriper man, att det inte är lönt att diskutera saken här. När reservanternas själva fråntråda sitt yrkande, är det ju inte lönt, att någon annan kommer och yrkar bifall till reservationen.

Jag kan bara inte underlåta att ge uttryck åt en undran, som jag länge hyst, över att Stockholm alltid är att föredraga, när helst det gäller att välja plats för en institution eller ett verk. Då finnes det ingen annan ort i hela landet, som är så utmärkt som Stockholm. Ingen annan plats, ingen annan ort, kan jämföras med huvudstaden eller dess omgivning. Allt möjligt skall därför förläggas dit. Naturligtvis har man sina funderingar över detta förhållande, och jag skall nu inte yppa de tankar, som jag hyser om den saken, ty det skulle göra, att åtskilliga inte blieve glada. Därför skall jag avstå därifrån.

Jag skall endast nämna, att det är ett av de skäl, som åberopas för att Hägernäs skulle ha huvuddelen av andra flygkåren, ett av dessa skäl, säger jag, som har frapperat mig synnerligen mycket. Utskottet säger nämligen, och det är väl i överensstämmelse med vad myndigheterna förut ha sagt, att det är bättre väderleksförhållanden här i Stockholm och stockholmstrakten än vad det är i Karlskrona. Det är just detta, som har synnerligen mycket förvånat mig. Jag borde annars ha en smula erfarenhet därvidlag. Jag har nu bott i Karlskrona i 30 år, och jag har även vistats i Stockholm under riksdagarna. För övrigt var jag bosatt här i Stockholm, innan jag kom till Karlskrona, och jag har inte alls kunnat märka att det förefinnes någon egentlig skillnad i väderleksförhållandena. Det blåser emellanåt i Karlskrona, men det blåser också i Stockholm rätt ofta. Solen skiner ju ibland här i Stockholm, men den skiner också nere i Karlskrona. Och jag måste säga, att skall nu någon

skillnad konstateras, så måste jag ge Karlskrona företrädet. Om herrarna kunde komma dit ner i dag, skulle ni få se, att där är mycket mildare och bättre luft än vad det är i Stockholm. Men när man vill en sak, finner man alltid skäl, som kunna anföras. Den, som vill sjunga, han finner alltid på visor, och så har man nu också gjort här.

Det talas om vilka företräden Hägernäs har. Ja, vi få väl se, hur pass mycket det kommer att kosta, innan förhållandena bli ordnade i Hägernäs, så att det blir en fullt lämplig förläggningssort för andra flygkåren. Som sagt tjänar det ingenting till att stå här och plädera för Karlskrona. Man säger för övrigt: »Ja, det där bottnar bara i lokalpatriotism.» Nå, men vari bottnar det, att stockholmarna söka draga allt möjligt hit till Stockholm? Är inte det också lokalpatriotism? För övrigt är det väl inte något fel att vara lokalpatriot. Vi ha ju infört hembygdsundervisning i skolorna, för att barnen skola lära sig värdera och älska sin hembygd.

Det hade säkerligen varit klokare — det är jag fullt övertygad om, inte bara på grund av att jag är karlskronit — om man nu hade förlagt huvuddelen av andra flygkåren till Karlskrona, men när herrarna inte vilja det, så hjälper det ju inte, att jag önskar det. Framtiden skall nog ändå visa, att det beslut, som fattas här i dag, icke är det bästa.

Herr Petrén: Jag skall inte med många ord förlänga denna debatt, men jag kan inte underlåta att, då man diskuterar, vilka kostnader de olika förslagen komma att medföra, framhålla, att det beslut, som denna kammare nu går att fatta, kommer att medföra en betydande utgift, som inte är berörd under ärendets behandling. Det förhåller sig nämligen så, att Karlskrona stad på sin tid gjorde vissa prestationer för erhållande av det grenadjärregemente, som numera är indraget. Vid de underhandlingar, som kasernkommittén har fört med Karlskrona stad angående uppgörelse mellan staden och staten, framgick, att staten skulle komma mycket billigt ifrån den fordran på ersättning, som staden har att framställa på grund av indragningen av detta regemente. Med det beslut, som nu fattas, att den andra flygkåren till huvudsaklig del skall förläggas till Hägernäs, blir följden, att staten måste lämna ett betydande belopp till staden som skadestånd för det indragna regementet.

Jag har ansett, att när det här talas om de ekonomiska följderna av det beslut, som nu kommer att fattas, så bör även denna synpunkt komma till protokollet.

I detta anförande instämde herr *Tjällgren*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående 1. och 2. flygkårens förläggning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av kungl. proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande dels vissa markbyten inom staden mellan broarna och å Kungsholmen m. m., dels ock grunder för exploatering av viss del av Norra Djurgården m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa markbyten mellan kronan och Stockholms stad m. m.

Uti en till riksdagen avlåten, den 20 april 1928 dagtecknad proposition, nr 247, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl.

Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.
(Forts.)

Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen dels godkänna de i förenämnda statsrådsprotokoll omförmälda avtal av den 22 februari 1928 mellan kronans fastighetskommission av år 1925, å kronans vägnar, och delegerade för Stockholms stad, å stadens vägnar, angående vissa markbyten i staden mellan broarna och å Kungsholmen m. m. samt av den 17 mars 1928 mellan samma parter angående grunder för exploateringen av viss del av Norra Djurgården;

dels ock, vid bifall härtill, under sjätte huvudtiteln, avdelningen E. Byggnadsväsendet, för utredningar rörande nybyggnad för Kungl. Maj:ts kansli för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 60,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner.

Sälunda hade i en inom första kammaren av herr *C. G. Hammarskjöld* väckt motion, nr 332, hemställt, att riksdagen i samband med godkännande av i proposition nr 247 omförmäلت avtal av den 17 mars 1928 mellan kronans fastighetskommission av år 1925, å kronans vägnar, och delegerade för Stockholms stad, å stadens vägnar, angående grunder för exploatering av viss del av Norra Djurgården måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att förslag rörande ersättningsbyggnader och övningsområden för i Stockholm förlagda truppförband måtte framläggas i så god tid, att truppförbandens övningar kunde normalt fortgå.

Vidare hade en inom samma kammare av herr *C. A. Lindhagen* väckt motion, nr 333, yrkats, att riksdagen måtte

1:o) för sin del betrakta *de båda avtalen* såsom skilda från varandra, helst något annat icke heller framginge av de båda förslagens avfattning;

2:o) antaga *bytesavtalet* med den förändring, att kvarteret Gökens köpeskilling nedsattes till det belopp, som motsvarade kvarterets värde med beräkning av dess bebyggande väsentligen till hälften med 3-våningshus och till hälften med 4-våningshus, varom särskild uppgörelse borde ske, detta dock under förbehåll att staden å sin sida tillförbundes att för framtiden ej belasta området med ett högre byggnadssätt;

3:o) med anledning av *bytesavtalet*, såvitt det *avsåge kanslihuset*, dessutom i skrivelse till Kungl. Maj:t begära särskilda underhandlingar om att jämväl det gamla rådhuset skulle övertagas av statsverket;

4:o) medgiva, att i överensstämmelse med förslaget till *Ladugårdsgärdeavtalet* det för exploatering ifrågasatta området finge i etapper bebyggas för framtiden på föreslaget sätt, dock mot villkor att övriga delen av Norra Djurgården samt Södra Djurgården för framtiden bibehölles såsom parkområden i huvudsaklig anslutning till Djurgårdskommissionens förslag av år 1917;

5:o) vid *Ladugårdsgärdeavtalet* fästa även det villkoret, att beträffande avståendet av mark till gator, allmänna platser och stadens offentliga byggnader skulle gälla vad i blivande stadsplanelagstiftning bestämdes eller eljest bleve överenskommet samt att, intill dess sådan stadsplanelagstiftning komme till stånd, avståendet av mark för ovannämnda ändamål bestämdes på sätt i förslaget till ny stadsplanelag ifrågasatts, till högst 50 procent av det exploaterade markområdet;

6:o) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära underhandlingar därom, att, i den mån värdet av mark på den tillämnade exploateringen av *Ladugårdsgärdeområdet* vore beräknad med hänsyn till områdets bebyggande med 5- eller 6-våningshus, berörda värde måtte genom nytt avtal mellan staden och staten nedsättas efter en beräknad exploatering av motsvarande område med 4-vånings- och

3-våningshus, dock med förbindelse för staden att för framtiden ej belasta området med ett högre byggnadssätt samt att själv på egen mark, som i större samhängande områden upplåtes till nytt bebyggande, ej tillåta uppförande av bostadshus till högre höjd än nyss sagts.

Ang. vissa markbyten mellan kronan och Stockholms stad m. m.

(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under återopande av vad däri anförts hemställt,

I) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte

a) dels godkänna den mellan kronans fastighetskommission av år 1925 och stadens delegerade den 17 mars 1928 träffade villkorliga överenskommelsen rörande grunderna för exploatering av vissa områden å Norra Djurgården, dock under villkor att Stockholms stadsfullmäktige, såsom tillägg till sitt beslut den 7 maj 1928 rörande begränsning av sagda överenskommelses giltighetstid, före den 30 juni 1928 förklarade, att — oavsett huruvida ny eller ändrad lagstiftning angående förhållandet mellan kommun och markexploator komme till stånd — överenskommelsens bestämmelser i punkterna 1—11 skulle oförändrade gälla ett område, i huvudsak anslutande sig till det å en i utlåtandet omförmäld, av överstelöjtnanten Ingemar Petersson upprättad karta med röd linje avgränsade området; ägande kronan icke påfordra, att inom sagda område större areal än sextioåttatusen kvadratmeter skulle i stadsplan utläggas till park;

dels och medgiva, att vad i överenskommelsens punkt 8 andra stycket sades om statens rätt att under alla förhållanden själv utföra vissa arbeten i fråga om kloakledningar finge äga motsvarande tillämpning i fråga om ledningar för gas, vatten och elektricitet, i den mån dessa skulle bekostas av kronan;

b) under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige före den 30 juni 1928 biträdde det av utskottet förordade beslutet rörande den under a) omförmälda villkorliga överenskommelsen, godkänna det mellan sagda kommission och stadens delegerade den 22 februari 1928 träffade villkorliga avtalet om vissa fastighetsbyten m. m.;

c) vid bifall till vad under a) och b) hemställts, under sjätte huvudtiteln för utredningar rörande nybyggnad för Kungl. Maj:ts kansli för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 60.000 kronor;

II) att herr Lindhagens berörda motion, i vad densamma icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III) att den av herr Hammarskjöld i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad förut anförts.

Herr Stendahl: Herr talman! När fastighetskommissionen började sitt arbete, fick den till sig överlämnad en synnerligen rikhaltig bukett av differenser mellan Stockholms stad och staten, vilken skulle ordnas. När jag för min del såsom statens representant var villig att deltaga i förhandlingarna med Stockholms stad, skedde det av det skälet, att jag hade en mycket stadgad uppfattning om att med god vilja skulle man säkert kunna finna en väg till utjämning i godo av de sedan en lång följd av årtionden mellan dessa tvenne parter existerande differenserna, även om den väg, man hade att vandra, åtminstone delvis skulle bli synnerligen svårframkomlig. Jag hade nämligen den uppfattningen, att även om den var svårframkomlig, så var den i alla fall inte oframkomlig. De hittills vunna resultaten ha visat, att denna uppfattning nog i huvudsak är riktig. Resultatet av förhandlingsarbetet, som fastighetskommissionen lämnat ifrån sig detta år och som nu föreligger till behandling på riksdagens bord, ger, som herrarna ha sett, vid handen, att denna fråga är

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

uppdelad i tvenne stora delar. Jag skall först något redogöra för den första delen och kommer att taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk någon tid. Anledningen till detta är, att jag anser det alldeles nödvändigt, att kammarens ledamöter sätta sig in i vad det här gäller och att en del efter min uppfattning vanföreställningar bli avpolletterade.

Beträffande den första delen av avtalet, den del, som vanligen kallas Kanslihus-Kungsholmsavtalet, ligger frågan på det sättet, att om detta avtal antages, skulle ett rätt stort antal konflikter mellan staten och staden bringas ur världen, vilka tidigare ansetts icke kunna regleras på annat sätt än genom en mångfald processer, lagda på det viset, att man först skulle processa om en sak, och sedan den processen i högsta instansen blivit avgjord, skulle man börja med en mångfald andra processer på basis av högsta domstolens utslag. Man hade således alla möjligheter för att här kunna processa ett tiotal år, innan man kom till ett effektivt slut. Det är ju givet, att ett gott förhållande mellan två parter inte särskilt underlättas, om man håller på att processa om allting mellan himmel och jord under en mångfald år.

Enligt den uppfattning, som vi hyste i fastighetskommissionen, var det således ett verkligt intresse att se till om man inte på någon annan väg än processvägen skulle kunna komma till ett utjämning av ett flertal misshälligheter; och såsom framgår av Kanslihus-Kungsholmsavtalet, har detta lyckats, i det att alla differenser, som upptagits till prövning, i vad de avse det nu föreliggande problemkomplexet, utjämnats, utan att man behövt gå den processuella vägen. Detta är självfallet en mycket stor fördel icke endast för staten, utan i lika mån för Stockholms stad. Det är lika fördelaktigt för bägge parterna.

Vidare har man enats om att ömsesidigt sälja till varandra, vad de respektive parterna behöfve för det ena eller andra ändamålet. Staten har fått vad den behöfve, staden har fått vad den behöfve. Det är stora belopp, som det rör sig om. Likviden för de fastigheter, som staten skulle överlämna till staden, uppgår till drygt 9 miljoner kronor, och om man därifrån drar, vad Stockholms stad skulle överlämna till staten, cirka 1.8 miljoner kronor, kommer man till en differens av över 7 miljoner kronor, vilket staden skulle ha att betala till staten i vissa angivna terminer, som återfinnas i avtalet.

I det komplex av objekt, som ingår i detta avtal, är det i synnerhet två, som röra sig om stora belopp. Det ena är kronprinsens stall, för vilket staden åtagit sig att till staten betala 2,600,000 kronor. Jag vågar alldeles bestämt påstå, att detta belopp är synnerligen högt, d. v. s. ett för staten synnerligen förmånligt pris, och jag tror, att det skulle bliva svårt att inom rimlig tid kunna finna en annan köpare än Stockholms stad, som vore villig att betala tillnärmelsevis det priset. Anledningen till att staden kan betala priset är, att genom att den får detta område, får den också möjlighet att reglera vissa trafikförhållanden omkring Tegelbacken och därigenom den ena infarten till Kungsholmen, samtidigt som den behöver området, i den mån den realiserar planen på en centralbro, hur man nu än i detalj löser det problemet.

Det andra stora objektet, som ingår i det komplex av fastigheter, som staten skulle överlämna till staden, är kvarteret Göken, den gamla fortifikationskasernen. För dessa tomter har staden förbundit sig att till staten betala 4,200,000 kronor. Detta pris är visserligen inte särskilt billigt, och någon gåva ifrån statens sida till staden föreligger inte i det fallet. Priset torde få anses skäligt, även om det inte är billigt. Och även här är det enligt min uppfattning en synnerligen förmånlig affär för staten, därför att staten redan disponerat cirka 4 miljoner kronor av detta belopp till byggande av andra kaserner. Med ränta på ränta under en följd av år stiger detta belopp väsentligt. I och med att man säljer fastigheten nu, får ut pengarna, upphöra ränteförlusterna,

och man får tillfälle att med likviden för denna fastighet betala, vad man faktiskt redan har ätit upp.

Det kan naturligtvis tänkas ett annat sätt att realisera detta komplex, kvarteret Göken, nämligen att staten själv skulle gå in för exploateringen. Jag tror emellertid, att den väg, som här erbjödes, att staten på en gång till en solventköpare får avhända sig denna egendom, är väsentligt fördelaktigare, ity att man på det sättet icke har något annat besvär med affären än att kvittera köpeskillningarna på förfallogdagarna.

Vi ha sedan en rad mindre markförsäljningar från statens sida till staden. Det gäller remsor, varigenom vissa ägofigurer kompletteras. I intet fall uppstå några olägenheter för staten. I samtliga fall får staten fullt ut värdet per kvadratmeter, och samtidigt stiger à-priset per kvadratmeter för de markområden, som staten har kvar, automatiskt, därigenom att trafiklederna till, från och omkring dessa områden genom de verkställda regleringarna, under förutsättning att de komma till stånd, höja värdet per kvadratmeter av den i statens ägo kvarvarande marken. Det är således även på dessa håll obetingat endast till fördel för staten att acceptera avtalet. Kompletterade med de inköp, som staten gör från staden, erhålles ännu bättre ägofigurer, och då priserna faktiskt äro skäliga, äro de inköp, som staten gör från staden, till statens fördel.

Å andra sidan är det alldeles givet, att Stockholms stad samtidigt har synnerligen stora fördelar av att det träffas ett definitivt avtal, därför att staden, även om den någorlunda genomgående fått betala fulla priser för allt vad den fått — åtminstone i ett fall ett synnerligen högt pris — kan göra detta, enär staden därigenom får den stora fördel, som ligger i att den på en gång, i ett enda slag, får ordna samtliga sina trafikförbindelser till och genom Kungsholmen. Detta har ett oerhört stort värde, och det är det, som gör, att trots att staten har fördel av att affären kommer till stånd, så har också Stockholms stad en motsvarande minst lika stor förmån. Men detta är i och för sig, såvitt jag och mina medkolleger i fastighetskommissionen förstå, inte något som helst ont, utan tvärtom är det bara gott att säga om den saken, och det är med förlov sagt på det sättet affärer skola skötas, *att de äro till förmån för bägge parterna.*

Det är, vad som i detta fall har skett, och det är därför, som jag har den alldeles bestämda uppfattningen att Kanslihus-Kungsholmsavtalet under alla förhållanden borde kunna antagas av de tvenne kontraktslutande parterna, alldeles oavsett det andra avtalskomplexet, nämligen Ladugårdsgärdesavtalet. Det har inom fastighetskommissionen icke saknats en motsatt uppfattning, i det att en viss medlem av fastighetskommissionen hävdade den uppfattningen, att detta Kanslihus-Kungsholmsavtal, som här i stora drag skisserats, icke borde antagas under andra förhållanden än att även ett Ladugårdsgärdesavtal komme till stånd. Inom fastighetskommissionen ha emellertid, som herrarna se, dessa tvenne avtal icke sammankopplats. Någon majoritet inom kommissionen för den meningen har icke kunnat åstadkommas, utan majoriteten i fastighetskommissionen har på den punkten delat den av mig såsom min här angivna uppfattningen, att någon sammankoppling av de två avtalen icke är nödvändig, för att staten respektive staden verkligen skulle hava ömsesidig fördel av ett definitivt avslutande av avtal. Jag skall sedan något komma tillbaka till frågan om sammankopplingen.

Det andra stora komplexet i dessa två avtal är det s. k. Ladugårdsgärdesavtalet. Det är ett avtal av helt annan typ än det av mig förut berörda. Det av mig först behandlade avtalet var ett sådant, där alla detaljer voro noga specificerade, och det kan exekveras inför domstol, om differenser rörande dess tolkning skulle uppstå. Helt annorlunda är fallet med det avtal, som be-

Ang. rissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.
(Forts.)

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

nämnes Ladugårdsgärdesavtalet. Det är en ömsesidig överenskommelse mellan två parter om vissa grundlinjer, efter vilka parterna förbinda sig att i framtiden träffa bindande avtal. Det är således intet avtal, som kan exekveras inför domstol, utan det är vad vi köpmän bruka kalla ett gentlemannaavtal, det vill säga ett sådant avtal, som tvenne parter, vilka ha fullt förtroende för varandras hederlighet, sluta och från vilket ingen om sitt anseende mån part viker, ett avtal, som hålles inte endast efter bokstaven, utan också efter dess anda och mening.

Detta avtalsförslag har icke av Stockholms stadsfullmäktige accepterats, därför att stadsfullmäktige i motsats till sina underhandlingsdelegater ansett, att den procentsats av råmarken, $33\frac{1}{3}\%$, som det är föreslaget, att staten utan ersättning skulle överlämna till staden vid en exploatering att utnyttjas såsom gator, öppna platser, parker, torg, var för liten. Är då detta riktigt? Under arbetet i fastighetskommissionen ha vi haft tillfälle att med nya, moderna stadsplaner konstatera, att $33\frac{1}{3}\%$ faktiskt inte äro tillräckliga. Man behöver inte gå in för en flott stadsplan, man behöver bara nöja sig med en någorlunda dräglig sådan för att komma till att cirka 40 % av råmarken torde vara nödvändiga, för att man skall kunna tillåta sig vad som brukar kallas ett tätt bebyggande, d. v. s. att bygga höga hus. Resultatet skulle således blivit det, att staden, om detta avtal hade godtagits av staden, skulle kommit att bli skyldig att betala ett väsentligt belopp till exploatören.

Hur stort skulle nu detta belopp blivit, och vad betyder det i pengar? Man kan räkna på olika sätt, men jag för min del har gjort följande kalkyl: Om man taxerar värdet av hela Ladugårdsgärde till 200 miljoner kronor och räknar med att Stockholms stad behöver 8 % utöver de i kontraktet föreslagna $33\frac{1}{3}\%$ procenten, så skulle man komma till att Stockholms stad skulle få vid statens exploatering av gärdet en utgift på c:a 16 miljoner kronor brutto. Då den första likviden inte skall erläggas förrän 25 år efter det den första stadsplanen verkställes, blir där en kapitalrabatt, såvitt jag i en hastig vändning kan se, av cirka 40 %, d. v. s. att det skulle återstå för Stockholms stad att till staten betala cirka 10 miljoner kronor. Fördelas detta på exploateringstiden, cirka 100 år, skulle det bli cirka 100,000 kronor om året. Jag vill visst inte förneka, att Stockholm stads finansiella ställning är sådan, att Stockholms stad utan att gå i konkurs skulle orka med en sådan utgift, men jag vill hemställa till herrarna, huruvida man kan förtänka Stockholms stad, att den tycker, att det är hårda villkor, att om en exploatör vill exploatera en honom tillhörig mark i närheten av Stockholm och taga ut sin stora rikliga vinst på det, resultatet för Stockholms stad av en sådan av den privata företagaren — staten är ju i detta fall ingenting annat än den privata exploatören — företagen exploatering blir, att staden till exploatören skall betala ett tiotal miljoner kronor. Det förefaller mig, som om det påståendet med fog kunde göras, att detta kan knappast vara en riktig princip. Under alla förhållanden bör envar här, förefaller det mig, och vem som helst, som verkligen sätter sig in i dessa saker, kunna förstå, att Stockholms stad tycker, att det är hårda villkor, och detta med rätt.

Anledningen till att vi i fastighetskommissionen, trots att vi äro fullt övertygade om att $33\frac{1}{3}\%$ äro för litet, ändå inte ansett oss kunna bjuda Stockholms stad förmånligare villkor, är, att för ett par år sedan förelades riksdagen av den dåvarande justitieministern en kungl. proposition med förslag om vissa ändringar av nu gällande stadsplanlag, och i den kungl. propositionen fanns en bestämmelse, som föreskrev, att vid exploatering av större råmarksområden var den enskilde markägaren i intet fall skyldig att betala till vederbörande kommun större procent än $33\frac{1}{3}\%$ av hela råmarksarealen.

Innan denna kungl. proposition framlades inför riksdagen, hade ärendet va-

rit ute på remiss, och såvitt jag är rätt underrättad, hade emot den av mig citerade bestämmelsen icke rests någon invändning från någon stad, icke ens från Stockholms stad. Den kungl. propositionen föll, visserligen icke med anledning av bestämmelsen om $33\frac{1}{3}$ procent, utan på grund av helt andra skäl.

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

Nu vill jag till försvar för den kungl. propositionen säga, att $33\frac{1}{3}$ procent äro mer än tillräckliga, då det gäller att fastställa stadsplan för en liten stad, och de äro fullt tillräckliga, då det gäller att fastställa stadsplan för en medelstor stad, men de äro icke tillräckliga, då det gäller att fastställa stadsplan för större städer av en sådan typ t. ex. som Stockholm, Göteborg och Malmö, därför att byggnadsättet i sådana större städer är ett helt annat än i de mindre städerna.

Det förefaller mig således som om det knappast kan anses vara oskäligt, ifall markexploateringen intill en stor stad släppte till något större procentsats mark för gator och allmänna platser än vid en mindre stad, därför att markägaren i en större stad får utan sin förskyllan eller värdighet ett helt annat pris per kvadratmeter exploaterad mark än vad som kan komma i fråga i en mindre stad och han får därför ut sin vinst mångfaldigad gentemot exploateringen vid en liten stad.

Nu har emellertid det förslag, som framlades av fastighetskommissionen och Stockholms stads delegerade, icke antagits av Stockholms stad och är således ur leken. Statsutskottet har i stället kommit med ett nytt förslag. Stockholms stad hade visserligen gjort ett motbud, om vilket, när man känner till förhållandena och tankegångarna i riksdagen, man ju ifrån början visste, att det aldrig skulle tillstyrkas av statsutskottet och aldrig i livet antagas av riksdagen. Statsutskottet svarade, som man kunde förutse, med ett nytt bud, och kom med ett nytt förslag.

Vad innebar då detta statsutskottets förslag ekonomiskt sett, jämfört med det första förslaget? Jag skall inte tillåta mig att ingå i någon jämförande bedömning av denna fråga, därför att, för att med någorlunda säkerhet kunna göra ett sådant bedömande, man enligt min mening behöver veta vad en ny stadsplanelag kommer att innehålla på ett par punkter, och då jag icke vet detta, skall jag helt och hållet överlåta till andra att göra den kalkylen pro et contra. Man kommer nämligen direkt in på gissningar och ingenting annat än gissningar utan säkerhet för att de resultat, man eventuellt kan konstruera fram, visa sig bärkraftiga.

Jag skall i detta sammanhang beröra en sak, som förekommit vid förhandlingarna, och som är rätt enastående. Om en förhandlingsdelegat för en viss part utan reservation, i princip underskriver ett avtal för att sedan omedelbart efter en sådan underskrift i princip hos sina huvudmän avråda det av honom själv undertecknade avtalet, så förefaller ju, minst sagt, detta vara ett egendomligt förfaringsätt. Jag vill inte förneka en förhandlingsdelegats rätt att, om han för sina huvudmäns räkning har undertecknat ett preliminärt avtal och sedan ändrar uppfattning eller kommer till den uppfattningen, att det avtal, som han underskrivit, är för hans huvudmän oantagligt, öppet och ärligt säga ifrån detta för sina huvudmän och i enlighet med sin uppfattning i ett sådant fall gå emot vad han själv har skrivit under, men jag vill uttrycka den förmodan, att om man vill komma till ett positivt och lyckligt resultat av en förhandling, så är det betydligt fördelaktigare, ifall herrar förhandlingsdelegater eller en förhandlingsdelegat har klart för sig, vad som är i enlighet med deras huvudmäns fördel och vad han kan tillstyrka sina huvudmän att acceptera, eller också att huvudmännen sörja för att de ha sådana förhandlingsdelegater, som veta vad huvudmännen vilja. Som saken nu utvecklats, blir det en bollning fram och tillbaka inför öppen ridå med bud och motbud och kontrabud, vilket endast skärper de respektive par-

Äng. vissa
markbyten
melian kronan
och Stockholms
stad m. m.

ternas ställningar och försvårar utjämningen av de eventuellt existerande motsättningarna. Ett sådant sakernas läge kan, såvitt jag förstår, icke vara önskvärt och bör om möjligt för framtiden undvikas.

Tager för givet, att herrarna äro rätt så spända på att få höra svaret på den frågan: kommer Stockholms stad att taga detta av utskottet föreslagna avtal eller inte? Det är jag också spänd på att få höra, ty efter vad som har passerat, där delegater eller åtminstone en delegat ögonblickligen gått ifrån ett av honom undertecknat avtal, vill jag säga herrarna, att det är omöjligt att profetera om utgången. Man kan vänta sig precis vad som helst!

Jag skall nu komma över till en annan sak. Är det nödvändigt för staten att, såsom statsutskottet föreslagit, sammankoppla Ladugårdsgärdesavtalet med det av mig tidigare berörda Kanslihus-Kungsholmsavtalet? Enligt min uppfattning: nej! Varför? Därför att staten har alltid möjlighet att, om staden skulle motsätta sig *skäliga* anspråk ifrån statens sida beträffande statens exploatering av Ladugårdsgärde, göra sin vilja gentemot staden gällande — den makten har faktiskt staten, och den lär staten under inga förhållanden låta sig berövas. Det har sagts vid många tillfällen här uppe i riksdagen, och jag har med en viss ledsnad hört det gång på gång upprepas ifrån en del håll, att staten vid många tillfällen blivit illa misshandlad av Stockholms stad. Såsom bevis för detta har åtminstone på de senare åren man alltid fått det påståendet serverat: »Titta på hur Karlaplansområdet är exploaterat! Där har staten till staden fått överlämna 54 procent av råmarken till öppen plats, kan detta vara riktigt?» Jag skall svara: när man går in för exploatering av ett så stort område som Ladugårdsgärde, vilket det nu är fråga om, är det alldeles nödvändigt att ha öppna platser på vissa punkter, ty trafikcentra måste koncentreras någonstans. Är det då så, att man icke stadsplanlägger hela området på en gång, utan endast en mindre del — och ju mindre del man tager för varje gång, desto galnare kunna siffrorna procentuellt te sig för dem, som icke äro inne i saken — blir resultatet, att om man stadsplanlägger ett område, där det skall vara ett trafikcentrum eller eventuellt en park, och det bär riktigt illa till, kan det till och med bli så att ända till 100 procent av råmarken behövas för parken. Det är intet oriktigt däri, under förutsättning att man sedan lägger ut denna markareal på det stora exploateringsområdet. Man får icke säga att man för Karlaplansområdet endast tillåtit att bebygga 36 % av området, ty det är fullkomligt felaktigt, utan man skall räkna med att där skall vara ett trafikcentrum. De 54 %, som faktiskt äro lämnade, skola fördelas på hela det område, som skall exploateras, och någon misshandel av staten från stadens sida har således icke skett i detta fall. Hade Stockholms stad, då det nu gällde att exploatera ett större område av Ladugårdsgärde, sagt, att avtalet beträffande Karlaplansområdet är ett avtal för sig och det röra vi icke på, då hade belackarna emot Stockholms stad, som sagt: »Titta på Karlaplansområdet!», haft rätt. Nu säger Stockholms stad icke så, utan Stockholms stad säger: »Det är rätt, att vi fått 54 procent, men det är ingen, som under några förhållanden tänkt på att icke denna merprocent, som kan anses vara skäligen vid utläggandet av en stadsplan, icke skall räknas staten tillgodo vid kommande exploatering av intill Karlaplansområdet liggande områden, och det är vad som skett i det av fastighetskommissionen föreslagna, av Stockholms stads delegater undertecknade avtalet. Emot denna punkt har ingen i Stockholms stadsfullmäktige, såvitt jag känner till det, gjort någon opposition, utan oppositionen har riktat sig emot de bekanta 33 $\frac{1}{3}$ procent.

För att nu tillmötesgå Stockholms stad med anledning av att man inom fastighetskommissionen ansett, att de villkor, de bästa villkor, som vi ansågo oss ha rätt att för våra huvudmäns räkning bjuda Stockholms stad, nämligen

33 $\frac{1}{3}$ procent, voro synnerligen hårda, ha vi försökt mjuka upp dem på ett sätt, som vi, efter samråd med stadens delegerade, trodde skulle vara för Stockholms stad behagligt och acceptabelt, i det att vi medgivit att staden för en eventuell merprocent mark vid exploateringen skulle ha att erlægga likviden icke i kontanter, utan genom markbyte efter värdering, samt i § 12 att om en ny stadsplanelag skulle bliva fördelaktigare för Stockholms stad än det föreliggande avtalet, skulle den nya lagens bestämmelser gälla. Vi ha misslyckats, det är tråkigt, men kan icke hjälpas. Ty det fanns icke någon majoritet i stadsfullmäktige för förslaget. Man ville icke ha avtalet att gälla så lång tid, som föreslagits, och då får man se till hur man kan komma fram på andra vägar.

*Ang. viss
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

Vågar emellertid åtminstone för min del påstå, att det förhållandet, att det ser ut som om det knutit sig beträffande Ladugårdsgärdesavtalet, icke är något skäl för att misströsta. Då man icke kan lösa alla sedan årtionden svävande differenser mellan Stockholms stad och staten på en enda gång, så är det dock icke någon orsak att tro att man icke, om man får en liten smula tid på sig, skall kunna lösa även differenserna och motsättningarna beträffande Ladugårdsgärdesavtalet.

Detta är orsaken varför jag, herr talman, anser, att en sammankoppling av dessa två avtal är absolut onödig. Det är icke ett statsintresse. Det är ingenting i sakförhållandena, som tvingar staten att för bevakandet av sina intressen gå in för en sammankoppling, och om det icke hade varit så i riksdagens sista timme vi nu befinna oss, att ett yrkande i motsättning mot vad statsutskottet föreslagit är fullständigt lönlöst, därför att ingen ledamot, även om de tycka, att jag har aldrig så rätt, kommer att gå med på det, skulle jag gjort ett dylikt yrkande. Nu begriper jag, att det är fullständigt lönlöst, och jag kan endast uttrycka den förhoppningen att, i den mån motsättningarna mellan Stockholms stad och staten icke genom detta avtalskomplex, som nu föreligger, helt utjämnas, vi ändå på grund av erfarenheterna ifrån de förhandlingar, som förts, och med utgångspunkt ifrån de delvis verkligt goda resultat, som vunnits, få lov att hoppas, att man måtte kunna fortsätta på den väg till utjämning av de differenser, som här faktiskt visats föreligga!

Herr Kvarnzelius: Herr talman! I de två avtal, som här nu framlagts för riksdagen till godkännande, förutsättes det, att desamma för att bliva gällande skulle av Stockholms stadsfullmäktige godkännas före den 10 maj 1928 och av Kungl. Maj:t och riksdagen före den 30 juni 1928. Emellertid visade det sig, när Stockholms stadsfullmäktige behandlade detta ärende, att de, i vad det gällde det såsom Ladugårdsgärdesavtalet betecknade avtalet, icke kunde utan vidare godkänna detsamma, utan deras beslut innebar, att de godkände det endast att gälla intill dess ny eller ändrad lagstiftning angående förhållandet mellan kommun och markexploatör träder i kraft.

Som bekant föreligger det nu ett förslag till ny stadsplanelag hos Kungl. Maj:t, utarbetat av särskilda sakkunniga. Jag vet inte, om detta förslag är remitterat eller kommer att i dagarna remitteras till olika myndigheter, men sedan dessa myndigheter avgivit sina yttranden, kommer Kungl. Maj:t att på grundval av förslaget och de avgivna yttrandena utarbeta en proposition, som i sinom tid kommer att föreläggas riksdagen.

Vid överläggningen angående dessa avtal inom Stockholms stadsfullmäktige framskyntade det också, att de räknade med att man skulle ha en ny stadsplanelagstiftning ungefär efter tre års förlopp. Vid sådant förhållande och med det beslut stadsfullmäktige fattat i fråga om den tid det s. k. Ladugårdsgärdesavtalet skulle komma att gälla, är det klart, att Ladugårdsgärdesavtalet

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

egentligen icke skulle ha någon som helst praktisk betydelse för kronans räkning, ty i samma ögonblick den nya lagstiftningen bleve gällande, skulle avtalet träda ur kraft. Förutsättningen för att det skulle vara något värt, skulle sålunda vara den, att före denna tid skulle stadsplanen för viss del av Ladugårdsgärdesområdet vara godkänd av Stockholms stad, som ju för närvarande liksom andra städer har stadsplanemonopol. Man förstår utan vidare, att det icke behöver betecknas såsom någon förhållningspolitik, i fall det tager en tidrymd av tre år, innan ny stadsplan blivit fastställd, och om denna stadsplan blivit fastställd, hade den icke kunnat komma i tillämpning, förrän den nya lagstiftningen trätt i kraft, och hela tanken på att ha någon nytta av Ladugårdsgärdesavtalet för statens vidkommande måste sålunda anses fullständigt utesluten. Vad som ingår i detta avtal beträffande det område, som herr Stendahl särskilt omnämnde, det s. k. Karlaplansområdet, d. v. s. den kompensation, som kronan skulle få för till gator och öppna platser för mycket utlagda markområden, skulle falla bort. Denna avräkning mellan kronan och Stockholms stad, som avtalet förutsätter skulle äga rum första gången 25 år efter det den första stadsplanen blev fastställd, skulle aldrig kunna äga rum. Vid sådant förhållande måste man utan vidare säga sig, att man med det beslut, som Stockholms stadsfullmäktige träffade, icke hade att räkna med att Ladugårdsgärdesavtalet hade något som helst värde för kronans vidkommande.

När ärendet nu kom till statsutskottets behandling, stod den saken utan vidare klar för statsutskottets fjärde avdelning, som hade att handlägga detta ärende, och det restes genast krav på att vi skulle, utan hänsyn till den av stadsfullmäktige gjorda tidsbegränsningen, taga avtalet oförändrat och endast bereda Stockholms stadsfullmäktige tillfälle att ånyo pröva ärendet.

För min del vill jag säga, att jag har den uppfattningen, att det s. k. Kanslihus-Kungsholmsavtalet i och för sig är av den beskaffenheten, att det mycket väl kan godtagas, utan att man skall behöva begära något särskilt vederlag för att det skall kunna godkännas. Jag anser, att man därvidlag någorlunda skipat rättvisa, ty det har skett ett noggrant avvägande och det har gjorts medgivanden å ömse sidor, och man måste betrakta avtalet såsom en affärstransaktion av den beskaffenhet att man kan godkänna den i och för sig.

Jag har för min del icke rest något yrkande om sammankoppling av dessa båda avtal, men jag har på grund av omständigheternas makt kommit att få ansluta mig till den linjen. Det hänger samman med det förhållandet, att det finns vissa områden, där kronan verkligen har viktiga intressen att bevaka och där ett medgivande och ett tillmötesgående måste visas från Stockholms stadsfullmäktiges sida, för att dessa intressen skola bli tillgodosedda. Det förnämsta påtryckningsmedel, som kronan i närvarande stund sitter inne med, är ju, att kronan äger den mark, som Stockholms stad behöver för att lösa frågan om kommunikationslederna över Kungsholmen ut till förstäderna. Sedan kronan avhänt sig dessa områden, saknar egentligen kronan möjligheter att på ett mera effektivt sätt utöva någon som helst press på Stockholms stadsfullmäktige i fråga om tillmötesgående av andra krav, som måste betecknas såsom legitima från statens sida. Detta har från flera håll med stor skärpa framhållits, och jag har icke, då jag här varit satt att i främsta rummet representera kronan, någon som helst rättighet att fullständigt ignorera eller bortse ifrån detta nakna förhållande.

Vad nu Ladugårdsgärdesavtalet beträffar, har jag vidare den uppfattningen, att detsamma till sin allmänna avfattning är av den innebörden, att det måste anses såsom skäligt och inte obilligt gentemot Stockholms stad. Dessutom är det ju, som herr Stendahl nämnde, så, att detta avtal inte har den juridiskt bindande karaktär, som avtal i allmänhet besitta. Man kan säga, att det i stora drag är mera ett program, det är en deklaration från Stockholms stadsfullmäk-

tiges sida, därest de godkänna förslaget, att de lojalt skola medverka till att kronan får möjlighet att exploatera detta område.

Det är länge sedan riksdagen i princip beslöt, att en exploatering av Ladugårdsgårde skulle äga rum. En hel del av de försvarsbeslut, som tidigare fattats, äro baserade på att kostnaderna för uppförande av kaserner m. m. skulle bestridas av medel, som skulle inflyta vid försäljning av mark, bland annat på Ladugårdsgårde. Järvafältet inköptes med tanke därpå. Annars hade det sannolikt dröjt ganska länge, innan kronan gått in för denna rätt vidlyftiga affär, som jag visst icke vill säga var en dålig affär, men som krävde betydliga kapitalutlägg. Tanken med köpet av Järvafältet var ju, att man skulle frigöra Ladugårdsgårde ifrån dess nuvarande användande såsom militärt övningsfält och kunna flytta ut trupperna till det förvärvade området. Alla dessa synpunkter får man icke släppa ur minnet, då man skall bedöma det organiska sammanhanget mellan de olika problem, som ligga inrymda i dessa två avtal.

När vi då inom statsutskottet fingo kännedom om vad stadsfullmäktige beslutat, gällde det för oss att finna ut en form, varigenom man skulle bereda stadsfullmäktige tillfälle att ånyo pröva ärendet. Vi hade nämligen fått den uppfattningen av vad som framgick av referaten i tidningarna, att stadsfullmäktige i mycket hög grad hade fattat sitt beslut i känslan av att de icke ville för en avlägsen framtid binda sig vid de bestämmelser, som finnas i Ladugårdsgårdesavtalet och att detta var anledningen till att stadsfullmäktige sade, att detta avtal skulle upphöra att gälla, så snart den nya stadsplanlagstiftningen komme till stånd. Det framhölls tillika i debatten inom stadsfullmäktige, att avtalets tolfte punkt, som talar om de ändrade förhållanden, som skulle kunna medföra en revidering av avtalet, icke ansågs vara tillfyllest, och man bestämde kategoriskt, att avtalets giltighet skulle klippas av vid en viss tidpunkt. Då valde statsutskottet den utvägen, att det sade: »À la bonne heure, vi skola vara med om att avtalet endast får begränsad omfattning, men då göra vi så, att vi i stället för att fixera en viss tidpunkt, utvälja en viss areal av Ladugårdsgårde, som skall exploateras i enlighet med det program, som ligger inrymt i Ladugårdsgårdesavtalet!» Den arealen valdes så, som herrarna kunna se av den här på väggen upphängda kartan. På den finns det en röd linje, som omramar det tänkta första exploateringsområdet jämte det område — det s. k. Karlaplansområdet — som skall tagas med i beräkningen av areal till gator och allmänna platser, ävensom den del av Valhallavägen, som ingått i avtalet, liggande väster om Sturevägen. Vi tillkallade en representant för Ladugårdsgårdeskommissionen, överstelöjtnant Ingemar Petersson, och så anhöllo vi, att den nye stadsplanedirektören i Stockholm, herr Lilienberg, skulle komma upp i utskottet. Tillsammans med dessa herrar gjorde vi upp en plan över det område, av Norra Djurgården, som man närmast skulle kunna tänka sig taga i anspråk vid exploatering och på vilket de i avtalet bestämda grunderna skulle oförändrat tillämpas, och det blev då området mellan Sturevägen och Valhallavägen och kring den senares förlängning. Det s. k. Valhallavägens alléområde är kronans mark, och den upplåtes för en ringa ersättning — jag vill minnas, att det betalas 2,660 kronor om året — av Stockholms stad. Det skulle ingå i området och skulle förvärfvas av Stockholms stad, som skulle få äganderätt till det. Men för arealberäkningen måste vi lägga in ett stycke av Norra Djurgården, väster om Sturevägen, där Sofiahemmet är beläget, icke för att det skulle exploateras, utan endast med hänsyn till beräkningen av de $33\frac{1}{3}$ procenten. Det befanns emellertid, att man icke med fördel kunde exploatera hela det tillänkta området, därför att det naturliga avloppet avdelades efter en viss linje, så att omådena söder om denna linje ha sitt naturliga avlopp åt Valhallavägen. Där ha vi avloppsledningarna klara. För det område däremot, som ligger norr om denna linje, skulle man få göra nya avloppsledningar över värtastationsom-

Ang. vissa markbylen mellan kronan och Stockholms stad m. m.

(Forts.)

*Ang. vissa
märkbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

rådet norrut. Det skulle vara förenat med allt för stora kostnader. Det område som å den propositionen bifogade kartan — liggande närmast Sturevägen — avgränsats med linjen d—e befanns därför icke vara så stort, att det uppgick till i avtalet angivna areal av 75 hektar, som i medeltal skulle ingå i varje delområde för exploatering. Detta hade även betydelse med hänsyn till den första avräkning, som skulle äga rum mellan kronan och Stockholms stad, där kronan skulle få vederlag för i Karlaplansområdet till gator etc. för mycket utlagda områden, vilka finnas angivna å denna karta.

Nå, det gällde då för utskottet att i samråd med dessa herrar finna en form, varigenom man kunde exploatera det ifrågasatta området och göra det i omedelbar anslutning till Karlaplansområdet och Diplomatstaden liksom fram till frihamnen. Och anledningen till att vi gjorde upp denna plan var, att vi visste, att det måste betecknas som ett viktigt intresse för Stockholms stad såsom ägare av frihamnen att få vissa områden här ute, som kunde bebyggas för industriella ändamål m. m., för att frihamnen skulle komma till sin fulla rätt. Anledningen till att tomtområdena fått en så egendomlig form hänger samman med att kronan, d. v. s. Djurgårdskommissionen, anlagt en stor avloppsledning, som är tilltagen i så stort mått, att den skall kunna taga allt avloppsvatten, som kommer från dessa områden, även efter en exploatering. Denna ledning är redan anlagd, och den går fram till Värtan. Därför måste vi välja exploateringsområdet på ett sådant sätt, att det fick en naturlig anslutning till denna stora kloakledning. Vidare ville vi ha ett område öppet för industrianläggningar vid frihamnen, och så skulle det bli bebyggelse å ömse sidor om den stora trafikled, som är planerad och som man tänkt sig skola gå fram från Strandvägen till frihamnsområdet. Det visade sig sedan, att det sålunda tilltänkta området kom att omfatta mycket mer än de 75 hektar, som man hade räknat med skulle ingå i de olika parcellerna vid varje exploateringsperiod. Om man medräknade Valhallavägens och Karlaplansområdena, skulle det bli omkring 170 hektar i stället för de 75 hektaren. Detta hänger i någon mån samman med att det höjts ganska starka röster inom statsutskottet, för att man skulle taga undan minst två gånger 75 hektar och t. o. m. mera för att vara på den säkra sidan för den närmaste framtiden. Det ansågs emellertid, att om man fick möjlighet att exploatera detta område, skulle detta rimligen kunna räcka till för bebyggelse ett 40-tal år framåt, och då resonerade vi som så, att sedan få väl våra efterkommande sörja för hur man skall kunna exploatera återstoden. Hade vi sörjt så långt för exploateringen, ansågo vi, att man kunde vara någorlunda tillfreds med det.

För att bereda Stockholms stadsfullmäktige tillfälle att ånyo pröva ärendet, upprättades denna karta. Vi gjorde upp vårt förslag och hemställde däri, att stadsfullmäktige skulle beredas tillfälle att före den 30 juni ånyo kunna fatta beslut i ärendet, så att Kungl. Maj:t i andra avseenden skulle vara beredd att fatta ståndpunkt före den 1 juli. Anledningen till att denna tidpunkt valdes var, att vi räknade med att stadsfullmäktige skulle kunna ha ett nytt sammanträde, innan sommarferierna började, och en stadsfullmäktig — jag tror han tillhör andra kammaren — hade sagt, att han trodde, att det skulle vara möjligt för stadsfullmäktige att före denna tidpunkt ånyo pröva ärendet.

Emellertid har det visat sig vid det sammanträde, som stadskollegiet haft under gårdagen, att denna tidsfrist för stadsfullmäktiges vidkommande är för knappt tillmätt. För att ärendet skall bli i vederbörlig ordning utrett, såsom ärenden i allmänhet skola vara beredda, när de skola prövas av stadsfullmäktige, räcker icke den tiden till, och därför har ordföranden i Stockholms stadsfullmäktige jämte föredraganden i detta ärende inom stadskollegiet, ett av borgarråden, uppvaktat bland andra mig och vice ordföranden i statsutskot-

tet, med anhållan, att vi skulle taga under öfvervägande, om vi ej kunde jämka på den föreslagna tidpunkten. Vi ha därför under förmiddagen i dag rådplägat för detta ändamål och enat oss om att i båda kamrarna lägga fram ett förslag till modifiering av vad statsutskottets yttrande innebär, i så måtto att stadsfullmäktige skulle beredas rådrom till den 1 oktober 1928.

Jag har nu, herr talman, närmast begärt ordet för att göra yrkande i enlighet härmed, men för att herrarna skulle förstå meningen och innebörden av mitt ändringsyrkande, har jag ansett mig tvungen att lämna den redogörelse, som jag nu lämnat och som beklagligtvis kanske blivit något längre än som med hänsyn till den korta tid, vi ha till vårt förfogande, hade varit önskligt.

Mitt förslag innebär, att på sid. 18 det stycke, som börjar: »Därest vad utskottet ovan uttalat vinner riksdagens bifall» skulle stå oförändrat t. o. m. orden: »överenskommelsens punkt 13» och därefter lyda sålunda: »vara nödvändigt dels att tiden, inom vilken Stockholms stadsfullmäktige skola hava att för sin del godkänt avtalet med de av riksdagen gjorda förbehåll, utsträcker, så att godkännandet ägt rum före den 1 oktober 1928, dels ock följaktligen, att den tidpunkt, före vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt överenskommelsen, av såväl riksdagen som stadsfullmäktige medges få framflyttas till den 1 november 1928».

På sid. 19 skulle före det stycke, som börjar med orden: »Beträffande dispositionen», inskjutas följande stycke: »Med hänsyn till det ovan föreslagna framskjutandet av de tidpunkter, före vilka Stockholms stadsfullmäktige skola hava fattat sina beslut rörande Ladugårdsgärdesöverenskommelsen, lär det jämväl vara nödvändigt, att den i Kanslihus-Kungsholmsavtalets moment 14 angivna tidpunkt, inom vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt sistnämnda avtal och de däri förutsatta stadsplanerna, framskjutes till den 1 november 1928. I anslutning härtill lär Kungl. Maj:t ock böra bemyndigas vidtagna erforderliga jämkningar i fråga om tid för tillträde av i avtalet omförmälda fastigheter.» Detta i fråga om motiveringen.

Beträffande klämman skulle den komma att undergå förändringar i följande avseende. Moment a) skulle i övrigt vara oförändrat, men orden »30 juni» utbytas mot »1 oktober», och momentet skulle sålunda komma att ändras på följande sätt:

»dels godkänna — — — giltighetstid, före den 1 oktober 1928 förklara — — — park;

dels medgiva, att — — — kronan;

dels ock medgiva, att den i överenskommelsens punkt 13 angivna tidpunkt, inom vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt överenskommelsen, må framskjutas till den 1 november 1928.»

Tidpunkten i första stycket skulle alltså ändras från den 30 juni 1928 till den 1 oktober 1928, i andra stycket skulle orden »ock» strykas, och därefter skulle komma det nya stycke, som jag läste upp.

Moment b) skulle — med de streckade delarna oförändrade — lyda:

»under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige före den 1 oktober 1928 biträda — — — vissa fastighetsbyten m. m.; dock att den i avtalets moment 14 angivna tidpunkt, inom vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt avtalet och de däri förutsatta stadsplanerna, må framskjutas till den 1 november 1928, varjämte Kungl. Maj:t må äga vidtagna erforderliga jämkningar i fråga om tid för tillträde av i avtalet omförmälda fastigheter.» Alltså skulle även i moment b) tiden ändras från den 30 juni till den 1 oktober.

Jag anhåller sålunda, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag med de ändringar, som jag nu redogjort för, och anhåller få till herr talmannen överlämna skriftligt förslag till erforderliga ändringar.

Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag har ej varit i tillfälle att närvara vid den sista stora behandlingen av jordfrågan eller egnahemsrörelsen, och jag vill därför bara begagna detta tillfälle till att påpeka, att efter ett kvarts sekels arbete på landsbygdens jordfråga kan man nu säga, att denna blivit övergiven, ja, i huvudsak förrådd av alla.

Nu ha vi här en bit av städernas jordfråga, som också påkallar någon uppmärksamhet. Jag har tillåtit mig att ensam väcka motion om den saken, och mot motionens behandling i statsutskottet har jag den invändningen, som man nu för tiden ofta får göra mot utskottens behandling av motioner, som ej äro väl sedda, att utskottet underlåtit att, sin plikt likmätigt, avgiva *utlåtande* över motionen. Den må vara hur dödsdömd som helst, men författningen förutsätter, att alla i laga ordning väckta frågor också skola bli föremål för utlåtande, vilket här totalt underlåtit, något som ju blivit praxis i vår i många avseenden nedsjunkna tid.

Vad nu angår själva frågan i sak, har jag naturligtvis förstätt, att det är lönlöst att gå mot tidens strömningar, men i alla fall förefaller det mig, som om även i sådana frågor några *grundsatser* måste få göra sig hörda, grundsatser, som i alla fall i tidernas längd komma att bryta sig fram, även om nu för tiden det huvudsakliga syftet måste vara för varje intressent att få största möjliga massa penningar ur jordstycket. Man måste vid förhandlingarna försöka kugga varandra eller genom maktmedel tvinga ned varandra för att bereda sig största möjliga penningvinst. Ur den synpunkten är detta avtal betecknande. Det rör sig bara om sådan materiell ävlan utan hänsyn till huvudstadens skönhet, utan hänsyn till det rationella bebyggandet av städerna, utan hänsyn till vare sig gudomliga eller mänskliga lagar.

Först och främst är den kalkyl, efter vilken här skall betalas, lagd på att det skall byggas sexvåningshus för penningvinnings skull. Författningen tillåter endast, att man bygger femvåningshus, men Konungen har på omvägar givit dispens från sin egen författning i enstaka fall, och nu gör han det för hela stadsdelar, så att sexvåningshus är det sista budet i fråga om det tätare bebyggandet av städernas inre räjonger. Detta är ett byggnadssätt, som icke forntiden drömt om och som framtiden också kommer att förkasta och som även i s. k. moderna stadsplaner ej längre har någon så hög kurs. Det är dock icke möjligt ännu att genomdriva någon ändring i det, och därför skall nu kvarteret Göken partout bebyggas med sexvåningshus, för att staten skall få största möjliga valuta av området, och de invånare, som ho här, skola få sin stad förfulad och bostadsförhållandena oefterrättliga. Därmed följer hela denna ruljans med höjda tomtpris och höjda hyror och boningssätt emot naturen, vilket sänker bostadsstandarden och motverkar alla ideella världens tillgodoseende.

Här behöver man också hålla tummen på Stockholms stad, ty den inre staden är byggd på precis samma merkantila grundvalar som staten bygger sin exploateringspolitik på. Därför har jag för min del ifrågasatt, att de sexvåningshus, som ha kalkylerats för kvarteret Göken liksom för Ladugårdsgärdets citydelar, skulle av staten såsom en landsfaderlig myndighet för oss alla bestämmas till tre-fyrvåningshus, och att staten skulle tillförbinda Stockholms stad att icke i framtiden öka höjden på husen. Detta är naturligtvis bara en deklaration, som, ehuru betydelsefull i och för sig, icke förtjänar avseende. Men i alla fall borde statsutskottet ha angivit de skäl, på vilka statsutskottet anser, att någon hänsyn icke bör tagas till ett sådant yrkande. Statsutskottet skulle ha sagt: »Sexvåningshus äro de bästa. Man får den största valuta av dem, och de ideella synpunkterna angå oss icke.» Då hade jag varit fullt nöjd, ty då hade statsutskottet talat ur sitt eget hjärta och avgivit utlåtande över motionen i denna del.

Vidare kan man verkligen såsom representant i riksdagen även för staten icke underlåta att påpeka beträffande riksdagens beslut att bygga kanslihuset på denna otympliga och inklämda tomt utan några ordentliga fasader, att man i alla fall hade fått större andrum och utvecklingsmöjligheter i framtiden genom det tidigare avtalet, enligt vilket även den gamla rådshustomtens förvärv — eventuellt för det vacklande rådhusets rivning — skulle tagas upp i sammanhang med frågan om kanslihuset. Det är en allmän uppfattning även bland stadens ingenjörer och övriga experter, att staten här begår en dumhet mot sig själv, och jag är övertygad om att den i framtiden kommer att få ångra det. Jag kunde därför såsom motionär icke underlåta att begära en skrivelse om att denna sak måtte tagas under förnyat övervägande för att skaffa staten en värdig tomt för kanslihuset och framför allt möjlighet till framtida utveckling. Här har statsutskottet icke heller givit skäl, varför det avstyrkt, utan bara sagt, utan några skäl, att saken icke föranleder någon åtgärd, således i strid mot grundlagens föreskrift.

Så ha vi Ladugårdsgärdesavtalet. Jag hörde till dem i stadsfullmäktige — jag var kanske den ende, ty man fick aldrig läget klart för sig — som ansåg, att det beslut, som stadsfullmäktige fattade, var orimligt. Stadsfullmäktige förklarade: »Vi godkänna avtalet, men det skall totalt förfalla, när det blir en ny stadsplanelagstiftning.» Detta trodde jag riksdagen ej kunde nöja sig med. Jag tror dock för min del ej, att detta varit så stor risk för staten. Denna nya stadsplanelagstiftning stiftas ju av staten, och staten kommer förmodligen att i den inlägga samma själ, som går igen i detta avtal liksom i förhandlingsdelegerades åtgärder och yttranden. Det har också hotats i kommissionen med att om icke Stockholms stad faller till föga — här är det icke fråga om frivilligt avtal utan om maktspråk — så komma statsmakterna att göra en sådan lagstiftning, att de böja staden på knä och skicka exekutionsbetjänarna på den. Det är givet att man ej bör vänta sig mycket av denna nya stadsplanelagstiftning och här äro vi inne på avtalets svagaste punkt. Staten har representerats av herrar Kvarnzelius, Rydén och Stendahl — herr Stendahl lät ju nyss litet mera vacklande, men det var ingen reservation i kommissionen, om än hans utläggning nu lät något mera sympatisk än hans tystnad i kommissionen. Staten förklarar genom sina kommissionärer, att de skola se till att den får exploatera sin mark för bebyggelse med sexvåningshus så att statens ekonomiska intresse blir tillgodosett. Punkt och slut. Nå, då komma också de enskilda exploatörerna, som man just skulle få ett slags dämpare på genom den nya lagstiftningen, att säga: »Här går ju den exploaterande staten före och säger: 'jag skall bara tillgodose mig' — men då bör man även giva oss samma fördel.» På det viset komma vi antagligen icke att, såsom vi hoppats av den nya lagstiftningen, få något bättre utan snarare något än sämre, därför att staten skall få ut mesta möjliga pengar.

Vad som särskilt gjort, att det blivit så dålig stämning mellan Stockholms stad och staten är, att vi stockholmare tyckte, att det gick för långt, över alla gränser, när staten ville ta ut mesta möjliga penningar ur Skeppsholmen och Kastellholmen också och bebygga dem med höga hus. Då tyckte vi, att staten var allt en bra lumpen tomtjobbare i alla fall, ty man har väl några skyldigheter gent emot den stora mängd folk, som bor i huvudstaden, och några skyldigheter mot huvudstadens monumentala skönhet. Det är också en styrka för landet att icke göra denna av noll och intet värde för att få några miljoner och bygga några torpedjagare i stället, vilket väl skulle vara avsikten. Sedan räddades Skeppsholmen och Kastellholmen för tillfället genom att det beslöts, att flottans huvudstation skulle ligga i hjärtat av staden. Det var lustigt att höra, att när härom dagen det brann ner ett hus där borta på Galär-

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

varvet, sade åtskilliga stockholmare: »Ack, om det ville brinna hela skräpet!», men det gjorde det icke, herr talman.

Tills den stora avrustningen kommer, få vi således kanske behålla Skeppsholmen och Kastellholmen, men numera avstänger man dem på kvällarna, så att Stockholms stads invånare ej skola få dessa härliga kvällspromenader där, som de förut haft, därför att man är rädd för att bolsjeviker skola komma in över Skeppsholmsbron och förföra de i kasernerna inlåsta matroserna. Det har till och med en officer i flottan sagt mig vara anledningen, och han lovade att göra vad han kunde för att få detta förbud upphävt, men det har tydligen icke lyckats.

Nu är det allra värsta, att enligt förslaget blott en tredjedel av marken på Gärdet skall av kronan avstås till fri mark. Herr Stendahl sade, att det var klart, då procenten lånats från den kort förut framlagda propositionen om en provisorisk stadsplanelag. Men syftet med den var, att städerna, särskilt Stockholm och Göteborg, skulle kunna få ersättning för nedlagda omkostnader på gatornas iordningställande och förseende med ledningar. Marken kunde man någorlunda skaffa sig ersättning för ändå genom det stadsplaneveto, städerna hade i fråga om marken. När Kungl. Maj:t tog upp denna tredjedelsprincip och man för resten ej fått veta, att för våra egna stadsplaner redan nu beräknas långt mera än en tredjedel till fri mark, så fäste man sig därför icke vid denna tredjedelsprincip, som icke var huvudsaken. Men enligt det nya förslaget till stadsplanelag togs vetot bort, och då är storstaden fullständigt i händerna på riksdagsmän särskilt från landsbygden, som driva denna sats om det mesta möjliga i penningar, en typisk svensk synpunkt.

Nå, vad blir följden då av att denna princip fastslås på det sättet? Jo, följden blir, att de enskilda exploitörerna ej kunna annat än med största fog säga: »Varför skall den stora jobbaren staten få denna förmån? Vi kunna väl också få den förmånen.» Och så pass mycket skäms väl staten, när den gör denna lag, att den förklarar: »Det ha ni rätt i; ni behöva också bara avstå en tredjedel.» Följden blir, att man icke kan upprätta vidare moderna stadsplaner, utan det blir i de inre delarna tätt bebyggda samhällen med sexvåningshus. I senaste stadsplaner å Norrmalm uppgår den fria marken till 53.6 procent, och i förslaget till ny stadsplanelagstiftning föreslås högst 50 procent. Inte bör man då tjuvhålla på tredjedelsprincipen, när man samtidigt tager bort själva stadsplanevetot för städerna. Då blir följden den, att för en modern stadsplan måste staden till tomtpris köpa mera mark av kronan och utlägga den till erforderliga öppna platser, och därmed har kronan genom denna bestämmelse skaffat sig en kund i förväg, som måste köpa en avsevärd del av dess tomtmark efter tomtmarkspriser för att lägga ut den till fri mark.

Det står något krångligt i utskottets förslag, att kronan utfäster sig att icke fordra, att mer än 68,000 kvadratmeter skola utläggas till park. Det låter ju mycket konstigt: »Kronan skall icke fordra.» Vad har kronan för rätt att fordra något? Den vill ju tvärtom ha så mycket tomtmark som möjligt. Men det lär vara en fint, att kronan som spekulant lämnar bara en tredjedel, men staten eller Kungl. Maj:t såsom stadsplaneprovare, stadsplanefastställare kan, på samma gång kronan på förhand förbehåller sig att bara lämna en tredjedel, fastslå i den nya stadsplanelagen, att det skall anslås t. ex. 54 procent. Därmed har kronan-Kungl. Maj:t skaffat kronan-statsutskottet en stor vinst genom detta dubbelspel och genom att utöva sin makt på det sättet. Det kan ej vara riktigt, men så kommer det att bli. Det måste ligga bakom denna konstiga formulering, som nådigt vill förekomma det i ett specialfall.

Nu säger emellertid byggnadsstyrelsen, att kommissionens förslag är ett alldeles utmärkt avtal, och det är ju styrelsen skyldig att göra såsom ett kungligt ämbetsverk. Men när det gäller stadsplaner, som Stockholms stad

uppgör frikostigt, tycker ändå byggnadsstyrelsen ofta, att man tagit till för litet fri mark, och den vill ha mera. Vi hade ett exempel nyligen borta på Södermalm, där styrelsen på förhand sade ifrån, att den ej skulle komma att godkänna en i själva verket spatiös stadsplan, därför att den hade för litet fri mark. Vad skall nu byggnadsstyrelsen säga, när den kommer inför Ladugårdsgärdesavtalets tillämpning? Jo, den måste fullfölja sina principer, eller också sviker den sig själv. Men den säger väl: »54 procent måste det bli», men kronan har förbehållit sig att bara avstå en tredjedel och då gör kronan en alldeles utomordentlig vinst på stadens bekostnad. Huru mycket det blir i pengar, vet man ej, ty det beror på tomtvärdet, och tomtvärdet stiger i samma mån som det uppkommer nya stadsdelar där ute. Men staten unnar ej städerna, såsom de begärt många gånger, ens att få jordvärdestegringsskatt på den värdestegring, som sker genom stadens egna anläggningar, så att de medel, som inflyta av denna värdestegring, kunna delvis indragas till stadens kassa för att till någon del täcka de stora utgifter, som staden haft och som just åstadkommit denna värdestegring. Det får man aldrig av staten trots alla försök, och då äro städerna ännu mer ohjälpligt fast i det system, som nu tillämpas av statsmakterna.

Jag för min del anser emellertid, att man bör söka få avtalen att gå i lås på något sätt, men Stockholms stad lika väl som staten bör i alla fall kunna få formulera sina villkor och göra det förnuftigt och resonabelt och se vad det kan leda till. Men i stället ha Stockholms stads representanter blivit så uppskrämde på grund av den oerhörda makt, som staten har och varmed statens fullmäktige hotat att man icke ens i stadsfullmäktige velat uppställa några bestämda villkor. Nu bör kronan, oberoende av om det blir någon ny stadsplanelag eller icke, utan något krångel från stadens sida, få exploatera vissa delar av Gärdet. Detta bör stå fast enligt min uppfattning, ty det kan man icke på något sätt komma ifrån. Men då bör från stadens sida uppställas det villkoret, att tredjedelen ökas till åtminstone 50 procent i enlighet med stadsplanelagsförslaget egna bestämmelser.

Vidare har jag för min del framlagt ett ytterligare villkor, som jag föreslog i fastighetsnämnden och som enhälligt tillstyrktes av denna. Men när saken kom till stadskollegiet, blev man där rädd. Det gällde följande fråga. Man har sagt, att ifrågavarande två avtal skola bindas ihop, så att alla mellanhavanden mellan de båda parterna skola kunna regleras på en gång. Det är därför, som också Ladugårdsgärdesavtalet skall tagas med. Men här ha vi en fråga, som intimt sammanhänger med sistnämnda avtal, nämligen behovet att avsätta åtminstone övriga delen av Norra Djurgården och Södra Djurgården till friluftsparker för den ofantliga befolkning, som denna stora stad kommer att ha i framtiden. Ett sådant villkor borde enligt min mening uppställas just nu. Härtill sade stadskollegiet endast, att man som en utgångspunkt för det hela måste anse, att det *bör* bli på det sättet, men det uppställdes icke som något direkt villkor. Även kommunikationsminister Meurling hade en liten antydan i propositionen om att detta dock är en aktualitet. Härtill kom påpekandet från stadsfullmäktige och den motion, vari jag föreslog ett dylikt villkor. Vad har inträffat? Jo, statsutskottet har totalt negligerat denna sak och inte det allra minsta ingått på den, utan utskottet har trots Djurgårdskommissionens förslag, trots stadsfullmäktiges påminnelser, trots motionärens påminnelser, trots till och med departementschefens påminnelser alldeles gått förbi hela frågan. Om nu i stället stadsfullmäktige, som det anstått en karl, uppställt detta som ett villkor för godkännande av avtalet, hade utskottet här likaväl som i fråga om det av fullmäktige uppställda onaturliga villkoret tvungits att resonera om saken. Då hade det kanske kommit med ett förnuftigt mellanförslag där också — ja, förlåt, jag vill inte

*Ang vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

*Ang. visse
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

säga, att vad det kommit med är förnuftigt, men jag menar, att det i alla fall hade kunnat komma med ett förslag, som man kunnat resonera om. Men här har statsutskottet absolut underlåtit att avgiva utlåtande över motionen. Sådant strider mot grundlagen, herr Kvarnzelius! Om jag vore ordförande i ett utskott, skulle en av mina allra viktigaste uppgifter vara att se till, att i all synnerhet förslag, som ginge emot mina egna meningar, finge en grundlagsenlig behandling. De skulle inte smusslas bort och tigas ihjäl, utan utskottet skulle allt tvingas att sakligt säga sina skäl för eller emot i själva motiveringen. Det är endast genom att på detta sätt vara lojal mot grundlagen och mot varandra, som man skapar en god anda och möjlighet till överenskommelser.

Det är också karakteristiskt, att icke ens stadskollegiets utlåtande, som inte alls är långt, in extenso intagits på något ställe i betänkandet, utan statsutskottet har i stället refererat blott en del av kollegiets utlåtande, men ingressen, där kollegiet just betonar vikten av att den övriga Djurgården lägges ut till en park för framtiden och att även Ladugårdsgärdet egentligen borde stå öppet för storstadens friluftsliv, allt detta borttranssummeras i statsutskottets betänkande, så att riksdagen inte ens på den vägen skulle få del av dessa synpunkter, som statsutskottet på ett så våldsamt olagligt sätt har underlåtit att yttra sig om.

Det är nu en ganska intressant sak här. Detta utlåtande har numret 180. Jag trodde, att vi efter detta skulle behandla utlåtandet nr 181, men jag har till min överraskning fått höra, att det slunkit igenom i går utan diskussion och utan att en enda representant för Stockholms stad i någondera kammararen sett upp med denna sak. — Jaså, jag hör nu, att man visserligen observerat det, men det har i varje fall icke varit någon diskussion därom och när man inte ger sin mening tillkänna, får man stå sitt kast. — Statsutskottet har tyckt, att herr Larsons i Lerdala motion verkligen var ett finger, som borde gripas. Man har ju av ålder ansett, att Djurgården, Humlegården och Kungsträdgården äro sådana där urgamla parker, som böra vara tillgängliga för den stora del av landets befolkning, som bor i huvudstaden samt de miljoner in- och utlänningar, som besöka den. Staten skänkte ju en gång gratis alla sina skogar i Norrland och Dalarna åt bönderna. Dem hade också Stockholms stads invånare del i, men inte hördes därifrån några protester mot det. Men nu vill man taga avgäld för våra små parker.

Så säger man, att om staden inte går med på överenskommelsen, förfaller även Kanslihusavtalet, och då bygger staten ett kanslihus i Kungsträdgården i stället. En och annan menar, att det skall där bilda en monumental fond; det har professor Clason yttrat. Men när har staten, efter det enväldet tog slut och efter det vi byggde Nationalmuseum, uppfört ett enda vackert hus? Jag tror, att fonden är lika monumental nu, som den skulle komma att bli med ett kanslihus där. Att tala om sådana planer går alltså för sig, men då man rör vid att vi skulle få behålla Norra och Södra Djurgården såsom naturparker, trampades dessa uttalanden ned och tigas ihjäl.

Så står det också, att frågan är mycket brådskande. Jag undrar, om hela den här exploateringen egentligen någonsin är genomtänkt av kronan. Här går man och gör sig av med Ladugårdsgärdet i förhoppning om att få mycket pengar och köper in Järvaområdet. Så bygger man kaserner för miljoner och åter miljoner och sedan stå kasernerna här och poeka på användning. Detta är inte någon genomtänkt affär, och kronan är tydligen inte någon affärsman.

Jag tror nu för min del, att det, såsom frågan nu utvecklats sig, inte är värt, att vi på något sätt propa, utan vi få låta tidens kynne ha sin gång. Låt dem bebygga Humlegården och få ut pengarna för det! Låt dem be-

bygga Kungsträdgården och Kastellholmen och Skeppsholmen och få ut pengarna! Det blir då i alla fall omsider framför riksdagshuset ett mänsklighetsmonument för vår tid.

Emellertid, herr talman, vill jag endast för formens skull och därför att jag anser, att grundlagen bör efterlevas, vilket enligt konstitutionell praxis inte vidare sker i fall som detta, yrka återremiss till statsutskottet för att utskottet skall avgiva utlåtande över den av mig väckta motionen, om vilken utskottet icke har vederbörligen uttalat sig.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Jag skall yttra mig i största korthet och skall också hålla detta löfte, något som i dessa dagar nog icke alltid varit fallet hos en del talare.

Till en början måste jag beklaga det motsatsförhållande, som under så många år faktiskt förefunnits mellan staten och Stockholms stad. I regel har intet större mellanhavande dem emellan kunnat ordnas utan svåra slitningar, men man måste dock säga, att de för staten och huvudstaden gemensamma intressena äro så stora, att de privata intressen, som onekligen finnas på ömse håll, borde kunna ordnas i godo.

Jag skall här endast yttra mig om det s. k. Ladugårdsgärdesavtalet. Fastighetskommissionen, som behandlat denna fråga, utgår nog ifrån att en tredjedel av råmarken är för litet till utläggande av gator och allmänna platser m. m. Men kommissionen, vars utlåtande dock ligger till grund för föreliggande förslag till avtal, anför åtskilliga skäl, varför Stockholms stad skulle kunna nöja sig med denna tredjedel. Ett av de skäl, som kommissionen anför, är, »att kronan tillgodosett Stockholms stads parkbehov genom upplåtandet av högst avsevärda och dyrbara områden även på åtskilliga andra håll inom och omedelbart invid Stockholm än å Djurgården». Härmed avses uppenbarligen bland annat Humlegården och Kungsträdgården. Såsom redan den föregående talarren har framhållit, måste det vid sådant förhållande anses synnerligen anmärkningsvärt, att riksdagen i går utan vidare bifallit en av enskild motionär gjord hemställan om utredning av »frågan om skyldighet för Stockholms stad att till kronan utgiva skälig ersättning för sådana områden inom Stockholms stads område, vilka befinnas böra med nyttjanderätt upplåtas till staden eller eljest hållas öppna för allmänheten». Av utskottets motivering framgår, att med dessa områden avses just bland annat Humlegården och Kungsträdgården. Dessa två utlåtanden från statsutskottet ha inkommit på riksdagens bord samma dag; och det förefaller rätt eget, att utskottet i det ena utlåtandet i varje fall lämnat oanmärkt fastighetskommissionens uttalande om de utan ersättning upplåtna områdena och samtidigt i det andra utlåtandet hemställer om utredning angående åläggande av betalningsskyldighet för samma områden. Det förefaller mig, som om den ena handen i detta fall icke visste vad den andra gjorde.

Jag skall vidare be att få yttra några ord angående detta avtal, genom vilket bindande bestämmelser skulle införas angående upplåtande av endast en tredjedel av marken till gator m. m. Statsutskottets ordförande har här uttalat, att denna bestämmelse om inskränkt markupplåtelse för ifrågavarande väsentliga del av hela området antages skola gälla under c:a 40 års tid. Jag vill då anmärka, att enligt allmänna principer i detta land retroaktiv lagstiftning alltid ansetts vara olämplig, och sådan har därför endast förekommit i undantagsfall, men nog förefaller det mig vara lika oriktigt, när man inom få år väntar en stadsplanelagstiftning, som man väl får förutsätta kommer att grunda sig på riktiga principer, att genom ett särskilt avtal åstadkomma, att denna lagstiftning icke kan komma att tillämpas under en så lång tid som, efter vad det medgives, c:a 40 år.

*Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.

(Forts.)

Nu är dock läget sådant, att det icke finnes utsikt att få dessa frågor ordnade på annat sätt än genom ett bifall till utskottets förslag. Som utskottets ordförande här öppet framhållit, har man den pressen på staden, att det för denna är nödvändigt att ordna trafikförhållandena på Kungsholmen. Jag medger, att detta är riktigt, och jag förmodar, att det blir ingenting annat att göra än att bita i det sura äpplet, när stadsfullmäktige snart nog skola behandla frågan. När saken ligger på detta sätt, kan jag, herr talman, intet annat göra än yrka bifall till utskottets förslag, dock med uttalande av den förhoppningen, att då det förslag, som här föreligger, enligt vad som uttryckligen framhållits, icke är i alla detaljer utarbetat, tillämpningen må bliva så mjuk som möjligt och staten visa sig verkligt tillmötesgående emot huvudstaden.

Herr statsrådet **Meurling**: Herr talman! De frågor, som beröras i de tvēnne avtalsförslag, som föreligga till riksdagens behandling och vilka, som jag hoppas, skola vinna dess godkännande i dag, hava varit föremål för många års långa och trägna förhandlingar. Dessa förhandlingar hava rört sig såväl om de tekniska stadsplanefrågorna som också om de ekonomiska mellanhavandena, och man har ju verkligen försökt att i ett sammanhang lösa alla de väsentliga frågor, beträffande vilka meningsskiljaktigheter förelegat mellan staden och staten. Jag tror, att man kommit fram till ett i all huvudsak mycket gott och tillfredsställande förslag. Jag tror, att man kan vara fullkomligt ense om att det är ett acceptabelt och gott förslag ur *statens* synpunkt, och jag har tillräckligt lång erfarenhet från min föregående verksamhet för att uttala det omdömet, att det är ett gott och acceptabelt förslag även ur *stadens* synpunkt. Naturligtvis kan man, då det gäller ett så stort ärende som detta med den mångfald av olika frågor, som här hopkopplats, visa på än den ena och än den andra detaljen, som icke är förmånlig för den ena eller andra parten, men dessa anmärkningar från de olika parternas sida få ju dock i stort sett uppväga varandra.

Herr Lindhagen har i detta sammanhang gjort den erinran, att det hade varit klokare, om staten också medtagit det gamla rådhuset vid kanslihusfrågans lösning. Jag känner väl till det gamla rådhuset. Jag har varit med om att förvalta det under många år, och jag vet, att det i detta sammanhang knappast skulle hava varit ett lyckligt förvärv för staten. Det är en byggnad med dålig grund; statens första åtgärd skulle måhända ha blivit att få förbättra denna. Dess inre är sådant, att man icke utan vidare där kan ordna förstklassiga expeditionslokaler. Dessutom har byggnaden ett läge, som gör, att det ständigt och jämt ifrågasättes, huruvida man icke bör ändra eller delvis riva den. Jag vet ett tillfälle, då herr Lindhagen själv vid behandlingen av den brännande frågan om en genomfart för trafiken genom Gamla staden framkastade den undran, huruvida icke den klokaste lösningen dock vore att en gång i tiden riva det gamla rådhuset. En sådan angelägenhet bör emellertid vila på staden, och staten bör icke engagera sig där för att sedan nödgas lösa nämnda trafikfråga.

Staden har särskilt opponerat sig mot den tredjedelsprincip, som åtskilliga talare ha berört här i dag. Nu är det ju klart, att det är ytterligt svårt att schablonisera på detta område. Att angiva en procentsiffra, som verkligen kan vara schematisk, är ju hart när omöjligt, och jag tror icke, att man, när man ansett sig dock böra fastslå en siffra i detta generalavtal, haft möjlighet att taga någon annan än den, som hittills varit den officiellt erkända. Jag erinrar om att Stockholms stad upprepade gånger själv har anslutit sig till tredjedelsprincipen såsom den rimliga. Jag tror också, att den siffran är rimligare än man i allmänhet föreställer sig. Den kommer nog icke att bli så särdeles knapp vid tillämpningen ute på Ladugårdsgärdet, och tager man dessutom

hänsyn till de vidsträckta områden, som staten lämnar öppna på Norra och Södra Djurgården, blir procentsiffran nog i verkligheten betydligt större än de $33 \frac{1}{3}$ procent, som stå på papperet.

*Ang. rissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

Dessutom kompletteras bestämmelsen med punkt 12 i avtalet, som säger, att om ny stadsplanelagstiftning kommer till stånd, skola förhandlingar upp- tagas angående en justering i detta avseende.

(Forts.)

Jag tror för min del, att det hade varit klokt av Stockholms stad att taga avtalet i denna form. Då hade man ställt denna mycket kinkiga bedömning på framtiden. Det finnes ingen anledning att antaga, att icke vid blivande förhandlingar med Stockholms stad all skälig hänsyn skulle kommit att tagas till de nya förhållanden, som inträtt. Saken hade säkerligen då fått den bästa möjliga och lämpligaste lösningen; ty då hade man i framtiden kunnat få uppkomna frågor lösta med hänsyn till vad förhållandena just då hade krävt.

Nu har Stockholms stad gått en annan väg. Staden har känt sig miss- trogen och begärt en fixering av avtalstiden. Ja, därmed ramlar naturligt- vis en så stor byggnad som detta avtal. Ett sådant avtal är sammansatt av en massa smådelar, som blivit bestämda genom vägandet av fördelar och olä- genheter mot varandra. Man behöver sålunda bara rubba på en enda punkt för att nödvändigtvis också behöva rubba på andra punkter. När man nu slopat denna bestämmelse, som är baserad på en skälighetsprövning för fram- tiden, har den andra parten, statsutskottet, tvingats att även å sin sida fixera vad det velat medgiva. Således har den situationen uppkommit, att statsut- skottet har varit tvunget att markera ett visst område, på vilket tredjedels- principen minst skall vara tillämplig.

Huruvida detta nu innebär en skärpning eller icke, därom veta vi icke något i denna stund. Det blir framtiden, som får utvisa detta. Jag är glad åt, att statsutskottets ordförande här har givit uttryck å den uppfattningen, att det från statsutskottets sida icke är avsett, att detta skulle vara en skärp- ning. Tager man dessutom hänsyn till klämman i statsutskottets utlåtande, att överenskommelse skall träffas i huvudsaklig överensstämmelse med det för- slag, som här föreligger, hoppas jag, det skall vara möjligt att i det slut- liga avtalet komma till en sådan överenskommelse med Stockholms stad, att ojämnheterna komma att i huvudsak utjämnas.

I övrigt har ju statsutskottet ställt sig ganska tillmötesgående mot Stock- holms stad. Dess villkor angående utförandet av ledningar har man ju helt och hållet bifallit liksom även Stockholms stads krav att få tiden för pröv- ningen utsträckt.

Man har givetvis icke kunnat gå in på ett särskiljande av avtalen. Det tror jag icke för närvarande är möjligt. Det är Stockholms stad, som själv har hopkopplat avtalen, i det att den ställt godkännandet av det avtal, som för staden är bättre, som villkor för godkännande av det andra. I denna situation, vilken Stockholms stad själv har skapat och icke fastighetskommis- sionen, är det givetvis omöjligt även från statens sida att icke bibehålla denna hopkoppling, som nu gjorts. De ändringar, som under sådana omständig- heter från statsutskottets sida gjorts, anser jag naturliga och lämpliga och jag ber för min del att få tillstyrka, att statsutskottets utlåtande med de av dess ordförande nu verkställda justeringarna måtte bifallas.

Herr Magnuson: För alla dem inom kammaren och kanske framför allt inom Stockholms stadsfullmäktige, som önska en lösning av dessa tvistefrågor mellan Stockholms stad och staten, vilka sedan många år tillbaka ha före- legat, anser jag, att det är en tillfredsställelse att här få höra statsutskottets ärade ordförande medgiva en ändring av den tid, som var anslagen åt Stock-

Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.
(Forts.)

holms stadsfullmäktige för att besluta i fråga om statsutskottets förslag. Detta var ju nödvändigt, kan man säga, icke endast för den riktiga beredningen och formella behandlingen av frågan, såsom den nu ligger till, utan även för att sinnena i någon mån skulle hinna lugna sig och betänksamheten så småningom inställa sig.

Det skall icke bli många ord, herr talman, jag skall säga, då jag nu vill yttra mig i denna fråga. Jag kan göra det mycket kort. Jag skulle endast vilja uttala min tillfredsställelse över det sätt, varpå herr Stendahl lade upp denna fråga. Det är i mycket, som man skulle kunna instämma med herr Stendahl, bland annat då han säger, att han var övertygad om, att det inom fastighetskommissionen knappast fanns någon, som icke hyste betänkligheter, huruvida dessa $33\frac{1}{3}$ procent, som skola avstås till gatumark, egentligen skulle räcka till för Stockholms stads vidkommande. Han framhöll även såsom belägg för denna sin synpunkt — och förmodligen var det flera inom fastighetskommissionen, vilka delade den uppfattningen —, att dessa $33\frac{1}{3}$ procent till gatumark mycket väl räcka till för mindre städer, rimligen räcka till för medelstora städer, men knappast kunna sägas räcka till för stora städer. Han nämnde då Stockholm, Göteborg och Malmö.

Jag skulle även vilja instämma med herr Stendahl, då han i övrigt tillrättalägger saken och framhåller, att hela överenskommelsen är av stor betydelse för statens vidkommande och att de priser för vissa områden och vissa fastigheter, som Stockholms stad har fått betala, icke kunna sägas vara låga utan snarare tvärtom. Givetvis skulle jag ha önskat, att förhållandet varit annorlunda, men då han framhåller detta som representant för fastighetskommissionen, och då jag även vet, att han vill se fullt rättvist på saken, har jag icke någon anledning att icke instämma i även denna hans synpunkt.

Jag har emellertid icke någon anledning att yttra mig över själva överenskommelsen, då jag redan på ett tidigt stadium i Stockholms stadsfullmäktige gått in för att biträda den då föreliggande överenskommelsen. Då jag nu vill yttra mig, är det sålunda endast för att säga några ord om det föreliggande utskottsförslaget. Jag vill uttala, att betecknande för detta förslag är framför allt, att det är ett konkret förslag, som avser ett begränsat område. Man ser ju, att det omfattar icke vad man tänkt i den första överenskommelsen eller endast ett delområde om 75 hektar, utan utskottet har ansett — för vilket utskottets ordförande även framlagt mycket tydliga skäl — att man bör taga tvenne delområden, d. v. s. en areal, som enligt den gjorda beräkningen uppgår till 150 hektar. Då det råder en viss oklarhet angående det område, som statsutskottet föreslår att i första hand exploateras av staten, vill jag av utskottets ärade ordförande begära en liten förklaring på ett par punkter, vilken, ifall jag kunde få en sådan, åtminstone för mig skulle klara upp ett par saker, som jag är oviss om, i likhet med herr Stendahl, som sade, att det föreligger ett stort gissningsmoment angående hur det i framtiden kommer att ställa sig. Utskottet har sålunda upptagit två delområden i stället för ett, som man eljest tänkt sig i överenskommelsen. Men därtill kommer en betydelsefull sak, nämligen att en eventuell ny stadsbyggnadslags bestämmelser ej skola gälla för det stora område, som nu först skall exploateras. Kronan ställer sig själv och Stockholms stad i en särställning till den blivande stadsplanelagen. I och för sig gör detta ej så mycket, efter den avgränsning området fått, och i enlighet med det förslag till stadsplan, vederbörande i utskottet tillsammans med stadens stadsplanedirektör enats om, allt under den förutsättning, att kronan ej avsett att till bebyggelse upplåta de två stora kasernområden, som för närvarande äro undantagna. Jag menar för det första gamla hästgardesområdet och för det andra gamla livgardets kasernområde. Jag fäster mig icke vid det lilla område, som Svea artilleri-

regemente har, då jag förstår, att detta område, så fort artilleriet blir förflyttat, kommer att exploateras. Det är sålunda om de två förstnämnda områdena, som jag gärna skulle vilja ha en upplysning. Möjligen, säger jag, kan en del av det ena av dessa områden bebyggas, utan att man överskrider de $33\frac{1}{3}$ procent, som skola avsättas till gatemark — därvid åsyftar jag en del av hästgardesområdet. Om man däremot avser att jämväl utnyttja *alla* de tre nuvarande kasernområdena till bebyggelse, ställer sig saken annorlunda, ty då lär väl staden nödgas betala flera miljoner kronor för gatemark. Emellertid har man, fränsett ovan av mig avgivna reservation, fått fram ett konkret förslag angående den förestående bebyggelsen av Gärdet, och däri ligger, synes det mig, en bestämd fördel för bägge parterna.

Jag ber nu att få upprepa denna lilla fråga till statsutskottets ordförande.

Till slut vill jag säga några ord med anledning av vad herr Lindhagen nämnde om statsutskottets utlåtande nr 181, med anledning av herr Larsons i Lerdala motion, vilket utlåtande utmynnade i ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för att vid de nu pågående underhandlingarna, som alltjämt skola fortgå mellan Stockholms stad och kronan, upptages frågan om skyldighet för staden att betala en viss avgift för att kronan uppläter en hel del parker i och omkring Stockholms stad. Att jag icke yttrade mig vid detta tillfälle — det var i går, tror jag, som detta utlåtande behandlades i kammaren — berodde på att jag icke ville riva upp en debatt i denna känsliga fråga. Men jag beklagar icke att detta förslag icke kom fram i samband med det nu förevarande, stora förslaget, då detta givetvis kunnat ge anledning till en viss upprördhet i sinnena hos representanterna för Stockholms stad, eftersom man ju icke hade anledning att se på denna fråga alltför ljusst, särskilt i går. Det är emellertid ingenting att säga om denna sak nu.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men skulle vara glad, om jag kan få den fråga, som jag framställt, besvarad.

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! Jag anser mig böra säga några ord med anledning av de stränga omdömen, som herr Lindhagen uttalade om statsutskottet och om mig, för att vi icke yttrat oss över hans motion.

Tyvärr är det ofta så i statsutskottet, att vi ha ont om tid och i allmänhet få lov att inskränka oss till att yttra oss över det väsentliga och många gånger således brista litet i artighet mot motionärer, när vi icke finna oss kunna tillstyrka deras yrkanden.

För övrigt vill jag säga, att när det gäller en del av vad som förekommer i herr Lindhagens motion äro väl stadsfullmäktige, och icke riksdagen, rätt forum, åtminstone är det min åsikt. Man såg ju i tidningarna, att herr Lindhagen väckte denna motion, sedan han hade försummat att göra vissa yrkanden i stadsfullmäktige. Han tyckte då, att han i stället borde framställa dessa yrkanden i riksdagen och på detta sätt få dem prövade. Detta är nog en av anledningarna till, att man icke här har gått in på de frågor, som av honom beröras.

Jag vill emellertid, beträffande speciellt södra Djurgårdens och delvis även norra Djurgårdens bevarande som naturpark, fästa uppmärksamheten på, att jag för min del har deklarerat min uppfattning i det betänkande, som fastighetskommissionen avgivit till Kungl. Maj:t i samband med att kommissionen överlämnade de två avtal, som den hade uppgjort tillsammans med delegerade för Stockholms stad. Vi ha utgått från, åtminstone har jag gjort det, som en tämligen självklar sak, att man icke bör bebygga södra Djurgården, utan att den skall vara tillgänglig såsom naturpark för stockholmarna och Sveriges folk

Ang. vissa
markbyten
melan kronan
och Stockholms
stad m. m.
(Forts.)

Ang. vissa
markbyten
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.
(Forts.)

i övrigt. Det är en allt för vacker naturpark för att man på något som helst sätt skulle vilja förstöra densamma.

Vidare har jag beträffande vissa delar av norra Djurgården redan tidigare och i annat sammanhang givit uttryck åt min mening, att även en hel del av denna mark bör bevaras som naturpark, särskilt då trakten kring Lilla och Stora Skuggan.

Emellertid finnes det ju andra vandaler än riksdagen, som vilja härja litet på dessa områden. Det föreligger för närvarande ett mycket starkt framträdande krav från Stockholms stad att få exploatera ett område där ute vid Skuggan för att få ökat utrymme för upplag av kol för gasverkets räkning. Då få skönhetsintressena maka åt sig — det är klart som dagen — för det praktiska livets behov. Det gäller att väga emellan alternativen: skall gasverket flyttas, eller skall det beredas möjlighet att få ökat utrymme för sina kolupplag? Det kan ju hända, att även herr Lindhagen en vacker dag i stadsfullmäktige får vara med om att besluta att taga en del av denna verkligt vackra naturpark för att bereda plats för ett kolupplag. Ja, sådant är tyvärr det verkliga livet. Man får inte alltid bara deklamera om huru man tycker det helst *borde* vara.

Med anledning av talet om att en tillämpning av principen om de $33\frac{1}{3}$ procenten skulle medföra, att befolkningen får otillräckligt med luft, vill jag för övrigt säga, att det ju är så, att det blir en hel del områden, som komma att bebyggas med öppet byggnadssätt. På grund av terrängförhållandena kan man icke överallt använda det slutna byggnadssättet. Det gäller områden av den beskaffenhet, att det kommer att anläggas små trädgårdar och förgårdar framför husen. Även där byggnadssättet blir slutet, torde det komma att bli förgårdar med planteringar mellan trottoaren och husväggen, i stil med vad som är förhållandet på Karlbergsvägen. Där är det betydande utrymmen av mark utöver vad som åtgått till trottoarer och gator, som ligga öppna och icke äro bebyggda. Detta gör, att man kan förutsäga, att frimarksarealen på nu ifrågakvarande område icke kommer att stanna vid dessa $33\frac{1}{3}$ procent. För övrigt får man icke förbise att detta område har på ena sidan Värtan och på andra sidan södra Djurgården. Så nog blir det tillräckligt med luft.

Med anledning av vad herr Magnuson här frågade om, vill jag säga, att det för mig är fullständigt omöjligt att giva något som helst svar på, hur man kan komma att förfara med de områden, där kasernerna för närvarande ligga. Det blir i främsta rummet beroende på, huru länge det är förenligt med kronans egna intressen att låta militären ligga kvar där och huru länge det är möjligt att ha den kvar och samtidigt bereda den åtminstone ett handexercisfält i närheten av dessa kaserner. Jag är för min del övertygad om, att ifall general Hammar-skjöld varit här, han skulle ha sagt: »Den dag, då exploateringen fortskridit så långt, att det icke längre finns mer än själva kasernområdet disponibelt för militären, få ni skaffa oss kaserner på andra platser, där vi ha övningsfält i närheten.» Man kan ju icke begära, att militärerna mellan varje måltid skola springa mellan kasernerna på Ladugårdsgärdet och Järvafältet. Det är klart, att denna sak måste bli föremål för särskilt beprövande med hänsyn till förhandvarande förhållanden, och den dag, då kasernerna bli utrymda och man icke längre behöver dem för militärt ändamål, kan det ju hända, att det finnes något annat behov för kronan, som kan bli tillgodosett, genom att man låter dessa byggnader få stå kvar. Men det kan ju även hända, att kronan icke längre har någon användning för byggnaderna och att de då helt eller delvis måste rivas. Men det får bli andra, mer sakkunniga, som få pröva denna sak, än vi, som haft att föra dessa underhandlingar med Stockholms stad.

Jag vill till sist säga, att dessa avtal ha berett mig så mycket bekymmer och så mycket arbete, att jag verkligen i högsta grad skulle beklaga, om det hela

skulle resultera i rent bord. Jag förstår icke, hur det då skall bli möjligt att ånyo komma till rätta med hela denna komplex av frågor som de båda avtalen omfatta. Åtminstone kan icke jag tänka mig, att jag skulle kunna göra någon nytta i det avseendet, och jag föreställer mig, att det skall bli svårt att finna några andra personer, som då skulle kunna komma med ett förslag om överenskommelse, som i högre grad tager hänsyn till båda parternas intressen, än vad dessa båda avtal tillsammans göra.

*Ang. vissa
markbyte
mellan kronan
och Stockholms
stad m. m.*

(Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om det nu föredragna utlåtandet yrkats, av herr *Kvarnzelius*, att utskottets yttrande och förslag skulle godkännas med följande ändringar, nämligen

att i det stycke mitt på sid. 18 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Därest vad utskottet», de tre sista raderna skulle erhålla följande lydelse: »13, vara nödvändigt, dels att tiden, inom vilken Stockholms stadsfullmäktige skola hava för sin del godkänt avtalet med de av riksdagen gjorda förbehåll, utsträcker så, att godkännandet ägt rum före den 1 oktober 1928, dels ock följaktligen att den tidpunkt, före vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt överenskommelsen, av såväl riksdagen som Stockholms stadsfullmäktige medgives få framflyttas till den 1 november 1928»;

att näst före det stycke på sid. 19, som började: »Beträffande dispositionen», skulle inskjutas ett nytt stycke av följande lydelse:

»Med hänsyn till det ovan föreslagna framskjutandet av de tidpunkter, före vilka Stockholms stadsfullmäktige och Kungl. Maj:t skola hava fattat sina beslut rörande Ladugårdsgärdesöverenskommelsen, lär det jämväl vara nödvändigt, att den i Kanslihus-Kungsholmsavtalets mom. 14 angivna tidpunkt, inom vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt sistnämnda avtal och de däri förutsatta stadsplanerna, framskjutes till den 1 november 1928. I anslutning härtill läser Kungl. Maj:t ock böra bemyndigas vidtagna erforderliga jämkningar i fråga om tid för tillträde av i avtalet omförmälda fastigheter»; samt

att i den s. k. klämman punkten I mom. a) och b) skulle avfattas sålunda:

»I) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition må

a) dels godkänna — — — (= utskottets förslag) — — —, före den 1 oktober 1928 förklara — — — park;

dels medgiva, att vad — — — kronan;

dels ock medgiva, att den i överenskommelsens punkt 13 angivna tidpunkt, inom vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt överenskommelsen, må framskjutas till den 1 november 1928;

b) under förutsättning att Stockholms stadsfullmäktige före den 1 oktober 1928 biträda — — — vissa fastighetsbyten m. m.; dock att den i avtalets mom. 14 angivna tidpunkt, inom vilken Kungl. Maj:t skall hava godkänt avtalet och de däri förutsatta stadsplanerna, må framskjutas till den 1 november 1928, varjämte Kungl. Maj:t må äga vidtagna erforderliga jämkningar i fråga om tid för tillträde av i avtalet omförmälda fastigheter.»

Därjämte hade av herr *Lindhagen* yrkats att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande och förslag oförändrade samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr *Kvarnzelius* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Reuterskiöld** erhöill på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I anledning av den av kammaren i dag företagna gemensamma voteringen rörande reglering av Vadsbo norra och Vadsbo södra domsagor, ber jag att med herr talmannens benägna tillstånd få till protokollet anteckna, att jag av en tillfällighet blev förhindrad att deltaga i kammarens behandling av statsutskottets memorial nr 183 med förslag till voteringsproposition och att jag alltså icke deltagit i kammarens godkännande av samma voteringsproposition samt att jag därför icke heller kunnat framställa ett tilltänkt yrkande om avslag å densamma.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att generaldirektör *Anders Örne* på grund av gallsten är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet $\frac{1}{6}$ — $\frac{5}{6}$ intygas.

Stockholm den $\frac{1}{6}$ 1928.

Gösta Kåge.

leg. läkare.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11 B, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt att med civil befattning förena beställning å arméns och marinens övergångsstaten, i vad angår elfte huvudtiteln;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl., i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 3, 4, 6 och 7 av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till allmänna indragningsstaten för budgetåret 1928—1929;

nr 352, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 353, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel; samt

nr 354, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 290, i anledning av väckta motioner om tillfällig löneförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till hovrätterna samt till bidrag till domsagornas förvaltning;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till nedre justitierevisionen och tillfällig förstärkning av arbetskrafterna i nedre justitierevisionen;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning i fråga om anslaget till provisoriskt underhåll av nedlagda kasern-etablissemang;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förslag till visst avtal mellan kronan och Sala stad;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Örebro stad;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förslag till visst avtal mellan kronan och Vänersborgs stad m. m.;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 312, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1928—1929 i vad angår jordbruksärenden;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsgaranti för centralkassornas för jordbrukskredit förbindelser;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1928—1929 för viss personal inom den civila statsförvaltningen i vad rör nionde huvudtiteln;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m.;

nr 329, i anledning av väckta motioner angående statens medverkan till skogsodling å kala, till skogsbörd tjänliga marker m. m.;

nr 330, i anledning av väckt motion om ändring av bestämmelserna angående vägstämmas rätt att utse revisorer; samt

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av mark till institutet för husdjursförädling m. m.

Anmäldes och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunal-skattelag m. m. jämte i ärendet väckta motioner;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 226 med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 15) om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd m. m., nr 227 med förslag till lag om ändrad lydelse av 19, 20 och 21 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning, och nr 228 med förslag till lag om ändring i lagen den 16 oktober 1908 (nr 110, sid. 1) angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 (nr 63) om skjutsväsendet samt nr 243 med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 och 59 §§ i lagen den 23 oktober 1891 (nr 68, sid. 1) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 224 med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken m. m.;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 229 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 248 angående förslag till formulär för deklarationsblanketter m. m. jämte i ärendet väckt motion; samt

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 249 angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Tyska riket, angående utjämning av den in- och den utländska beskattningen, särskilt till undvikande av dubbelbeskattning, såvitt angår direkta skatter, m. m.

Anmäldes och godkändes sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 358, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående handel med utsädesvaror, dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 77, rörande utredning om ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring;

nr 78, rörande förslag till ändrad lydelse av § 17 riksdagsordningen;

nr 79, rörande viss ändring i lagen om statsdepartementen;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten;

nr 81, rörande kreditivsummorna;

nr 82, rörande förslag till kungörelse angående förbud mot utförelse från riket av smidbart järnskrot;

nr 83, rörande förslag till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

nr 84, rörande förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol; samt

nr 85, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen m. m.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottet memorial och betänkande:

nr 41, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden; och

nr 44, i anledning av väckt motion om viss omläggning av kontrollen över sockertillverkningen;

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.; samt

andra lagutskottets memorial:

nr 40, angående arvode åt revisionssekreteraren S. Lawski, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandling av viss fråga; och

nr 41, angående arvode åt t. f. byråchefen P. Santesson, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandling av viss fråga.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.48 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 1 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial nr 45, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1928/1929, m. m.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 8.01 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser ändring av sista stycket av mom. 4 i avdelningen A av kungörelsen den 18 juni 1925 om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m.;

b) minska det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 753,000 kronor, med 8,500 kronor till 744,500 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1928—1929 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp nämligen:

-----	-----
högre flickskolor	kronor 474,500
-----	-----

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 744,500 kronor;

c) — — —;

d) avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser ändring i de av 1925 års riksdag fastställda villkoren och bestämmelserna för utgående av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk;

e) för beredande under tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 2,379,000 kronor att utgå i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925 stadgade grunder.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 19.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 634, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 85 ja och 88 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 144 ja och 107 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Föredrogos bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 41, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden; och

nr 44, i anledning av väckt motion om viss omläggning av kontrollen över sockertillverkningen.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölles.

Föredrogos och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 45, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1928/1929 m. m.

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.

Punkten 1.

Kungl. Maj:t hade i innevarande års statsverksproposition föreslagit riksdagen att besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1928 skulle utgå med 150 procent av de i 19 § i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp, samt i det i nämnda proposition intagna förslaget till riksstat upptagit ifrågavarande inkomsttitel till 141,000,000 kronor.

I en inom första kammaren av herr *Bärg* väckt motion, nr 105, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att avslå Kungl. Maj:ts förslag om sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten, dels ock att sockerskatten skulle helt avskaffas.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten i anslutning till vad däri anförs hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående skatteprocenten samt med avslag å motionen I: 105 av herr *Bärg*, i vad densamma avsåge nämnda procent, besluta att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1928 skulle utgå med 150 procent av de i 19 § i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp;

B) att inkomst- och förmögenhetsskatten måtte för budgetåret 1928/1929 beräknas till 142,000,000 kronor.

I en vid det föreliggande betänkandet fogad reservation hade herrar *Bärg*, *Örne*, *Wigforss*, *Björnsson*, *Johansson* i Arkösund, *Hedlund* i Östersund, *Lövgren* i Nyborg, *Björklund* och *Olsson* i Gävle anfört följande:

»Den sänkning av beskattningen, som i detta ögonblick kan företagas, bör enligt vår uppfattning i främsta rummet gälla konsumtionsskatterna på de breda folklagrens förnödenhetsvaror. Redan 1926 års bevillningsutskott uttalade i detta hänseende, att ett fullständigt avskaffande av sockerskatten borde betraktas såsom synnerligen eftersträvansvärt. Möjligheten att förverkliga detta önskemål föreligger nu, under förutsättning att inkomstskatten bibehålles vid sin nuvarande höjd. Väljes denna utväg, vinnes ytterligare, att inkomsterna icke behöva räknas fullt så högt som utskottet föreslagit. Skillnaden mellan de av utskottet förordade skattesänkningarna på omkring 18 miljoner kronor och sockerskattens belopp på 16.5 miljoner kronor är visserligen obetydlig. Men då inbetalningen av sockerskatten sker ett kvartal i efterskott, bör även med sockerskattens upphörande från den 1 juli 1928 ett belopp av 3 à 4 miljoner kronor falla på det kommande budgetåret. Under sådana förhållanden blir det möjligt att hålla beräkningen av tullmedlen nere vid 141 miljoner kronor i stället för av utskottet upptagna 145 miljoner kronor.»

I anslutning härtill hade reservanternas under punkten 1 hemställt,

A) att riksdagen måtte besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatten för år 1928 skulle utgå med 160 procent av de i 19 § i förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbelopp;

B) att inkomst- och förmögenhetsskatten måtte för budgetåret 1928/1929 beräknas till 151,000,000 kronor.

Herr **Wigforss**: Efter den behandling, detta ärende fått inom utskottet, är det ju självklart, hurudan utgången kommer att bli i kamrarna, om det skulle bli en votering efter klara och enkla partilinj, men det hindrar inte, att det kanske ändå är anledning att säga ett par ord från reservanternas sida.

Det första, som man kanske bör understryka, är, att det är med en viss tve-

kan, som reservanterna ha vågat gå så långt i fråga om skattesänkning, som de själva ha föreslagit, och då det därvid är en viss skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas, så att utskottets kostar mera, så är det tydligt, att betänksamheten gentemot utskottsförslaget blir ännu något starkare. Jag skall inte alls därvid fördölja, att enligt min personliga mening behöver man kanske inte vara så rädd för att den budget, som vi nu komma att besluta, skall behöva utfalla med någon brist. Det är ju uppenbart, att man har fått räkna ned vissa inkomster och att alltså den oro för skattesänkningarnas öde, som uttalats på vissa håll, inte varit alldeles oberättigad. Men såsom inkomstberäkningarna stå här även i utskottsmajoritetens förslag, så är det nog knappast att befara, att inkomsterna inte skola inflyta med så stora belopp, som de här upptagits till. Det är klart, att det finnes en mycket oviss post — den finnes inte upptagen i det här föreliggande betänkandet utan kommer på annat håll — nämligen statens järnvägar. Om gruvkonflikten skulle fortsätta under en mycket lång tid, vet man ju inte alls, hur det kan komma att gå med inkomsterna från statens järnvägar. Men jag tror inte, att man av denna anledning kan känna sig tvungen att skaffa sig en marginal, som då kanske skulle behöva göras så stor, att ingen vore beredd att skaffa den. Om verkligen den olyckan skulle inträffa, att gruvkonflikten fortsatte under en obegränsad framtid, så tror jag, att man får taga konsekvenserna och låta det, som förloras där, gå på kassafonden, som, efter vad man kan förstå, kommer att få ett ganska ordentligt tillskott från den nu löpande budgeten.

Den punkt, där man har anledning att vara betänksam, är i år, lika väl som föregående år, inte så mycket inkomstberäkningarnas som desto mer utgiftberäkningarnas hållbarhet. Om man kunde räkna med att utgifterna skulle hållas inom de föreslagna gränserna, skulle jag inte alls tro, att man ett ögonblick behövde tveka om att denna budget kommer att hålla och kanske t. o. m. utfalla med ett visst överskott. Men det är nog så, att man fortfarande, trots de mycket kraftiga ansträngningar, som den nuvarande finansministern gjort för att räkna upp förslagsanslagen, får bereda sig på att utgifterna komma att överskrida de beräknade, kanske med. låt oss säga, upptill tio miljoner kronor. Under sådana förhållanden är det klart, att även om man inte behöver med någon stor sannolikhet befara brist i budgeten, sådan den föreligger från utskottet, så kan man kanske inte räkna med att den mer än nått och jämt går ihop. Men detta är, såvitt jag förstår, inte någon anledning att vägra att taga en skattesänkning av den storlek, som här föreslås. Om det skulle finnas någon tveksamhet, rör den, såvitt jag förstår, inte det kommande budgetåret, utan den skulle snarast gälla det därpå följande. Det förhåller sig säkerligen med denna budget på samma sätt som med den, som jag själv hade nöjet framlägga år 1926: riskerna för den framlagda budgeten voro inte så stora, men däremot kunde man förmoda, att den, som skulle uppgöra påföljande års budget, skulle möta ganska stora besvärligheter. Jag skulle tro, att det förhåller sig så även här, att risken inte är så stor för den nu kommande budgeten, men beträffande budgeten för 1929—1930 har man anledning att hysa ganska stora farhågor.

Var och en vet, att i det nu föreliggande budgetförslaget har inte upptagits något belopp för en taxesänkning vid statens järnvägar. Efter de uttalanden, som kommit från regeringshåll, även om nu inte riksdagen får anledning att understryka dem, är det kanske mycket svårt att vid uppgörande av en kommande budget icke räkna med de tio miljoners minskning i statens järnvägars inkomster, som det här skulle varit tal om. Tio miljoner kronor försvinna alltså där.

Så ha vi vid detta års riksdag beslutat slopande av kedjebeskattningen. Det kommer att betyda en tre, fyra miljoner kronor. Vidare är det visserligen

*Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)*

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

på det sättet, som man kan övertyga sig om genom att studera siffrorna rörande inkomstskatten, att i årets inkomstskatt ha inte de stora arbetskonflikterna medfört några hål, men man kan väl knappast hoppas, att inte dessa stora arbetskonflikter komma att medföra minskade inkomster både för bolagen och för de enskilda arbetarna till nästa år, så att det alltså även på den punkten kan befaras en minskad inkomst.

Vad jag nu sagt är mera min personliga mening. Men vad beträffar utgiftsidan, har ju riksdagen uttalat sig för framläggande av förslag rörande förbättrade löneförhållanden för lärarpersonalen. Det är ju, trots riksdagens strykning av orden »och om möjligt år 1929» i utskottsförslaget, inte alldeles uteslutet, att man försöker på ett förslag i sådant hänseende, särskilt om det skulle gälla en tillfällig löneförbättring. I så fall har man där en ökning av utgifterna. Och för den händelse det skulle bli tal om en omkastning av maktförhållandena här i riksdagen, så att mera medel skulle kunna anslås till vissa sociala ändamål, t. ex. för en arbetslöshetsförsäkring, så är det återigen uppenbart, att man får räkna med stigande utgifter.

Den, som menar, att man, när man gör upp en budget, skall se inte bara till det närmaste året även till de följande, har alltså nog anledning att vara ganska betänksam, när det gäller de skattesänkningar, som här äro föreslagna. Jag kan säga detta och ändå förorda en skattesänkning, som går nästan lika långt som den, som utskottet föreslår, därför att jag för min del inte anser, att man bör låta morgondagens plåga falla på den dag, som är i dag, utan jag tror, att man får lov att taga dagen som den är. Och om det skulle komma att behövas ändringar i skattesatserna för att täcka utgifterna ett kommande år, får man lov att finna sig i det.

Alltså kan jag, trots de betänkligheter, som jag här har uttalat, inte anse annat än att man kan gå med på en skattesänkning av ungefärligen den storlek, som utskottet föreslagit. Den reservation, som socialdemokraterna fogat till betänkandet, rör ju inte heller så mycket summorna. Jag vill dock erinra om att då man föreslår att taga bort hela sockerskatten, vilket skulle kosta ungefär 16 1/2 miljoner kronor, i stället för att sänka sockerskatten med 4 öre och inkomstskatten med 10 enheter, vilket kostar ungefär 18 miljoner kronor, lyckas man vinna inte bara 1 1/2 miljoner kronor, utan man torde också vinna ytterligare några miljoner, därför att sockerskatten ju betalas i efterskott och sålunda lär komma att utfalla med visst belopp även under nästa budgetår. Detta gör det möjligt för reservanterna att inte räkna upp tullmedlen så högt som det föreslagits av utskottet, alltså till 145 miljoner kronor, i stället för av regeringen i statsverkspropositionen beräknade 139 miljoner — alltså en höjning på 6 miljoner — utan vi kunna hålla oss nere vid 141 miljoner. Skulle det visa sig, att denna inleverering av sockerskatten inte ger fullt så högt belopp som här är beräknat, medför det bara, att man får draga en smula på tullmedlen, som — det kan man väl anse — utan tvivel komma att inflyta med det belopp, som är upptaget i utskottets betänkande.

Twistepunkten är ju i stället frågan om vilka skatter, som i främsta rummet skola lindras, och jag kan därvidlag bara upprepa detsamma, som sagts här så många gånger förut, att vi på vår sida inte äro så övertygade om att en sänkning av inkomstskatten är så nödvändig för näringslivet, som man ofta påstår.

I det sammanhanget kanske det kan erinras om att den förra socialdemokratiska regeringen ju också föreslog en fördelning av skattesänkningen både på den direkta skatten och på den indirekta, fastän vi bemödade oss om att markera vår ståndpunkt genom att föreslå en större sänkning av konsumtionsskatterna. Men redan vid årets remissdebatt betonades det ju från vårt håll, att vi inte i och för sig skulle behöva vägra att gå med på en ytterligare sänkning

av inkomstskatten, därför att vi nog menade, att på vissa befolkningsgrupper kunde denna inkomstskatt kanske också trycka något obilligt. Men till det erkännandet fogade vi den förutsättningen, att hela frågan om inkomstskattens anordning och fördelningen av skattebördan på konsumtionsskatter och inkomstskatt skulle tagas upp till förnyad behandling. Vi motionerade ju också vid denna riksdag om saken, men båda kamrarna vägrade bestämt att uttala sig för en sådan utredning, och under sådana förhållanden ha vi fallit tillbaka på vår gamla ståndpunkt att i främsta rummet försöka få ned konsumtionsskatterna och inte taga så mycket hänsyn till inkomstskatten.

Jag tror inte, att det finnes någon i denna kammare, som egentligen skulle vilja motivera en sänkning av inkomstskatten med hänsynen till de enskilda skattedragarna. Det torde vara svårt att påstå, att enskilda personer, när de ha fått sin nettoinkomst i hand, skulle på något sätt tryckas obilligt av den nuvarande inkomstskatten. För den stora mängden av små inkomsttagare betyder ju denna inkomstskatt mycket litet, och en lättnad av den betyder därför också mycket litet. För de större inkomsttagarna kan den visserligen stiga till inte så små belopp, men jag tror som sagt inte, att det är hänsynen till enskilda skattedragare med relativt stora inkomster, som talar ur de många förorden för en sänkning av inkomstskatten.

Vad man i stället hänvisar till är, såvitt jag kan förstå, företagens behov. Och företagens behov ser man då egentligen ur två synpunkter. Man menar, att genom att sänka inkomstskatten skall man dels möjliggöra en snabbare kapitalbildning och dels locka fram större företagsamhet ifrån enskilda företagares sida. Jag skall inte taga upp frågan om huruvida kapitalbildningen ökas genom att man lämnar mera av inkomsterna i händerna på de enskilda eller bolagen — därom har talats så mycket under denna riksdag — men det skulle vara ganska intressant att under en sådan här debatt få några bestämda uppgifter från deras sida, som företräda ståndpunkten, att en lättnad, låt oss säga, i bolagens beskattning, verklig betyder någonting för näringslivets utveckling. Det skulle vara ganska intressant att höra, hur de mena, att denna mekanism egentligen fungerar. Vi kunna taga ett konstruerat exempel. Låt oss säga, att ett företag har en miljon kronor i vinst och att det har en sådan inkomstprocent, att skatteprocenten blir 5. Det är inte något företag med mycket stora vinster, det är klart, men våra svenska företag ha ju enligt allmän uppfattning inte stora vinster. Om vi alltså antaga, att företaget har 50,000 kronor i inkomstskatt, så betyder en sänkning av skatten med 10 enheter ungefär 3,000 kronor i minskad beskattning. Jag kan mycket väl förstå, att den, som sitter och sköter ett sådant företag, tycker, att det är ganska roligt att ha dessa 3,000 kronor kvar, men på vad sätt en bolagsledning skulle påverkas i hela sin politik av en sådan liten dusör, som några tusen kronor i minskad skatt skulle betyda, det är det, som man från vår sida har så svårt att förstå. Det är ju ändå, trots allt, så — jag kan åtminstone inte tänka mig något annat — att en bolagsledning ser på företagets avkastning. Den vill naturligtvis ha så stor avkastning som möjligt; det visar, att den har skött sig bra. Det är det sätt, på vilket dess duglighet mätes. Men det finns varken bland aktieägarna eller utanför stående någon, som på något sätt kan anse, att dugligheten är mindre, därför att denna vinst, sedan den väl en gång är intjänad, tages i anspråk för samhällets utgifter. Jag kan inte se, att det där motivet, som ligger bakom bolagsledningens strävan efter att sköta företaget så bra som möjligt, på något sätt skulle rubbas, därför att bolaget hade en litet hårdare skatt. Jag kan inte heller inse — låt oss lika gärna säga så — att energien och initiativkraften skulle ökas, därför att man hade utsikt till att få litet mer av vinsten kvar och kunde, låt oss säga, betala ut litet mer av vinsten till aktieägarna.

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

Det skulle i alla händelser vara ganska intressant att på denna punkt få en upplysning från det håll, där man så starkt förfäktar, att detta är en synnerligen betydelsefull angelägenhet för de svenska företagen, *hur* man menar, att en sådan sänkning av inkomstskatten rent psykologiskt påverkar affärlivet genom att påverka de enskilda företagarnas energi och initiativkraft.

Det är, som var och en vet, icke någon personlig uppfattning, som jag här uttalar. Det gäller här den stora striden, som föres över hela världen, mellan anhängarna av de olika beskattningssystemen. Men det är mycket sällan, som man får några konkreta och klara uppgifter om, hur man från deras sida, som ständigt tala för en sänkning av inkomstskatten, verkligen menar, att en sådan sänkning rent psykologiskt utför sitt värv. Och innan man på denna punkt blivit mycket mer övertygad än jag för min del är, har jag icke någon anledning att frångå den ståndpunkt, som ser beskattningen i främsta rummet som en fråga om skattebördans fördelning.

Jag har med dessa ord icke velat vägra att erkänna, att frågan om hur beskattningen påverkar produktionen är en betydelsefull fråga; jag vill gärna säga, att det är den första fråga, som bör uppställas. Men när man på den punkten icke ovillkorligen kan draga sådana slutsatser, att man måste gå till en fördelning av skattebördan, som strider emot den fördelning, som blir resultatet, om man i främsta rummet tar hänsyn till bärkraften, har jag ingen anledning att gå ifrån den — såvitt jag förstår enklare och mera närliggande — principen, att man skall taga ut av medborgarna ungefärligen vad man tycker, att de kunna rå med.

Från denna synpunkt är ju också alldeles uppenbarligen med avseende på de spörsmål, som här föreligga, sockerskattens borttagande, som vi föreslå, avgjort att föredraga. Den stora mängden medborgare med små inkomster måste beredas en mycket större lättnad — även om icke denna lättnad i och för sig är så ofantligt stor — genom borttagande av sockerskatten än genom en sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten.

Jag har med dessa ord endast velat motivera, varför vi vid punkten om inkomstskattens sänkning icke kunnat ansluta oss till utskottets förslag, utan hemställt, att inkomstskatten måtte bibehållas vid 160 procent av grundbeloppet.

Jag ber alltså, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till reservationen.

Herr Boman: Herr talman! Den ärade talare, som fört reservanternas talan, angav egentligen två skäl, varför reservationens yrkande om oförändrad inkomst- och förmögenhetsskatt, men däremot dubbel minskning d. v. s. avskaffande av sockerskatten, nu borde bli riksdagens beslut. Det första skälet var, att budgetmässigt representerade sockerskattens borttagande ett omkring 4 miljoner kronor mindre belopp än inkomstskattens sänkning, och att sålunda budgeten därigenom stärktes. Det andra skälet var, att han och hans meningsfränder alltid ansett och alltjämt anse, att det är riktigt att oavbrutet lindra de indirekta skatterna men att det däremot icke har någon nämnvärd betydelse för näringslivet, om den direkta skatten är 10 procent högre eller lägre.

Vad det första skälet beträffar, kan jag fatta mig tämligen kort, då den ärade talaren själv medgav, att han ansåg den uppgjorda budgeten jämförelsevis stark även efter de jämkningar, som vidtagits inom utskottet. Dessa jämkningar äro ju samtliga gjorda i samförstånd med statsutskottet, som har att behandla vissa inkomstitlar och vissa utgiftsposter, men vars betänkan- de ännu icke föreligger, och de grunda sig även på uppgifter, som finansdepar-

tementet lämnat till utskottet. Ett ytterligare skäl för att man med lugn bör kunna vidtaga de skattesänkningar, som nu äro ifrågasatta samt de höjningar i inkomstittlarna, som utskottet föreslagit, är, att kassafonden, sedan man nu med tämlig visshet kan se utfallet av 1927—1928 års budget, nått en sådan storlek, att man därest något oförmodat skulle inträffa, som försämrar budgeten, icke behöver hysa någon oro för den *tänkbara* möjligheten, att t. o. m. något tiotal miljoner skulle behöva tagas därifrån.

Kassafondens syfte är ju just att utjämna dylika oförutsedda balanser. Den skall icke göras så stor, att man kommer i frestelse eller finner anledning att göra som en föregående finansminister, den siste ärade talaren själv, nämligen att taga medel direkt ur kassafonden vid budgetens uppgörande. Jag tror, att det är riktigare, att den får stå som en buffert, om en brist skulle uppstå.

Hans oro var ju egentligen icke heller inriktad på den budget, som vi nu göra upp, utan på hur kommande budgeter komma att taga sig ut. Men detta är väl att driva försiktigheten något för långt. Staten får väl göra som alla andra. Om de ekonomiska förhållandena så väsentligt förändras, att inkomstsidan krymper ihop, får man väl också se till, att minskningar kunna ske på utgiftssidan. Den dagen får väl ha den sorgen. Det kan icke vara riktigt att taga ut medel genom skatter för att skapa överskott, möjliggörande kommande års önskvärda nya utgifter.

Det andra skälet, som den ärade talaren anförde, var den uppfattning, som han och hans parti hysa om fördelningen av de direkta och de indirekta skatterna. Man kan ju ha vad mening man vill, men så mycket är otvivelaktigt säkert, att med alla de uppgifter, staten numera påtar sig, lär det icke låta sig göra att besörja dessa utan att anlita, och kraftigt anlita, såväl direkt som indirekt beskattning. Vi ha redan kommit ganska långt, när det gäller trycket av skatteskraven. Säkert är, att icke allenast näringslivet som sådant utan också inkomsttagare i allmänhet mycket hårt ha känt den direkta beskattning, som de varit utsatta för, icke bara till staten utan också, och det får man inte glömma, till kommunerna, vilka taga ut vad de behöva egentligen endast genom direkt beskattning. Skattetrycket känns hårt både för företag och enskilda.

Nu nämnde den ärade talaren själv, att då under de senaste åren skattelindringar kunnat medgivas, har man fördelat dem på såväl den direkta som den indirekta beskattningen, och så har även gjorts i årets statsverksproposition, då Kungl. Maj:t föreslagit minskning i inkomst- och förmögenhetsskatten och samtidigt nedsättning i sockerskatten. Proportionen mellan dessa skattelindringar har ju något varierat, men fördelningen har varit så tämligen jämn. Något fullgott eller ens nämnvärt skäl, annat än det rent teoretiska, som den föregående ärade talaren ville hävda, eller att det var orättfärdigt att taga ut indirekta skatter, därför att de trycka så hårt på de minst bärkraftiga, har jag icke hört honom angiva. Jag tycker då, att jag kan åttnöja mig med att säga, att jag icke vet något skäl, varför man skulle övergiva den linje, man tidigare varit inne på.

Jag erkänner gärna, att av de indirekta skatterna är sockerskatten en, som man gärna må taga bort; i alla händelser är det mycket bättre att slopa den än att sänka den mycket omtalade kaffetullen. Men man må dock komma ihåg, att sockret är en vara, vars pris på världsmarknaden mycket lätt varierar med både 4 och 8 öre. Det kan hända, att vi kunna få en nedsättning av sockerpriset med ytterligare fyra öre, även om riksdagen nu följer utskottet, likaväl som vi kunna få en höjning av sockerpriset, även om vi i år skulle besluta sockerskattens slopande.

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att med stöd av vad jag anført få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Jag anser mig böra vitsorda, att de höjningar av vissa inkomstposter, som av bevillningsutskottet blivit ifrågasatta, vidtagits efter samråd med finansdepartementet och med stöd av uppgifter, som lämnats därifrån, vilka uppgifter i sin ordning varit grundade på numerera tillgängliga siffror och konstaterade förhållanden.

Då bägge de föregående talarna synas vara ense om, att posterna icke upptagits för högt, torde jag icke ha anledning att vidare uppehålla mig vid denna sak, i annan mån än att jag beträffande intäkten av tullarna vill nämna, att, efter vad nu synes bli fallet, tullintäkten för innevarande budgetår bör komma att belöpa sig till 152 å 153 miljoner kronor. Man har sålunda, om man upptar tullmedlen, såsom utskottet ifrågasatt, till 145 miljoner kronor, en säkerhetsmarginal på 7 å 8 miljoner kronor, vilket synes mig vara tillräckligt, ehuru givetvis posten är synnerligen svår att fixera. Jag vill i detta sammanhang nämna, att jag ingalunda är lika säker på att icke den av reservanternas ifrågasatta posten på 3,5 miljoner kronor sockerskatt är något för högt tilltagen.

Herr Wigforss upptog här den vid remissdebatten mycket omdiskuterade frågan, huruvida de föreslagna skattesänkningarna kunna upprätthållas ett senare budgetår. Jag har ingen anledning att närmare ingå på den frågan, av skäl som såväl herr Wigforss själv som herr Boman redan antytt. Men då herr Wigforss anställde en jämförelse mellan situationen 1926 och nu, må erinras om att det år 1926 ju ändock förhöll sig så, att man icke kunde finansiera skattesänkningarna annat än med tillhjälp av kassafonden, vilket nu icke är ifrågasatt. Vidare vill jag emot de debetposter — om jag så får uttrycka mig — som herr Wigforss nämnde, å andra sidan sätta vissa större säkerhetsmarginaler, som finnas, om man jämför budgeten för det stundande året med sannolika budgetsituationen 1929—1930, bland annat så till vida som man ett senare år bör kunna räkna på en med cirka 9 miljoner kronor ökad inkomst från malmbolaget, av gruvkonflikter oberört överskott från statens järnvägar och rätt betydande inkomster från äldre reservationer, i enlighet med beslut, som riksdagen i år har fattat, vissa andra omständigheter, som jag berörde under remissdebatten, att förtiga. Ingenting är ju emellertid säkert beträffande möjligheterna under senare år — varje dag får väl ha sin plåga, åtminstone i viss mån.

När regeringen har ansett, att de förefintliga skattesänkningensmöjligheterna skulle utnyttjas på det sättet, att de till hälften skulle tillgodoföras den direkta beskattningen och icke, som reservanternas önska, helt konsumtionsbeskattningen, har det skett därför, att de direkta skatterna onekligen numerera äro synnerligen tryckande, vilket det för övrigt vill förefalla mig, som om även herr Wigforss ansåg, då han gjorde upp finansplanen 1926. Regeringen har under sådana förhållanden haft så mycket större anledning att föreslå en lindring i den direkta beskattningen, som just i detta ögonblick näringslivet har behov icke allenast av den produktionskostnadsminskning, som direkt följer av sänkt skatt och som är ägnad att skapa ökad konkurrenskraft, utan också av en smula stimulans till ökad företagsamhet och kapitalplaceringsslust, varav det sannerligen icke finns så mycket för närvarande i detta land, men var till en skattepolitik enligt regeringens förslag borde vara ägnad att medverka, och som i andra hand kommer även de mindre inkomsttagarna till godo.

Jag måste säga, att jag är rätt förvånad över att reservanternas — även om man som de och som jag själv icke är någon beundrare av eller har någon särskilt

stor sympati för konsumtionsskatter — icke vilja beakta dessa synpunkter, och jag är i all synnerhet förvånad över att den främste talesmannen mot regeringsförslaget är herr Wigforss, som — det kan ju i alla fall icke förnekas — år 1926 i sin finansplan sökte åstadkomma, som han ju själv har erkänt, någonting, som var av ungefär samma art som det, som nu av regeringen föreslås. Han förutsatte då, att man skulle gå in för en minskning av den direkta beskattningen med cirka 12 miljoner kronor och av den indirekta beskattningen med cirka 15 miljoner kronor; den senare siffran blev ju sedermera något mindre. Herr Wigforss säger nu, att vi böra sträva efter att åstadkomma allt lindrigare indirekt beskattning, särskilt lägre konsumtionsskatter. Och det må ju vara. Jag anser mig med hänsyn till detta av herr Wigforss gång efter annan upptagna spörsmål dock böra erinra om, att sedan 1913—1914 den direkta statsbeskattningen har ökat med 300 à 400 procent, medan under samma tid intäkterna från tullar och sockerskatt ökat med blott ungefär 90 procent. Sälunda har i själva verket en mycket avsevärd förskjutning skett från konsumtionsskatter — särskilt om man tänker på sådana konsumtionsskatter, som träffa livsfrnödenheter — över till direkt beskattning.

Nu säga ju visserligen reservanterna, att någonting har inträffat, som skulle tala för en ändrad skattepolitik. Det skulle vara ett uttalande av bevillningsutskottet år 1926 om att det vore synnerligen eftersträvansvärt, att sockerskatten fullständigt avskaffades. Jag måste säga, att detta väl knappast är något nytt, som inträffat, samt att reservanterna enligt min mening åberopat detta uttalande för någonting annat än det var avsett för år 1926. För det första avsåg man tydligen icke med detta uttalande, att hela sockerskatten skulle på en gång avskrivras utan hänsyn till önskvärdheten av att sänka den direkta beskattningen. Det framgår så mycket tydligare som i uttalandet finnes någonting, som reservanterna utelämnat. Det heter nämligen, att detta avskrivande borde ske »i den mån det *efter hand*» bleve möjligt. För det andra, och det är det avgörande, har uttalandet gjorts icke för att avvisa sänkning av den direkta beskattningen — som tvärtom av samma utskott tillstyrktes — utan för att motivera avslag å en större sänkning av *kaffetullen*. Detta uttalande förekommer nämligen i ett utlåtande angående just kaffetullen och avser, såsom också ingressen angiver, att precisera, huru man borde ställa sig i valet mellan olika indirekta skatter.

Herr Wigforss sade i remissdebatten någonting om, att han med jämnmot skulle bära ett beslut av riksdagen i enlighet med regeringens förslag. Jag hoppas, att herr Wigforss icke endast med jämnmot, utan med tillfredsställelse skall se, att riksdagen fullföljer hans skattepolitik från 1926.

Herr Wigforss: Ja, jag vill endast gentemot både herr Boman och herr finansministern understryka, att jag i mitt första anförande mycket tydligt framhävde, att jag för min del icke anser, att man med hänsyn till en följande budget skall vägra att göra en skattesänkning, som man kan göra nu. Men jag kan icke underlåta att erinra om att det var mycket, mycket starka röster, som höjdes mot denna principiella ståndpunkt 1926. Man förklarade, att om icke en skattesänkning, som beslötes, kunde bibehållas, borde den överhuvud taget icke ha företagits; om den icke med säkerhet kunde bibehållas, borde man icke reflektera på den. Och det är därför, som jag med tillfredsställelse ser, att den ståndpunkt, som jag då personligen förfäktade, nu tyckes ha blivit allmänt accepterad.

Vad beträffar tveksamheten rörande en kommande budget sökte finansministern försvaga farhågorna därvidlag genom att nämna vissa inkomstposter, som skulle komma till. Han nämnde den enda, som jag tror är av någon betydelse.

Ang.
inkomst- och
formögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

Ang.
inkomst- och
jormögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

delse, nämligen inkomsten från malmbolaget. Men jag vill erinra om riksdagens beslut i fråga om malmbolagets vinst, som innebär, att man i detta ögonblick icke alls kan veta, huru mycket av denna vinst som verkligen kommer att få lov att användas till täckande av löpande utgifter. Det skulle ju kunna hända, att riksdagen anser sig böra taga den större delen av denna vinst och fondera den eller använda den för olika andra ändamål. Jag är emellertid som sagt fullständigt ense med herr finansministern om att i viss mån var dag får ha sin egen plåga.

När herr finansministern på den punkten lika väl som på en del andra punkter erinrade om, att förhållandet var olika 1926 mot vad det är 1928, därför att 1926 fick man taga ur kassafonden för att finansiera budgeten, så vill jag bara uppfriska minnet så till vida, att jag vill erinra om, att det som togs ur kassafonden för att finansiera de löpande utgifterna icke var mer än ungefär 10 miljoner kronor. Det andra var till avbetalning av skuld. Dessa 10 miljoner kunde man beräkna att vinna igen genom utgiftsminskningar följande år, ehuru dessa utgiftsminskningar numera tyckas ha ganska mycket fördunstat.

Rörande hela frågan om direkt och indirekt beskattning kan jag icke säga mycket mer än jag sade i mitt förra yttrande. Jag har icke fått något svar på den enda fråga, beträffande vilken jag var verkligt intresserad att få ett svar, nämligen att från personer, som mer än jag sitta inne med kännedom om, låt oss säga, företagarvärldens psyke, få en förklaring, på vad sätt denna skattesänkning påverkar dem i deras handlande. Det är ingen tom och meningslös fråga, därför att om denna fråga rör sig i grund och botten hela problemet om den direkta beskattningen. Det är nämligen icke så, som det föreföll mig, att finansministern föreställde sig, och som jag misstänker, att åtskilliga andra föreställa sig, när de tala mot den direkta beskattningen, att den direkta beskattningen i någon nämnvärd utsträckning kan gå in i produktionskostnaderna och på så sätt påverka företagens konkurrensduglighet. Var och en vet ju, att i den mån skatten tages ut på det rena nettot, tages den icke ut från de grupper av företag, som inte ha någon sådan inkomst. De kunna alltså inte höja produktionskostnaderna med ett mot skatten svarande belopp och sålunda lägga skatten på varan. Och de som förtjäna 10, 50 eller 100 procent kunna naturligtvis ännu mindre lägga sin skatt på varan. Detta är en gammal och mycket omstridd tvistefråga, men jag tror, att de, som sysslat med saken, måste erkänna, att de starkaste skälen äro på deras sida, som anse, att man inte kan påvisa att inkomstskatten verkligen föres över i varans pris och sålunda utgör en del av produktionskostnaderna.

Vad kapitalbildningen beträffar, är det klart, att ju mera man lämnar i händerna åt enskilda, desto mera kunna de spara. Men om vi erinra oss, att hela inkomsskatten icke uppgår till mer än ungefär 150 miljoner och om vi sedan — vilket vi tyvärr icke ha några siffror på — fråga, huru stor del av denna skatt, som faller på folk med relativt små, låt oss säga medelstora inkomster, som icke skulle kunna spara något vidare på grund av lättnader i inkomstskatten, och då vi vidare veta, att den del av inkomstskatten, som faller på bolag, icke uppgår till mer än 40 miljoner kronor, så förstår man, att de belopp, som skola kunna komma kapitalbildningen till godo genom en sänkning av inkomstskatten, icke endast med 10 utan med 20, 30 eller 50 enheter, äro blott försvinnande små i jämförelse med vad som varje år måste sparas av det svenska folkhushållet. Ingen vet vad som anses för normal kapitalbildning; en framstående svensk nationalekonom, professor Cassel, räknar med att svenskarna skulle spara 20 procent av årsinkomsten, vilket säkerligen är för högt. Om vi antaga, att nationalinkomsten utgör 6 miljarder kronor, skulle i så fall det besparade beloppet för år uppgå till över 1 miljard

kronor. Om vi i stället säga, att det sparas 15 procent av årsinkomsten, så äro vi uppe i 900 miljoner, och säga vi 10 procent, äro vi uppe i 600 miljoner. Herrarna förstå då, att en inkomstskattesänkning, som med någon miljon kronor kan öka inkomsterna för de enskilda, inte kan ha en så avsevärd betydelse för kapitalbildningen i landet. Därtill kommer ju, att det enligt allmän uppfattning är så, att vad vi lida under är inte brist på kapital utan på företagarverksamhet, d. v. s. att folk inte anser sig kunna använda pengarna på ett förnuftigt sätt i vårt land på grund av de höga skatterna. Det är därför de inte komma över till företagarverksamheten. Den fråga, jag framställde, är fortfarande lämnad obesvarad.

Till sist en liten personlig anmärkning om 1926 och 1928 och den fördelning av skattesänkningen på direkt och indirekt beskattning, som skulle ha blivit så att säga en vana under de sista åren. Vi få komma ihåg, att redan 1925 sänktes under allmän anslutning inkomstskatten från 175 till 170. Såvitt jag förstår, tyckte man då, att man borde taga ett litet steg och visa, att man kunde gå nedför. Men om någon därav velat draga den slutsatsen, att den, som gick med på att sänka inkomstskatten från 175 till 170, sedan för framtiden var bunden att gå samma väg hur långt som helst, så hade ju en sådan slutsats varit oberättigad. Jag skulle vilja säga, att även den, som gått vidare och föreslagit, att inkomstskatten skall sänkas från 170 till 160, inte är moraliskt bunden att fortsätta på den vägen, och jag underströk i mitt första anförande även, att från vårt håll förklarades vid denna riksdags början, att vi kunde reflektera på en ytterligare sänkning från 160 till 150, men det var under vissa betingelser, nämligen att detta inte skulle tagas till intäkt för att här skulle för all framtid någon sådan fördelning av skattesänkningen äga rum, något som ju skulle medföra, att om vi komme i den lyckliga eller kanske olyckliga belägenheten att kunna taga bort hela inkomstskatten, så komme vi endast att ha kvar konsumtionsskatten, vilket visar vilken orimlig slutsats detta är. Jag menar, att även om ett sådant argument kan användas i en debatt, så känner jag mig inte träffad av anmärkningen, att jag själv varit med om att på detta sätt fördela skattesänkningen, bortsett från att var och en förstår — jag förmodar, att även den nuvarande finansministern insett det — att man, när man lägger fram vissa förslag för riksdagen, måste modifiera dem på sådant sätt, att de ha utsikt att gå igenom. Detta var utan tvivel även en bidragande orsak till det förslag angående fördelningen av skattesänkningen, som framlades 1926.

Herr statsrådet **Lyberg**: Herr talman! Endast ett ord. Det är naturligtvis alldeles riktigt, vad herr Wigforss säger eller att den omständigheten, att han en gång gått in för att sänka inkomst- och förmögenhetsskatten, icke bör göra det till en nödvändig konsekvens för honom att fortsätta på den vägen. Men vad som för mig är obegripligt är, att herr Wigforss nu kan säga, att det egentligen icke ur nationalekonomisk synpunkt och icke heller ur andra reella synpunkter finnes något skäl att sänka denna skatt, under det att han för två år sedan föreslog en sådan sänkning. Det kan väl ändå icke vara så, som herr Wigforss i slutet av sitt anförande antydde, att hans förslag om sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten år 1926 uteslutande kom till av det opportunitetsskälet, att det icke gick att få igenom något annat i riksdagen?

Herr **Fehr**: Herr talman! Jag är visserligen icke mannen att besvara den fråga, som herr Wigforss upprepade gånger har ställt om de psykologiska grunder, som kunna göra, att även en så liten skattesänkning som den nu ifråga-

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

Ang.
inkomst- och
förmögenhets-
skatten
för år 1928.
(Forts.)

sätta kan verka stimulerande på företagarverksamheten. Jag har icke den djupare kännedom om företagarvärlden, som herr Wigforss närmast riktade sig till, men i alla fall skulle jag vilja säga, att jag tycker icke, att den saken förefaller så gåtfull som herr Wigforss ville antyda. Jag erinrar till en början, att de fyra öre, som det är ifrågasatt att sänka sockerskatten med, för det enskilda hushållet icke rimligen kan spela större roll än de 3,000 kronor, som herr Wigforss tog som exempel på skattesänkningen för ett bolag, men jag vill också erinra om, att sammanställt med andra i år beslutade reformer på skatteväsendets område — jag tänker därvid närmast på kedjebeskattningsens avskaffande — är det dock något materiellt att räkna med för företaget. Jag tror emellertid, att den viktigaste vinsten är att söka på ett annat område, nämligen på det psykologiska och ideella, detta att man för företagen skapar en känsla av att statsmakterna se med tillit på dem och tro, att det är från dem och genom deras verksamhet, som under den enskilda företagsamhetens hägn så småningom allt större välstånd skall kunna beredas allt bredare lager av vårt folk.

Herr Wigforss: Herr talman! Endast ett par ord. Jag tror, att herr finansministern missförstod mig. Jag erinrade om det sista, d. v. s. det politiska läget, som en bidragande orsak, men jag har ingalunda, varken nu eller tidigare, förnekat, att jag anser eller har ansett, att inkomstskatten med det belopp, varmed den utgick, när skatteprocenten var 175 och 170, kunde anses trycka så pass hårt på vissa inkomsttagare, att jag icke hade något emot att sänka den. Men detta innebär icke, att man bör fortsätta, utan sedan får man undersöka, var gränsen går, och särskilt bör man undersöka, om man icke skulle kunna ändra beskattningen så, att den fortfarande tryckte lika hårt eller hårdare på dem, som hade förmåga att betala, men samtidigt icke tryckte hårdare än nu, utan lättare, på vissa andra inkomsttagare. Jag hoppas, att jag på den punkten gjort klart, vad jag menat.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Bärg m. fl. under förevarande punkt reservationsvis gjorda hemställan; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid föredragning av sammansatta bevilnings- och första lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos andra lagutskottets memorial:

nr 40, angående arvode åt revisionssekreteraren S. Lawski, som inom utskottet biträtt vid behandling av viss fråga; och
nr 41, angående arvode åt t. f. byråchefen P. Santesson, som inom utskottet biträtt vid behandling av viss fråga.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Herr **Trygger** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber att få föreslå, att kammaren måtte utse en delegation, bestående av kammarens presidium, att till Hans Majestät Konungen på hans sjuttioårsdag framföra kammarens underdåniga välönskningar.

*Ang.
framförande
av väl-
önskningar till
Hans Maj:t
Konungen.*

Vad herr Trygger sålunda hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 364, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 50 riksdagsordningen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag samt protokollet för den 26 nästlidna maj.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 12.21 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.
